

“Hoe gerne soudic riddere sijn”

Een lectuur van *Die Riddere metter
Mouwen* vanuit het fictional minds
perspectief.

Maren Lambrichts

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de taal- en letterkunde

Promotor prof. dr. Geert Claassens

Academiejaar 2018-2019

223 412 tekens

“Hoe gerne soudic riddersen sijn”

Een lectuur van *Die Riddersen metter
Mouwen* vanuit het fictional minds
perspectief.

Maren Lambrichts

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de taal- en letterkunde

Promotor prof. dr. Geert Claassens

Academiejaar 2018-2019

223 412 tekens

Ik verklaar me akkoord met de code of conduct van de faculteit Letteren voor geloofwaardig auteurschap.

Dese erenberge, here, nu siet,
Die gevic u hier te desen,
Dat gi altoes min ridder selt wesen
Ende min vrient, waer gi sijt.

(Die Riddere metter Mouwen, vss. 192-195)

Voorwoord

Elke dag een draadje is een hemdsmouw in een jaar. Er is geen enkele zin die beter omschrijft hoeveel tijd en werk nodig was om mijn meesterproef te schrijven. Maar ook hoeveel liefde. Af en toe een dosis stress. Maar uiteindelijk vooral dankbaarheid. Dankbaarheid omwille van het feit dat die spreekwoordelijke ‘hemdsmouw’ weldegelijk is afgewerkt. Of om het met de woorden van de verteller van *Die Riddere metter Mouwen* te zeggen:

Alle die gene die waren int hof,
Dancten Gode ende gaven hem lof. (vss. 1362-1363)

Misschien is het hier ook aan mij om enkele bijzondere personen te bedanken.

Eerst en vooral is hier een welgemeende dankjewel aan mijn promotor Geert Claassens op zijn plaats. Bedankt voor de altijd correcte en uitgebreide feedback, de steun en de onnavolgbare hulp tijdens het schrijfproces. Maar ook gewoon voor de fijne ‘babbels’ tussendoor. Ik neem je wijze raad en enthousiasme voor de Middelnederlandse letterkunde mee en hoop dat ik er op mijn beurt mensen mee kan inspireren, op welke manier dan ook.

Hierbij wil ik ook graag Jorre bedanken om het begrip ‘held’ te definiëren. Superhelden zijn volgens hem personen die de hele wereld aankunnen en tegelijkertijd worstelen met de kleine problemen die iedereen herkent. Die zin was voor mij de sleutel tot Miraudijs’ karakter.

Ik wil hier ook mijn meter bedanken. Misschien hielpen de vele kaarsjes die je de afgelopen jaren hebt laten branden om mijn studies af te ronden. Misschien kwam het door je goed advies: gewoon blijven werken, nooit opgeven. Misschien kwam het wel gewoon door jou.

Ten slotte gaat een bijzonder woord van dank uit naar mijn ouders. Jullie hebben altijd in mij geloofd, zelfs wanneer ik me waande in het *woud sonder genade* dat studeren soms kan zijn. Hoe heerlijk is het om te weten dat er iemand is om voor te schrijven. De Ridder metter Mouwen haalt in het verhaal kracht uit zijn witte mouw. Ik denk dat jullie op mij hetzelfde effect hebben.

Inhoudsopgave

1 Algemene inleiding.....	p. 7
1.1 Voorstelling onderwerp en vraagstelling.....	p. 7
1.2 Methode en materiaal.....	p. 8
1.3 Structuur meesterproef.....	p. 9
1.4 Premissen.....	p. 10
2 Filologische introductie van <i>Die Riddere metter Mouwen</i>	p. 12
2.1 Samenvatting van <i>Die Riddere metter Mouwen</i>	p. 12
2.2 Handschriftelijke overlevering.....	p. 18
2.3 Auteur.....	p. 21
2.4 Datering en lokalisering.....	p. 22
2.5 Bronnengebruik en intertekstualiteit.....	p. 24
2.6 Tekststructuur en genre.....	p. 29
2.7 Thema en functie.....	p. 32
2.8 Maecenaat en geïntendeerd publiek.....	p. 34
3 Beschouwing over ‘fictional minds’.....	p. 37
4 Lectuur van <i>Die Riddere metter Mouwen</i>	p. 44
4.1 Algemeen beeld.....	p. 44
4.2 Eigenaardigheden.....	p. 49
4.3 Kritiek criteria Palmer.....	p. 53
4.4 Thought representation.....	p. 56
4.5 Personages.....	p. 60
4.5.1 Die Riddere metter Mouwen/Miraudijs.....	p. 61
4.5.1.1 Een ridder met een missie.....	p. 61
4.5.1.2 Een onzekere minnaar.....	p. 67
4.5.1.3 Een vondeling met een stamboom.....	p. 72
4.5.2 Clarette.....	p. 81
4.5.3 Keye.....	p. 88
4.5.4 Artur.....	p. 93
4.5.5 Egletine.....	p. 100
5 Slotbeschouwing.....	p. 104
Bibliografie.....	p. 107
Bijlage 1: overzicht van Palmers labels en subframes.....	p. 110

Bijlage 2: illustratie werkwijze (<i>RRmM</i> , vss. 47-163)	p. 111
English summary	p. 114

Deze meesterproef telt 223 412 tekens, inclusief spaties. Het voorwoord, de inhoudsopgave, de bibliografie, de bijlagen en de samenvatting in het Engels werden daarbij niet meegerekend.

1 Algemene inleiding

1.1 Voorstelling onderwerp

Deze meesterproef biedt een narratologische analyse van *De roman van den Riddere metter Mouwen* vanuit het fictional minds perspectief van Alan Palmer. Voor ik de precieze opzet van dit onderzoek beschrijf, dien ik eerst wat meer uitleg te geven over de tekst zelf. Die tekst is een Middelnederlandse, niet-historische Arturroman waarin de lotgevallen van de jonge ridder Miraudijs centraal staan. De roman werd geschreven in gepaard rijmende verzen en kwam waarschijnlijk tot stand tussen 1275 en 1320.¹ *De roman van den Riddere metter Mouwen* (voortaan: *RRmM*) is een oorspronkelijk Middelnederlandse tekst, maar vertoont wel een zekere invloed van de twaalfde-eeuwse romans van Chrétien de Troyes en latere Arturromans. Daarbij zijn er sterke aanwijzingen dat het verhaal gebaseerd zou zijn op de Oudfranse tekst *Richars li Biaus*.² Het volledige verhaal kennen we enkel door de verkorte versie van 4023 verzen uit de *Lancelotcompilatie*, een handschrift met tien Middelnederlandse teksten uit het verhalencomplex rond koning Artur. De oorspronkelijke tekst van de *RRmM* zou maar liefst 13 500 verzen hebben geteld. Van die versie heeft men enkel een kort fragment van zo'n 320 verzen teruggevonden.³ De oorspronkelijke tekst kwam waarschijnlijk tot stand in Vlaanderen, de compilatieversie is eerder Brabants gekleurd. Vandaag hebben onderzoekers nog altijd geen auteur van de oorspronkelijke (langere) versie kunnen aanwijzen.⁴ De ingekorte compilatieversie is mogelijkterwijs van de hand van Lodewijk van Velthem.⁵

In mijn onderzoek zal ik de *RRmM* onderwerpen aan de fictional minds theorie van Alan Palmer.⁶ Die theorie, die voortkomt uit de cognitieve narratologie, is gericht op het fictionele bewustzijn van personages binnen een verhaalwereld. De volledige theorie wordt besproken in mijn meesterproef, maar kort samengevat luidt ze als volgt: volgens Palmer is het de taak van de lezer van fictionele verhalen om zich af te vragen 'how fictional minds work within the contexts of the storyworlds to which they belong.'⁷ Palmer stelt dat de lezer een fictieel personage moet behandelen als een menselijk individu met eigen normen, waarden en gedachten. Nu is het in literaire teksten gemakkelijk om 'binnen te kijken' in die gedachten van een personage door de verschillende manieren van thought representation, een categorie waaraan

¹ Johnson en Claassens 2003: p. 25.

² Van Der Stempel 1913: p. XII-XXI.

³ Deschamps 1968: p. 69.

⁴ Johnson en Claassens 2003: p. 24-25.

⁵ Johnson en Claassens 2003: p. 4.

⁶ A. Palmer, *Fictional Minds*. Lincoln-London 2004.

⁷ Palmer 2004: p.8.

literatuurwetenschappers de afgelopen jaren veel aandacht hebben besteed. Maar volgens Palmer construeert de lezer het bewustzijn van een personage niet enkel op basis van de directe toegang tot zijn of haar (letterlijke) gedachten. Het bewustzijn van een personage kan men immers ook construeren op basis van zijn of haar gedrag, acties en verbale uitingen.⁸ Dat gedrag komt namelijk voort uit de motieven en intenties van de personages. Palmer merkt op dat dat laatste vaak onterecht buiten beschouwing werd gelaten in de klassieke verhaalttheorie. In zijn boek *Fictional Minds* biedt hij dan ook een theoretisch kader aan om literaire teksten volgens zijn methode te analyseren.⁹

Een belangrijk vertrekpunt voor mijn meesterproef vormt Palmers oproep in het laatste hoofdstuk van zijn bovenvermelde boek. Aangezien hij zich in zijn boek vooral baseerde op canonieke moderne Engelstalige romans om zijn theorie te vormen, vraagt Palmer zich af of en hoe zijn fictional minds theorie zou werken op teksten uit andere historische periodes. Zo spreekt hij over een nood aan ‘the study of a wide range of pre-novel and early novel texts in order to see what remained constant and what changed in the presentation of characters’ whole minds over a long period of time’.¹⁰ Met mijn meesterproef wil ik inspelen op Palmers oproep door de fictional minds theorie toe te passen op een Middelnederlandse Arturroman, namelijk de *RRmM*. Die tekst kan men zeker rekenen tot de ‘pre-novel and early novel texts’ waarover Palmer het heeft.¹¹ Ik onderzoek in deze meesterproef dan ook of en hoe Palmers fictional minds theorie toepasbaar is op de *RRmM*, en welke eigenaardigheden er bij zo een analyse kunnen opduiken. De *RRmM* behoort immers niet tot het genre teksten waarop Palmer zijn theorie heeft gebaseerd.

1.2 Methode en materiaal

De primaire bron voor mijn meesterproef is de *RRmM* in een editie van Johnson en Claassens.¹² Die editie gebruikte ik als uitgangspunt voor de uitvoerige analyse van de tekst. Alle fragmenten die in deze meesterproef worden afgedrukt, komen dan ook uit die editie. Het theoretisch kader van mijn meesterproef is afkomstig uit Alan Palmers boek *Fictional Minds*.¹³ In dat boek stelt Palmer een methode voor om narratieve teksten te analyseren volgens zijn fictional minds theorie. Zo illustreert hij zijn werkwijze in de laatste hoofdstukken uit zijn boek aan de hand van

⁸ Palmer 2004: p.11.

⁹ A. Palmer, *Fictional Minds*. Lincoln-London 2004.

¹⁰ Palmer 2004: p. 241.

¹¹ Palmer 2004: p. 241.

¹² D.F. Johnson en G.H.M. Claassens (ed.), *Dutch Romances III: Five Interpolated Romances from the Lancelot Compilation*. Cambridge 2003.

¹³ A. Palmer, *Fictional Minds*. Lincoln-London 2004.

labels als ‘indicative description’, ‘mental state’ en ‘communicative action’. Het derde hoofdstuk van deze meesterproef is dan ook een beschouwing over Palmers fictional minds theorie. Hierin leg ik ook de betekenis van al die labels uit.

Vervolgens heb ik de tekst uit de editie van Johnson en Claassens in een Excelbestand geplaatst. Daarin heb ik de volledige tekst kritisch gelezen. Op elke plaats waar ik een begrip uit Palmers theorie kon toepassen, heb ik dat gedaan. Op die manier kreeg ik een overzicht van hoe alle labels uit Palmers theorie werkzaam waren op de tekst. De uiteindelijke Exceltabel vormde dus een handig werkinstrument waarop ik later ook nog een beroep kon doen. Toch heb ik die tabel niet in deze meesterproef afgedrukt vanwege zijn omvang. In plaats daarvan heb ik een honderdtal verzen uit de tabel, met bijhorende labels, als bijlage toegevoegd ter illustratie van mijn werkwijze.

Na de analyse in het Excelbestand volgt de lectuur van de *RRmM*. Ik heb ervoor gekozen om dat hoofdstuk te openen met enkele belangrijke methodologische overwegingen. Zo probeer ik een algemeen beeld te schetsen van de manier waarop Palmers fictional minds methode gehanteerd kan worden in de beschouwing van de tekst. Vervolgens heb ik de fictional minds van vijf personages uit het verhaal geanalyseerd aan de hand van Palmers theorie. Het gaat hier over de Ridder metter Mouwen, Clarette, Keye, Artur en Egletine. Hierbij geef ik fragmenten weer die het personage het best kenmerken of betekenisvol zijn voor de ontwikkeling van dat personage.¹⁴ Ook zeg ik wat meer over de rol, de karaktereigenschappen en de evolutie van dat personage. Die analyse kan subjectief en soms zelfs speculatief zijn. Dat laatste hoeft helemaal geen probleem te zijn, aangezien een fictional minds lectuur sterk uitgaat van het perspectief van de lezer zelf.

Ten slotte is het zinvol om te zeggen dat deze meesterproef opent met een uitgebreide literatuurstudie, waarin de belangrijkste filologische facetten van de *RRmM* besproken worden. Een belangrijke bron van informatie hierbij was de inleiding op de gehanteerde editie van Johnson en Claassens. Om nog meer publicaties te vinden, maakte ik gebruik van de databanken LIMO, DBNL en BNLT. De gevonden informatie bracht ik vervolgens onder per filologisch facet. Soms wordt er in de analyse nog eens verwezen naar die bronnen.

1.3 Structuur meesterproef

Zoals hierboven vermeld, opent deze meesterproef met een filologische introductie. Hierin komen de belangrijkste filologische aspecten van de *RRmM* aan bod. Als eerste kan men een uitgebreide samenvatting van het verhaal vinden. Daarna zal ik dieper ingaan op de

¹⁴ Alle fragmenten zijn afkomstig uit de editie van Johnson en Claassens uit 2003.

handschriftelijke overlevering, de auteur, de datering en lokalisering, de bronnen en intertekstualiteit en de tekststructuur. Ook wordt er wat meer verteld over het thema en de functie van de tekst, het veronderstelde maecenaat en het geïntendeerde publiek. Op die manier wil dit hoofdstuk de lezer vertrouwd maken met de wetenschappelijke aandacht die de *RRmM* de afgelopen jaren genoten heeft. Ook biedt dit hoofdstuk een uitgebreide eerste kennismaking met de tekst aan.

Na de filologische introductie volgt er een beschouwing over Palmers fictional minds theorie. Dit hoofdstuk geeft niet alleen de belangrijkste standpunten uit zijn theorie weer, maar biedt ook een overzicht van alle mogelijke frames, labels en categorieën die ik tijdens mijn analyse zal gebruiken. Ook is er ruimte voor de bijhorende uitleg. Hierna zal ik overgaan tot de eigenlijke lectuur van de *RRmM*. Hier zal ik eerst enkele methodologische overwegingen geven. Zo wil ik aantonen op welke manier een analyse van deze Arturroman vanuit het fictional minds perspectief mogelijk is. Daarna richt ik de aandacht op enkele stijlmiddelen die gangbaar zijn in middeleeuwse teksten, maar niet voorkomen in Palmers theorie. Vervolgens bekritiseer ik enkele begrippen van Palmer. Daarna bespreek ik de manier waarop thought representation aanwezig is in de *RRmM*. Hierna zal ik de fictional minds van vijf personages analyseren, namelijk die van de Ridder metter Mouwen, Clarette, Keye, Artur en Egletine. Hoewel er in de tekst meer dan veertig personages voorkomen, valt een analyse van de fictional minds van ieder personage buiten het bestek van mijn meesterproef. In plaats daarvan zorg ik ervoor dat er vijf diverse personages uitgebreid besproken zullen worden. Ten slotte zal ik in een samenvattende slotbeschouwing de belangrijkste bevindingen van mijn meesterproef nog eens aanhalen. Daarna volgen nog de bibliografie, de bijlagen en een samenvatting in het Engels. In bijlage 1 geef ik een overzicht van de labels en subframes van Palmer die ik heb gebruikt tijdens mijn analyse. In bijlage 2 illustreer ik mijn manier van werken aan de hand van verzen 47-163.

1.4 Premissen

Tijdens het schrijven van mijn meesterproef hanteerde ik enkele uitgangspunten. Zo zal ik de titel van de tekst, *De roman van den Riddere metter Mouwen*, vaak afkorten tot de *RRmM*. Alle fragmenten uit de *RRmM* zijn, zoals eerder vermeld, afkomstig uit de editie van Johnson en Claassens. Die editie is gebaseerd op de tekst zoals ze voorkomt in de *Lancelotcompilatie*. Een analyse van het Brusselse fragment valt dan ook buiten het bestek van deze meesterproef, aangezien die tekst geen volledig verhaal presenteert. Daarnaast zal ik de termen uit Palmers theorie steeds ongewijzigd en ongemarkeerd uit het Engels overnemen: het boek dat het theoretische kader

voor mijn analyse vormde werd immers in het Engels geschreven. Daarbij wil ik nog vermelden dat de Arturroman die ik hier bespreek onder twee namen bekend staat: *Die Riddere metter Mouwen* en *De roman van den Riddere metter Mouwen*. Meestal zal ik de naam afkorten tot de *RRmM*. Soms spreek ik echter van *Die Riddere metter Mouwen* (bijvoorbeeld in de titel van deze meesterproef). Wanneer ik het heb over het hoofdpersonage zelf, de Ridder metter Mouwen, gebruik ik geen cursivering. Ook wil ik er hier op wijzen dat de *RRmM* in de middeleeuwen waarschijnlijk voorgedragen werd voor een publiek. Maar Palmers theorie is gericht op de lezer. Daarom zal ik meestal spreken van het effect dat de tekst heeft op de lezer. Soms zal ik echter ook het publiek of de luisteraar vermelden. Het is belangrijk om te weten dat de lezer en luisteraar hier dus kunnen samenvallen. Ten slotte wil ik nog even het feit benadrukken dat een fictional minds analyse persoonlijk kan zijn. Wanneer iemand niet akkoord gaat met de door mij gegeven interpretatie van het verhaal of van een personage, is dat zijn of haar goed recht. Mijn meesterproef wil in geen geval 'de enige juiste' lezing van de *RRmM* opdringen, maar slechts een mogelijke lezing volgens het fictional minds perspectief aanbieden. En hopelijk kan die lezing nieuwe inzichten opleveren.

2. Filologische introductie van *Die Ridder metter Mouwen*

2.1 Samenvatting van *Die Ridder metter Mouwen*

Op Pinksteren roept koning Artur zijn ridders samen voor een hofdag in Kardeloet. Het afsluitende feestmaal wordt al snel onderbroken door de koning zelf, die weigert om verder te eten totdat er zich spontaan een spannend nieuwsbericht aanbiedt. Net op dat moment komt er een bode het nieuws brengen dat Tristram en Ysaude overleden zijn. Hierop besluit het hele hof om onmiddellijk naar de begrafenis van de twee betreurde geliefden te vertrekken. Tijdens de heenreis ontmoet Artur een jonge schildknaap die zegt dat hij ervan droomt om een echte ridder te worden. Artur belooft hem dat hij hem tot ridder zal slaan zodra hij is teruggekeerd en stuurt hem naar zijn koningin Genevre, die in Kardeloet is gebleven: bij haar kan de schildknaap in de tussentijd verblijven. Wanneer de schildknaap aankomt bij de koningin en haar entourage, wordt hij opgeschrikt door een noodkreet van buitenaf: de kreet blijkt afkomstig te zijn van een jonkvrouw die gegeseld wordt door de Rode Ridder. De koningin wil de jonkvrouw te hulp schieten en vraagt de schildknaap om de achtervolging in te zetten: hij moet de dame in nood bevrijden. De koningin schenkt hem een zwarte wapenuitrusting, een strijdros en een zwaard. Van Clarette van Spangen, het nichtje van Walewein, krijgt de knaap goed advies en een witte mouw. Vanaf dat moment staat de schildknaap bekend als 'de Ridder metter Mouwen'. Net wanneer hij aan het avontuur wil beginnen, besluit de zieke achterblijver Keye om hem te bespotten. De ridder gaat niet in op de beledigingen, maar zweert bij zichzelf om op het juiste moment wraak te nemen (vss. 1-222).

Tijdens zijn achtervolging komt de Ridder metter Mouwen op een tweesprong terecht, waar een behulpzame herderin hem de weg wijst. De Ridder metter Mouwen treft de Rode Ridder uiteindelijk aan en daagt hem uit tot een gevecht, dat hij met glans wint. De bevrijde jonkvrouw dringt erop aan om de Rode Ridder te onthoofden: hij heeft immers ook de dood van haar broer op zijn geweten! De Rode Ridder smeekt om genade en belooft de jonkvrouw om voor eeuwig in haar dienst te treden. De Ridder metter Mouwen stemt met het voorstel in en beveelt het tweetal om samen naar het hof te rijden. Hier moet de Rode Ridder Keye vertellen dat de Ridder metter Mouwen zich op hem zal wreken. Aan de jonkvrouw vertrouwt de Ridder metter Mouwen een nog belangrijkere taak toe: zij moet Clarette vertellen dat hij haar stiekem bemint. De twee vervullen hun opdracht en de jonkvrouw sluit zich aan bij de entourage van de koningin (vss. 223-445).

Die avond vindt de Ridder metter Mouwen onderdak bij Egletine en haar jonkvrouwen, op wie hij een diepe indruk nalaat: 's nachts kunnen de vrouwen niet slapen door zijn

aanwezigheid. Egletine vraagt hem om haar broer Cefalus in dienst te nemen als schildknaap. De Ridder metter Mouwen aanvaardt het voorstel en vertrekt de volgende ochtend samen met Cefalus, die hij binnen het jaar tot ridder zal slaan. Al snel bereiken ze het gevreesde *Felle woud sonder Genade*, een legendarisch bos waar al vele ridders het leven lieten. Wanneer ze het woud betreden, komen ze een jonkvrouw en haar dienaar tegen, die beiden beroofd zijn van hun kleren. Cefalus biedt hun zijn mantel en overmantel aan. De jonkvrouw vertelt het tweetal dat ze op weg was naar het hof van Artur. Daar wilde ze een kampioen vinden om het op te nemen tegen haar stiefvader, die haar van haar erfenis wil beroven. Tijdens de tocht werd ze echter overvallen door een ridder en zijn knechten, die allemaal onder de betovering van een boosaardige dwerg waren. De Ridder metter Mouwen verzoekt Cefalus om bij de jonkvrouw te blijven en besluit om alleen op zoek te gaan naar de mysterieuze dwerg (vss. 446-665).

De Ridder metter Mouwen rijdt helemaal alleen door het woud, maar zijn gedachten zijn voortdurend bij Clarette. Op dat moment plant Vrouwe Venus in zijn hart een eeuwig bloeiend boompje, dat vruchten draagt die symbool staan voor de deugden van de hoofse liefde. Plots wordt hij opgemerkt door Elyconas, de Rode Ridder, die drie keer op hem roept. De Ridder metter Mouwen is echter zodanig in gedachten verzonken dat hij het geroep niet opmerkt. Elyconas maakt van de onoplettendheid van de jonge ridder gebruik om diens paard te stelen, waardoor de held op de grond belandt. Vervolgens beveelt Elyconas de Ridder metter Mouwen om tol te betalen in de vorm van een oog, hand of voet, als bewijs dat hij in het *Felle woud* is geweest. De Ridder metter Mouwen wordt woedend en doodt Elyconas in een gevecht. Niet veel later krijgt hij het ook aan de stok met Amelant, de heer van het woud en de broer van Elyconas. Amelant zint op wraak en samen met zijn leeuw valt hij de Ridder metter Mouwen aan. De leeuw scheurt de witte mouw van de ridder af, maar wordt onmiddellijk gedood door de woedende Ridder metter Mouwen. Deze krijgt uiteindelijk ook Amelant op de knieën, maar besluit genade te tonen. Amelant roept zijn dwerg Fellon en laat hem de dodelijke wonden van de ridder genezen met een magische steen. De drie mannen keren terug naar Cefalus en de beroofde jonkvrouw. Hier eist de Ridder metter Mouwen dat Amelant zich bij koning Artur zal verantwoorden voor zijn misdaden. Fellon is het hier echter niet mee eens. Hij gaat de Ridder metter Mouwen eigenhandig te lijf, maar wordt al snel gedood. De treurende Amelant is uiteindelijk bereid om naar Artur te rijden en biecht op dat ook hij zijn zinnen op Clarette heeft gezet. Die nacht verblijven de Ridder metter Mouwen, Cefalus, Amelant en de jonkvrouw bij Egletine (vss. 666-1247).

Ondertussen heerst er grote onrust bij de reuzen, de onderdanen van Amelant, wanneer ze de lichamen van Elyconas en Fellon aantreffen in het woud. Ze begraven de lijken en besluiten

dat maar één iemand verantwoordelijk kan zijn geweest voor zo'n moordpartij: koning Artur. Tegelijkertijd arriveert ook de jonkvrouw uit het woud aan het hof van Artur, waar ze de zoektocht naar haar kampioen wil voortzetten. Ze vertelt de hovelingen wat er haar is overkomen. Ook Clarette bevindt zich in het publiek. Wanneer ze de jonkvrouw hoort vertellen over de heldendaden van de Ridder metter Mouwen, wordt ook Clarette op slag verliefd. Het relaas van de jonkvrouw is echter van korte duur: de reuzen beginnen immers het kasteel van Artur te belegeren. Wanneer de Ridder metter Mouwen van de aanval hoort, trekken hij en Amelant zo snel mogelijk naar het hof om Clarette te redden. Eenmaal aangekomen beveelt Amelant de reuzen om hun belegering ogenblikkelijk te staken. Amelant wordt vervolgens leenman van de Ridder metter Mouwen en vertrekt weer (vss. 1248-1526).

Na de redding komt de verliefde Ridder metter Mouwen even oog in oog te staan met Clarette. Al snel ziet hij ook zijn kans schoon om zich te wreken op Keye: de twee mannen nemen het tegen elkaar op in een tweegevecht buiten het kasteel, waarin de sterkere Ridder metter Mouwen duidelijk de bovenhand heeft. Uiteindelijk laat de ridder een zwaar toegetakelde Keye voor dood achter, wat een erg onhoofs gebaar is (vss. 1527-1643).

De Ridder metter Mouwen verlaat het hof en gaat opnieuw op avontuur. Deze keer rijdt hij voorbij een schitterend kasteel, waarin de stiefvader van de jonkvrouw uit het woud woont. De Ridder metter Mouwen treedt het kasteel binnen, doodt de stiefvader in een gewelddadig gevecht en trekt weer verder. Die nacht vindt hij onderdak in een klooster, waar hem een warme ontvangst wacht. De Ridder metter Mouwen besluit langer dan voorzien in het klooster te blijven en heeft het er zodanig naar zijn zin dat hij na verloop van tijd de kloostergeloften aflegt. De enige voorwaarde die hij aan zijn eed verbindt is dat hij het klooster enkel en alleen zou verlaten als hij hiermee de liefde van Clarette kon winnen. Daarnaast krijgen we terloops wat meer informatie over de jeugd van het hoofdpersoonage: als kind werd hij samen met honderd pond zilver ten vondeling gelegd in Dover (vss. 1644-1787).

Aan het hof verneemt men dat de Ridder metter Mouwen de stiefvader van de jonkvrouw uit het woud heeft gedood. De jonkvrouw zelf is ondertussen met Cefalus getrouwd. Het nieuws doet koning Artur beseffen dat hij de Ridder metter Mouwen mist aan het hof. Daarom besluit hij om de ridder naar zijn kasteel te lokken: hij zal een groot toernooi organiseren met als inzet de hand van Clarette. Wanneer de Ridder metter Mouwen op de hoogte wordt gebracht van het toernooi, wil hij onmiddellijk het klooster verlaten en deelnemen aan de wedstrijd. De abt herinnert hem er echter aan dat hij zijn geloften zou breken mocht hij niet als overwinnaar uit de bus komen. Om dat scenario te voorkomen, zal de Ridder metter Mouwen zijn monnikskap over zijn wapenuitrusting dragen. De ridder verschijnt op het toernooi en verbaast iedereen met zijn

vreemde uiterlijk. De eerste twee dagen van het toernooi vecht hij zo dapper dat hij twee keer de trofee van de overwinnaar ontvangt. Op de derde dag bevestigt hij tijdens een gevecht zijn mouw aan zijn wapenuitrusting. Clarette herkent hem onmiddellijk en supportert voor haar ridder: ze wil niets liever dan met hem trouwen. De Ridder metter Mouwen behaalt uiteindelijk de eindoverwinning (vss. 1788-2117).

Om de Ridder metter Mouwen te eren, organiseert koning Artur opnieuw een hofdag. Op het feest verschijnt er een alleenstaande koningin. Wanneer zij de Ridder metter Mouwen ziet, herkent ze onmiddellijk haar vroegere geliefde in hem. Ze beseft dat de persoon voor haar haar eigen zoon is en vraagt Artur of hij haar naar huis mag escorteren. Op weg naar huis vertelt ze hem dat zij zijn moeder is en legt ze uit wat er met hem als kind is gebeurd: jaren geleden was ze verliefd op een ridder in de entourage van haar vader. Toen hij erachter kwam dat zij zwanger was van hem, verliet hij het hof. Zijzelf legde het kind ten vondeling na de geboorte, uit schrik om gestenigd te worden voor haar buitenechtelijke zwangerschap. De alleenstaande koningin besluit om de Ridder metter Mouwen als haar zoon te erkennen en tot koning van haar land en vazallen te benoemen. Tijdens de feestelijke kroningsceremonie onthult ze hem zijn echte naam: Miraudijs. Hierna rijdt de Ridder metter Mouwen terug naar het hof van Artur, waar Clarette nog steeds op hem wacht. Beide geliefden trouwen met elkaar en door het huwelijk wordt Miraudijs ook de koning van Spanje (vss. 2118-2236).

Niet zo lang na het huwelijk houdt koning Artur opnieuw een hofdag. Hier doet de ridder Galyas, het neefje van Keye, zijn intrede. Hij is boos op Miraudijs omdat deze zijn oom Keye schandelijk heeft behandeld. Daarnaast verwijt hij Miraudijs er ten onrechte van zijn naam niet eens te kennen en niet te weten wie zijn vader is. Ten slotte werpt hij Miraudijs de handschoen toe. De ridder neemt de handschoen op en er wordt besloten dat er over veertig dagen een gevecht tussen beide ridders zal plaatsvinden. Ter afwachting van het gevecht vertrekt Miraudijs op zoektocht naar zijn vader. Op een avond vindt hij onderdak bij een kasteelheer. Die vertelt Miraudijs dat hij als twee druppels water lijkt op een ridder die een tijdje geleden in zijn woning te gast was. Die ridder trok strijdlustig naar Mauregaert, het kasteel van vijf boosaardige broers, die het kasteel bouwden tegen koning Artur en zijn ridders. Daar werd de ridder echter gevangengenomen. Miraudijs beseft dat het hier om zijn vader gaat en besluit dat hij hem de volgende dag zal bevrijden. Als hij 's ochtends onderweg is naar Mauregaert, ontmoet hij een gewonde ridder. De ridder vertelt Miraudijs dat hij dertig jaar lang bewaker was op Mauregaert, maar door zijn heren werd mishandeld toen er drie gevangenen wisten te ontsnappen. Dan deelt de gewonde bewaker mee dat een van de gevangenen erg veel op Miraudijs leek. Miraudijs neemt de bewaker de biecht af, dient hem de laatste sacramenten toe, biedt hem wijn en brood aan en

verzorgt zijn wonden. 's Nachts worden beide heren overvallen door drie rovers, die Miraudijs alle drie weet te doden (vss. 2237-2634).

De volgende dag neemt Miraudijs afscheid van de bewaker en vertrekt hij naar Mauregaert. Aan de burcht vecht hij met de kwaadaardige broers, waarvan hij er drie met geweld kan doden. De vierde broer, die de kasteelheer is, lokt hij het woud in, waar hij hem neersteekt. Vervolgens trekt Miraudijs de wapenuitrusting van de vierde broer aan om vlotjes het kasteel binnen te geraken. Hij wisselt ook van paard. Als hij het kasteel bereikt, ziet de poortwachter hem aan voor zijn heer en wordt de poort geopend. Miraudijs betreedt het kasteel in vermomming en verplicht de hele hofhouding om het gebouw onmiddellijk te verlaten, de poortwachter duwt hij in de gracht. Vervolgens haast hij zich naar de kerkers, waar hij alle gevangenen bevrijdt. Uiteindelijk ontmoet hij ook zijn echte vader. De gevangenen gaan in het kasteel op zoek naar voedsel en kledij. Ondertussen keert ook de echte hofhouding terug. De gevangenen laten hen niet binnen. De hovelingen beseffen dat ze voor de gek werden gehouden en belegeren Mauregaert. Ze moeten zich echter snel terugtrekken op het moment dat de voormalige gevangenen met bogen en katapulten beginnen te schieten (vss. 2635-2834).

In de tussentijd krijgt het rijk van koning Artur met een nieuwe dreiging te maken: de koning van Ierland, die verschillende plekken opschrikt met plunderingen. Dan brengt een bode aan het hof ook het nieuws dat Clarette wordt belegerd door de koning van Arragoen, die ze eerder al had afgewezen. Artur wil haar eerst niet te hulp schieten, maar Walewein wijst hem erop dat hij nog in het krijt staat bij Miraudijs. Artur geeft de twaalf ridders van de Ronde Tafel de toestemming om Clarette bij te staan. De ridders trekken ten strijde en verslaan de koning van Arragoen. Clarette wordt bevrijd, maar ze vindt het wel jammer dat haar man niet aanwezig is. Daarna trekken de ridders van de Ronde Tafel terug naar Artur, om hem te versterken in de strijd tegen de Ierse koning (vss. 2835-2966).

Miraudijs verblijft nog steeds in Mauregaert en verslaat samen met de gevangenen de belegeraars. Het hele gezelschap trekt op zijn bevel samen naar koning Artur. Op de terugweg komt het gevolg de geesten van de drie ridders tegen, die Miraudijs eerder had gedood. De geesten vragen Miraudijs om hun lichamen te begraven en zeven jaar lang misdiensten aan hen op te dragen, zodat hen de toegang tot de hemel niet zou worden ontzegd. Miraudijs stemt hiermee in. Die avond arriveert het gezelschap in een schitterende stad, waar ze gastvrij worden ontvangen. Een stedeling brengt hen op de hoogte van de situatie aan het hof van Artur: de koning van Ierland bedreigt het rijk en heeft versterking gekregen van zeven andere koningen. Miraudijs en zijn mannen trekken naar het hof van Artur en sluiten zich aan in de strijd. De koning van Ierland wordt uiteindelijk verslagen en gevangen genomen met de hulp van Miraudijs

en zijn gevolg. Na de overwinning neemt Miraudijs het uiteindelijk op tegen Galyas. De Ridder metter Mouwen wint het gevecht met overtuiging, maar besluit om Galyas niet te doden (vss. 2967-3301).

De verslagen koning van Ierland is intussen tegen zijn zin tot leenman van Artur gemaakt. Hij besluit om wraak te nemen en verzoekt Artur dat velen van zijn ridders, onder wie Walewein, Percheval, Lanceloet, Miraudijs en zijn vader hem naar Ierland zouden escorteren. De Ierse koning neemt de ridders echter gevangen wanneer ze per schip de overtocht naar Ierland maken en hij sluit ze op in zijn kasteel. De redding komt deze keer van Ywein en zijn leeuw: wanneer deze hoort dat zijn kameraden gevangen zijn genomen, vertrekt hij naar het kasteel, vermomd als vagebond. Hij weet het kasteel van de Ierse koning binnen te geraken en laat zijn leeuw allerlei trucjes opvoeren voor het hof. 's Nachts werpt hij zijn vermomming af en doodt hij samen met zijn leeuw de hele hofhouding. Vervolgens bevrijdt hij de gevangen ridders. Het hele gezelschap verlaat het kasteel, plundert het naburige dorp en neemt het schip richting het rijk van Artur (vss. 3302-3469).

Tijdens de overtocht vaart het schip voorbij de stad waar de moeder van Miraudijs ondertussen verblijft. Dan brengen de ridders Miraudijs' vader op een idee: hij moet de moeder van Miraudijs ten huwelijk vragen, zodat Miraudijs het rechtmatige kind zou zijn van een koningspaar. Op dat moment zien de ridders dat de stad belegerd wordt door de erg lelijke koning van Cornuwalgen, die zijn zinnen op de alleenstaande koningin heeft gezet. Ywein bedenkt opnieuw een list om voorbij de troepen aan de kust te geraken: de ridders in het schip moeten zodanig veel geluid maken dat de vijanden denken dat er zich honderden gewapende soldaten aan boord bevinden. Tegelijkertijd zal zijn leeuw de troepen afschrikken. De list werkt en de ridders haasten zich naar het kasteel, waar Miraudijs' moeder zich verschuilt. Miraudijs stelt zijn vader aan zijn moeder voor en verzoekt zijn ouders om met elkaar te trouwen. De koningin stemt hiermee in en de twee ouders huwen met elkaar. Dan besluit Miraudijs' vader om het in een tweegevecht op te nemen tegen de koning van Cornuwalgen, die ook dingt naar de hand van zijn vrouw. Het gevecht is bloederig en uiteindelijk roept de koning van Cornuwalgen op om de strijd te staken. Hij zet de belegering stop en biedt zijn diensten aan aan Miraudijs' vader. Hierop volgt er een groot feest waarop het hele land van de koningin is uitgenodigd. De moeder van Miraudijs vraagt aan haar onderdanen om haar man te aanvaarden als de nieuwe koning. Na de dood van haar en haar man zal de Ridder metter Mouwen al haar bezittingen erven.¹⁵ Ten slotte trekt iedereen gelukkig naar het hof van koning Artur, waar ook Clarette verblijft, om daar over hun avonturen te vertellen (vss. 3470-4023).

¹⁵ Merk op dat Miraudijs in de eerste verhaalhelft koning werd van het land van zijn moeder. Zijn titel gaat hier over naar zijn vader en Miraudijs wordt gedegradeerd tot kroonprins. Zie Smith 1989: p. 127-128.

2.2 Handschriftelijke overlevering

Die Riddere metter Mouwen werd overgeleverd in twee versies: een volledige versie in de *Lancelotcompilatie* uit de Koninklijke Bibliotheek van Den Haag (KB, hs. 129 A 10) en een fragment van 320 verzen uit de Koninklijke Bibliotheek van Brussel (KB, IV 818).¹⁶

De enige volledige versie van de *RRmM* is terug te vinden in de *Lancelotcompilatie*. Dat handschrift bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek van Den Haag onder signatuur hs. 129 A 10.¹⁷ Het handschrift telt zo'n 87 000 verzen en bevat de volgende teksten: de *Roman van Lancelot*, *Perchevael*, *Moriaen*, de *Queeste vanden Grale*, *Die Wrake van Ragisel*, *Die Riddere metter Mouwen*, *Walewein ende Keye*, *Lancelot en het Hert met de Witte Voet*, *Torec* en *Arturs doet*. De compilatie bestaat uit drie kernteksten, alle drie vertalingen in rijmende verzen van de Oudfranse prozacyclus *Lancelot-Queste-Mort*. De overige zeven teksten zijn of bewerkingen van Oudfranse materie (*Perchevael*, *Die Wrake van Ragisel* en *Torec*) of originele Middelnederlandse teksten. Het handschrift omvat het grootste deel van overgeleverde Arturepiek in het Middelnederlands.¹⁸ Het handschrift is het tweede deel van wat ooit een dubbelvolume was. Het eerste deel is echter verloren gegaan. Hierin zouden vermoedelijk 57 000 à 65 000 verzen uit de *Roman van Lancelot* hebben gestaan. Volgens Maartje Draak zouden Maerlants dubbelroman *Historie vanden Grale/Boek van Merline* en Velthems *Merlijn-continuatie* ook opgenomen zijn in het eerste, verloren deel, dat dan zo'n 260 bladen moet hebben geteld.¹⁹

Vermoedelijk kwam het handschrift dat vandaag bekend staat als de *Lancelotcompilatie* tot stand in Brabant omstreeks 1320-1325.²⁰ Het handschrift bestaat uit 241 folia, waarvan de afmetingen 289 x 199 mm bedragen, al moet de oorspronkelijke bladmaat ongeveer 320 x 215 mm zijn geweest. Merk op dat het hier niet om een rijkelijk versierd luxehandschrift gaat, maar om een handschrift van een lagere kwaliteit. Waarschijnlijk werd het handschrift geproduceerd voor privégebruik.²¹ De tekstspiegel meet 248 x 160 mm en de tekst werd geschreven in drie kolommen van 60 of 61 regels per kolom. Dat maakt dat iedere bladzijde ongeveer 180 verzen

¹⁶ <https://bnm-i.huygens.knaw.nl/tekstdragers/TDRA000000001838> (laatst geraadpleegd op 14 februari 2019).

¹⁷ Zie de website van de KB Den Haag:

<https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/beschrijving-van-het-handschrift> (laatst geraadpleegd op 14 februari 2019).

¹⁸ Johnson en Claassens 2003: p. 3.

¹⁹ Johnson en Claassens 2003: p. 4.

²⁰ Klein 1995: p. 6. Volgens W.Gs. Hellinga en A. Kampstra werd het handschrift geschreven in een Antwerps scriptorium dat rond 1300-1330 bedrijvig is geweest. Deschamps verwijst naar de bevindingen van beiden. Zie Deschamps 1968: p. 70.

²¹ Johnson en Claassens 2003: p.4.

telt en ieder folium ongeveer 360.²² De tekstdrager is schaapsperkament dat in quarto werd gevouwen.²³ Volgens Jan Willem Klein moeten de teksten in het handschrift tot stand zijn gekomen door vijf handen, onder leiding van één hand, hand B. Die laatste is onder meer verantwoordelijk voor alle teksten vanaf folium 99, waartoe ook *Die Riddere metter Mouwen* behoort. Een zesde hand opereerde als corrector en corrigeerde de drie kernteksten *Lanceloet*, de *Queeste vanden Grale* en *Arturs doet*, alsook de ingevoegde *Percheval*.²⁴ De kopiïsten hanteerden de *littera textualis*, maar de letters zijn weinig gestileerd. Ook de markeringen van de tekststructuur zijn erg eenvoudig: de kernteksten openen met een initiaal van elf of twaalf regels hoog, de ingevoegde teksten moeten het stellen met een kleinere initiaal van vijf tot zeven regels hoog. De grootte van de lombarden varieert doorheen het handschrift van twee tot zeven regels hoog, in *Die Riddere metter Mouwen* komen enkel lombarden van vier regels hoog voor. Ook zijn er op verschillende plaatsen in het handschrift paragraaftekens aanwezig om de structuur van het verhaal aan te geven. Opschriften werden niet in de tekstkolommen aangebracht, maar in de marges en met gewone schrijfkint. De versiering van initialen en andere tekstmarkers gebeurde enkel in het rood en blauw. Enkel in *Die Riddere metter Mouwen* komen alleen maar rode initialen en lombarden zonder versiering voor. In die tekst voegde een onervaren hand later pentekeningen toe in de initiaal 'O' op folium 167r.²⁵ De tekst van *Die Riddere metter Mouwen* begint eveneens op dit folium. Opvallend is dat de opmaak van *Die Riddere metter Mouwen* in allerlei details afwijkt van de andere teksten. Zo zijn de rubricatie en versiering nog eenvoudiger, de kapittelopschriften afwijkend, de kolommen smaller en het schrift gedrongener.²⁶ Ook kent de tekst geen hoofdstuknummering.²⁷

Het is opmerkelijk dat *Die Riddere metter Mouwen* een onafhankelijke codicologische eenheid vormt binnen de Haagse *Lancelotcompilatie*. De tekst werd immers geschreven op één apart katern (een quinio), gevolgd door een ingevoegd blad. Dat wijst erop dat de tekst op een later moment werd toegevoegd aan de compilatie. Ook op inhoudelijk vlak valt de latere toevoeging van de tekst in het handschrift op, aangezien er geen enkel narratieve connectie met de omringende teksten werd toegevoegd. Zo treedt Percheval in dit verhaal op als ridder van de Ronde Tafel, terwijl hij eerder stierf in de *Queeste van den Grale*. Dat laatste werk speelt zich af vóór

²² <https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/beschrijving-van-het-handschrift> (laatst geraadpleegd op 14 februari 2019).

²³ Klein 1997: p. 53.

²⁴ Klein 1997: p. 53.

²⁵ <https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/beschrijving-van-het-handschrift> (laatst geraadpleegd op 14 februari 2019).

²⁶ Klein 1997: p. 110.

²⁷ De Kruyter 1975: p. XI.

Die Riddere metter Mouwen. Die tekst bevat dus een grote inconsistentie. De aanwezigheid van de in een eerdere tekst overleden Perchevael wijst dus op insertie op een later punt.²⁸

Op folium 238r kan men een teken van Lodewijk van Velthem aantreffen. Hij mag dan ook gezien worden als de eerste bekende bezitter van het handschrift.²⁹ Vanaf de vijftiende eeuw zou het handschrift hebben toebehoord aan de Bredase Nassaus, meerbepaald aan Johan IV, graaf van Nassau en heer van Breda, en zijn echtgenote Maria van Loon. Het handschrift zou in de familie blijven en kwam op die manier terecht in het bezit van de prinsen van Oranje-Nassau.³⁰ Het handschrift heeft een band die zou dateren uit 1755-1760. Die band zou zijn gemaakt in de eerste stadhoudelijke binderij in opdracht van Anna van Hannover, de vrouw van stadhouder Willem IV. De band bestaat uit houten platten die werden overtrokken met naturel tuigleer, dat blind is en met goud bestempeld. Twee koperen sloten op lederen tongen sluiten het boek van achterplat naar voorplat. In 1798 verhuisde het handschrift definitief naar de Nationale (nu Koninklijke) Bibliotheek van Den Haag.³¹

Het Brusselse fragment bestaat uit een dubbelblad perkament en is afkomstig uit een codex die dateert uit 1360-1370.³² In 1951 werd het fragment door Jan Deschamps (her)ontdekt in het rijksarchief van Hasselt.³³ Later verhuisde het fragment naar de Koninklijke Bibliotheek van Brussel, waar het zich vandaag nog steeds bevindt onder signatuur IV 818.³⁴ Het geheel werd geschreven in een fijne, gedrongen *littera textualis*.³⁵ Iedere bladzijde bestaat uit twee kolommen van veertig regels of tachtig regels per bladzijde, in het totaal zijn er 320 verzen.³⁶ Niet alle verzen zijn compleet. De hoofdstukken werden aangeduid door twee rode lombarden van twee regels hoog, al zijn die vandaag niet meer goed zichtbaar. Hoofdletters werden met een doorlopende rode streep opgehaald.³⁷ De taal waarin het fragment geschreven werd is Vlaams.

²⁸ Johnson en Claassens 2003: p. 29.

²⁹ De Kruyter 1975: p. IX.

Zie ook <https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/toelichting-bij-het-handschrift> (laatst geraadpleegd op 14 februari 2019).

³⁰ Klein 1997: p. 79-81.

³¹ De Kruyter 1975: p. X.

³² Deschamps 1968: p. 63.

³³ Deschamps 1968: p. 61. Op folium 2v treft men de notitie 'Couverture d'un registre d'Oostham 1570-1579' aan. Volgens Deschamps werd die notitie aangebracht door de eerste ontdekker Henri Van Neuss (1835-1907), de conservator van het Rijksarchief van Hasselt van 1869 tot 1903. In die laatste periode maakte hij het fragment immers los van het register dat het fragment beschutte als voor- en achterblad. Het desbetreffende register is echter niet teruggevonden. Zie Deschamps p. 63-64.

³⁴ <https://bnm-i.huygens.knaw.nl/tekstdragers/TDRA000000001838> (laatst geraadpleegd op 14 februari 2019).

³⁵ Deschamps 1968: p. 63.

³⁶ Deschamps 1968: p. 63.

³⁷ Deschamps 1968: p. 63.

De ontdekking van dit fragment wierp een nieuw licht op de totstandkoming van de tekst zoals we die kennen uit de *Lancelotcompilatie*. Eerst en vooral weten we zeker dat een originele, langere versie van de *RRmM* de brontekst moet zijn geweest van de tekst uit de *Lancelotcompilatie*.³⁸ De 320 verzen uit het Brusselse fragment zijn de enige die er vandaag nog overblijven van die langere versie. Aangezien die 320 verzen overeenstemmen met ongeveer 95 verzen uit de compilatieversie, moet het origineel uit zo'n 13 500 verzen hebben bestaan (de compilatieversie telt 4 023 verzen). Deschamps bestudeerde de 95 overeenkomstige verzen uit de *Lancelotcompilatie* en was van mening dat elf verzen geheel en veertig gedeeltelijk overeenkwamen met het fragment.³⁹ Hieruit maakte hij op dat die verzen overgenomen moeten zijn uit de langere redactie, die dus zonder twijfel de brontekst moet zijn geweest van de verkorte versie. De compiler wist het origineel vervolgens in te korten door langere passages samen te vatten of minder belangrijke passages weg te laten.⁴⁰ Daarbij impliceerde de compiler expliciete verhaalelementen uit de originele versie en herschikte hij bepaalde episodes.⁴¹ In 1968 publiceerde Jan Deschamps, de ontdekker van het dubbelblad, de eerste editie van het fragment.⁴²

2.3 Auteur

De auteur van de langere versie van de *RRmM*, waar we enkel een fragment van hebben, moet waarschijnlijk een Vlaming zijn geweest, maar tot op heden zijn literatuurwetenschappers er nog niet in geslaagd om het werk met een auteursnaam te verbinden.⁴³ Over de auteur van de tekst zoals die verschijnt in de *Lancelotcompilatie* is er echter meer geweten. Eerst en vooral neemt men aan dat de compiler zelf de oorspronkelijke tekst inkortte en dus verantwoordelijk is voor de versie zoals ze vandaag te lezen staat in het Haagse handschrift. Die compiler was hoogstwaarschijnlijk afkomstig uit Brabant en liet zijn eigen Brabantse dialect doorschemeren in zijn bewerking, waardoor het Vlaamse karakter van de oorspronkelijke tekst deels verloren is gegaan.⁴⁴ Zoals eerder vermeld, kwam de gehele compilatie tot stand door vijf handen onder leiding van hand B. Volgens Besamusca zou het wel eens kunnen dat hand B de compiler zelf was, wat zou betekenen dat het handschrift een autograaf is. Die hand B was ook verantwoordelijk voor de tekst van de *RRmM*. Van zijn hand is ook een notitie op folium 238r:

³⁸ Johnson en Claassens 2003: p. 25.

³⁹ Deschamps 1968: p. 68.

⁴⁰ Deschamps 1968: p. 68.

⁴¹ Besamusca 1993: p.128-129.

⁴² Zie Deschamps 1968.

⁴³ Johnson en Claassens 2003: p. 24-25.

⁴⁴ Besamusca 1993: p. 125.

Hier indet boec van lancelote dat heren lodewijcs es van velthem (hier eindigt het boek van Lancelot dat toebehoort aan heer Lodewijk van Velthem).⁴⁵ Die notitie wekt de indruk dat Velthem de bezitter van het handschrift was of zelf betrokken was bij het samenstellen van de *Lancelotcompilatie*. Sterker nog, op basis van die notitie wordt Lodewijk van Velthem regelmatig gezien als de compiler zelf.⁴⁶ Die gedachte was niet vreemd, aangezien Velthem een grote interesse vertoonde in Arturepiek en onder meer een Middelnederlandse bewerking verzorgde van de *Suite-Vulgate du Merlin* (de *Merlijn-continuatie*).⁴⁷ Het is misschien zelfs mogelijk dat Velthem die continuatie schreef met het oog op een latere insertie in de *Lancelotcompilatie*.⁴⁸ De vraag blijft natuurlijk of hij ook hand B is, of dat hij hand B de opdracht gaf om verzen te kopiëren. Ook is het mogelijk dat Lodewijk van Velthem niet de compiler, maar enkel de bezitter van het verzamelhandschrift is geweest. Hoewel de meeste argumenten dus in de richting van Velthem wijzen, is er nog geen absolute zekerheid over de identiteit van de compiler. Daarnaast is er ook onderzoek gevoerd naar de identiteit van de corrector die her en der in de compilatie in de hoofdstukken woorden en opmerkingen toevoegde of verbeterde naar Brabantse normen, maar ook over die persoon bestaat er geen zekerheid.⁴⁹ Zo schoof bijvoorbeeld Klein opnieuw Lodewijk van Velthem of een andere (onbekende) Brabantse schrijver naar voren als mogelijke corrector.⁵⁰ Als Lodewijk van Velthem de bezitter van het handschrift was, is het ook mogelijk dat hij verantwoordelijk was voor de notities. Als hij ook nog eens de compiler was, is het ook denkbaar dat hij later notities toevoegde om zijn eigen tekst te verbeteren.⁵¹ Maar ook op die vragen is er nog geen sluitend antwoord beschikbaar.

2.4 Datering en lokalisering

Het is voorlopig enkel mogelijk om de oorspronkelijke versie van *RRmM* bij benadering te dateren. Als we ervan uitgaan dat de tekst gebaseerd is op de Oudfranse tekst *Richars li Biaus* (1250-1275), zou de originele tekst van de *RRmM* tussen 1275 en 1300 tot stand moeten zijn

⁴⁵ Johnson en Claassens 2003: p. 4.

⁴⁶ Johnson en Claassens 2003: p. 4.

⁴⁷ Johnson en Claassens 2003: p. 4.

⁴⁸ Zie <https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/lodewijk-van-velthem-en-zijn-mogelijke-rol-bij-de-productie-van-tekst-en-tekstdrager> (laatst geraadpleegd op 14 februari 2019).

⁴⁹ <https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/compilatie-compiler-en-corrector> (laatst geraadpleegd op 14 februari 2019).

⁵⁰ Johnson en Claassens 2003: p. 5.

⁵¹ <https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/lodewijk-van-velthem-en-zijn-mogelijke-rol-bij-de-productie-van-tekst-en-tekstdrager> (laatst geraadpleegd op 14 februari 2019).

gekomen.⁵² De samensteller van de *Lancelotcompilatie* werkte zijn codex af in het eerste kwart van de veertiende eeuw (rond 1320), wat ons een *terminus ante quem* oplevert. Men kan de mogelijke ontstaansperiode dus uitbreiden en aannemen dat de oorspronkelijke tekst van de *RRmM* tot stand kwam tussen 1275 en 1320.⁵³ Merk op dat het Brusselse fragment ons niet verder helpt bij een juiste datering, aangezien dat fragment weliswaar een oudere versie van de tekst presenteert, maar uit een jonger handschrift afkomstig is. Dat fragment werd vermoedelijk zestig à zeventig jaar na het origineel en zo'n dertig à veertig jaar na het tot stand komen van de *Lancelotcompilatie* overgeschreven.⁵⁴

In de loop der jaren heeft men getracht om de *RRmM* op twee manieren te lokaliseren: sommige filologen zochten een manier om plaatsaanduidingen uit het verhaal te koppelen aan bestaande locaties, anderen probeerden dan weer om de tekst op basis van talige kenmerken te lokaliseren. Beide methodes leverden echter nog geen eensgezindheid op over de precieze plaats van herkomst.

Verskillende onderzoekers probeerden locaties uit *Die Riddere metter Mowven* terug te voeren op reële plaatsen. Zo beweerde Maartje Draak dat *tFelle Woud sonder Genade* (vs. 546) in verband kon worden gebracht met een bestaand bos ter hoogte van Vlaardingen in het toenmalige graafschap Holland, omdat dat woud ook in bepaalde Nederlandse kronieken voorkwam.⁵⁵ Ook de naam Amelant zou een indicatie kunnen zijn naar de locatie van het woud (namelijk een deel van de Veluwe, denk hierbij aan Hameland bij Gelderland).⁵⁶ Jozef Janssens was het er weliswaar mee eens dat het woud uit *RRmM* en die Nederlandse kronieken hetzelfde zou zijn, maar sprak Draak toch tegen toen zij beweerde dat de *RRmM* een Hollandse oorsprong had. Janssens associeerde het woud en de *RRmM* met het graafschap Vlaanderen.⁵⁷ Ene Ingelram, de legendarische stamvader van de graven van Vlaanderen zou volgens het *Chronicon comitum Flandrensium* immers geheerst hebben over een gebied met de naam *nemus sine misericordiae*, een 'woud zonder genade'.⁵⁸ In 1992 merkt Carasso-Kok opdat men het woud eerder op een symbolische manier zou moeten benaderen: de *RRmM* is namelijk de eerste geschreven bron waarin het – op dat moment symbolische – woud voorkwam. Latere kroniekschrijvers namen de

⁵² Zie Deschamps 1968: p. 70 en Johnson en Claassens 2003: p. 25. Zie ook 2.5 *Bronnengebruik en intertekstualiteit*.

⁵³ Zie Deschamps 1968: p. 70 en Johnson en Claassens 2003: p. 25. Merk op dat die datering ongeveer overeenstemt met de levensperiode van Lodewijk van Velthem.

⁵⁴ Deschamps 1968: p. 70.

⁵⁵ Draak 1936: p. 127.

⁵⁶ Draak 1936: p. 129 en Carasso-Kok 1992: p. 243-244.

⁵⁷ Janssens 1980: p. 62-65.

⁵⁸ Janssens 1980: p. 62-65 en Carasso-Kok 1992: p. 243-244.

naam dan over uit de romanwereld als een metafoor voor ‘een tijdperk waarin hun vorstendom door partijtwisten werd verscheurd’.⁵⁹ Volgens Carasso-Kok is het woud dan ook ‘onderdeel geworden van de geschiedschrijving over Vlaanderen en Holland’.⁶⁰ De omschrijving van het woud reflecteerde een toestand van barbarij en daarom kon zij op hetzelfde moment in de ontstaansgeschiedenis van de twee graafschappen worden verwerkt. Een verbindend element hierbij vormden de uitgestrekte bossen die in beide gebieden aanwezig waren.⁶¹ Bijgevolg besluit Carasso-Kok dan ook dat er niets gezegd kan worden over de precieze lokalisering van van *tFelle Woud sonder Genade*.

Uiteraard is het wel mogelijk om de tekst te lokaliseren op basis van dialectologische kenmerken. Hierbij wordt enkel het oorspronkelijkere Brusselse fragment in beschouwing genomen, aangezien dat fragment een oudere en onverkorte versie van de tekst representeert. Volgens Deschamps bevat het fragment zowel Vlaamse als Brabantse kenmerken. De kopiïst van het fragment moet volgens hem een oudere Vlaamse versie van de tekst hebben afgeschreven, maar voegde zijn eigen Brabantse spelling en klankensysteem hieraan toe, wat zowel Vlaamse als Brabantse vormen van dezelfde woorden opleverde binnen dezelfde tekst.⁶² Van den Berg beweerde echter op basis van spellingsvormen in de tekst dat de kopiïst afkomstig moet zijn geweest uit Oost-Vlaanderen.⁶³ Ten slotte richtte Van der Poel de aandacht op het feit dat de *Riddere metter Mouwen* als personage opduikt in *Van der feesten een proper dinc* als een ongelukkige minnaar. Bijgevolg concludeert zij dat het verhaal moet hebben gecirculeerd in een Vlaams milieu dat vertrouwd was met de (aristocratische) hoofse omgangsvormen.⁶⁴ Vandaag lijkt de Vlaamse herkomst van de *RRmM* dan ook het meest aannemelijk.⁶⁵

2.5 Bronnengebruik en intertekstualiteit

In de twintigste eeuw is er veel aandacht besteed aan de mogelijke bronnen van ridderromans als de *RRmM*. Dat onderzoek zorgde voor meer vragen dan antwoorden, maar kon ook enkele zekerheden aan de dag brengen. Eerst en vooral is men er zeker van dat de langere, verloren versie van de *RRmM* de directe brontekst moet zijn geweest bij het schrijven van de compilatietekst. Van deze tekst kent men enkel de 320 verzen uit het Brusselse fragment. Voor

⁵⁹ Carasso-Kok 1992: p. 262-263.

⁶⁰ Carasso-Kok 1992: p. 262-263.

⁶¹ Carasso-Kok 1992: p. 262-263.

⁶² Deschamps 1968: p. 64.

⁶³ Van den Berg 1987: p. 34.

⁶⁴ Van der Poel 1989: p. 222.

⁶⁵ Besamusca 1993: p. 26.

de precieze verhouding tussen het fragment en de compilatieversie verwijs ik terug naar 2.2 *Handschriftelijke overlevering*.

De *RRmM* is een originele Middelnederlandse tekst in die zin dat het geen directe vertaling van een bekende anderstalige (Oudfranse) ridderroman is, maar de tekst verraadt wel een zekere invloed van eerdere en contemporaine ridderromans. Zo wees Bertha van der Stempel de Oudfranse roman *Richars li Biaus* aan als de hoofdbron van de *RRmM*.⁶⁶ Ze ontdekte vele punten van overeenkomst tussen beide teksten. Zo kennen beide teksten een held die als bastaard werd geboren en heel erg jong te vondeling werd gelegd. Deze held is rechtvaardig, helpt mensen in nood en neemt het op een gegeven moment op tegen reuzen, die wraak nemen voor de dood van een heer. In beide verhalen draagt de held een mouw van zijn geliefde jonkvrouw als teken van genegenheid en wint de held een toernooi met als inzet de hand van die geliefde, met wie hij uiteindelijk ook trouwt. Ook wordt het hoofdpersonage herenigd met zijn verloren gewaande moeder, die in haar zoon het uiterlijk van de vader herkent. Beide hoofdpersonages slagen er ook in hun moeder te beschermen tegen een afgewezen belager. Ook gaat de held in beide verhalen op zoek naar zijn vader nadat iemand met hem heeft gespot en kan hij zijn vader uiteindelijk ook redden. Ook zorgt hij ervoor dat zijn vader en moeder opnieuw met elkaar trouwen, waardoor zijn sociale status verzekerd wordt. Daarbij slagen de helden er ook in hun spotter te verslaan in een tweegevecht. Verder schenken ze zielenrust aan een onbegraven dode en wijst de eigenaar van een herberg hen de weg naar hun vader. In beide verhalen kan het hoofdpersonage pas deelnemen aan het toernooi wanneer ze gesteund worden door een geestelijke. Daarbij is hun verschijning op het toernooi niet alledaags. De informatie die we met mondesmaat krijgen over het verleden van *Miraudijs* vertoont hier en daar overeenkomsten met wat we kunnen lezen in de proloog van *Richard li Biaus*. Verder zijn er nog meer woordelijke overeenkomsten tussen beide teksten. Daarbij lijkt de naam van *Richars*' moeder *Clarisse* erg veel op die van *Miraudijs*' geliefde *Clarette*. Volgens Van der Stempel mag *Die Riddere metter Mouwen* dan ook een 'absoluut vrije bewerking van den ons overgeleverden *Richars* worden genoemd'.⁶⁷

Verder poneert Van der Stempel dat bij deze bewerking de *Moriaen* model stond voor de *RRmM*. Zo vertonen beide teksten onder andere de volgende overeenkomsten: de omstandigheden van de geboorte van de held zijn gelijkaardig, beide helden zoeken en vinden hun vader, die een tijd in gevangenschap verkeerde. De held zorgt er dan voor dat zijn vader met zijn moeder kan trouwen, zodat de sociale positie van de held gerestaureerd wordt. Ten slotte treffen we in beide teksten de mishandeling van een jonkvrouw door een Rode Ridder en de inval van de koning van Ierland aan. Van der Stempel weet zeker dat beide teksten schatplichtig zijn

⁶⁶ Van der Stempel 1913: p. XII-XXI. Merk op dat *Richard li Biaus* geen Arturroman is.

⁶⁷ Van der Stempel 1913: p. XVII.

aan elkaar en vermoedt dat de *Moriaen* de oudere tekst is, aangezien de ridders van de Tafelronde hier een grote rol spelen.⁶⁸ Ten slotte lijken de twee episodes uit de *RRmM* die de oorlog tegen de Ieren als onderwerp hebben, gebaseerd te zijn op twee episodes uit de *Moriaen*.⁶⁹

In zijn proefschrift uit 1981 merkt Frits van Oostrom op dat de *RRmM* veel stijlovereenkomsten vertoont met *Lantsloot vander Haghedochte* en de *Moriaen*. Hij concludeert hieruit dat de drie romans nauw moeten samenhangen, maar durft geen uitspraken te doen over de relatieve chronologie van de romans.⁷⁰ Ook Janssens denkt dat de *RRmM* beïnvloed moet zijn geweest door andere Arturromans.⁷¹

De grote vraag in het onderzoek blijft of de auteur van de *RRmM* inderdaad een niet-Arturiaanse ridderroman als *Richars li Biaus* 'bewerkte' en we dus moeten spreken van een 'adaptatie', of dat we de *RRmM* toch moeten beschouwen als een originele roman waarbij een roman als *Richars li Biaus* slechts model stond voor een verhaal dat later door nieuwe elementen werd aangevuld, al dan niet gebaseerd op andere ridderromans.⁷² Van der Lee verwerpt de hypothese van Van der Stempel en beweert dat de *RRmM* verwantschap heeft met het Middelenegse *Sir Degarre*, een tekst waarin een vondeling een zoektocht naar zijn vader onderneemt.⁷³ Beide teksten zouden teruggaan op de verloren Franse tekst *L'ai d'Esgare*, dat op zijn beurt een bewerking zou zijn van een oudere, verloren versie van *Richars li Biaus*.⁷⁴ Smith meent dat de argumenten van Van der Lee niet voldoende bewijskracht bezitten om de hypothese van Van der Stempel zonder meer te verwerpen. Zo zouden verhaalelementen uit *Sir Degarre* en de *RRmM* te grote interne verschillen vertonen om echt van een afhankelijkheidsrelatie te spreken. Daarbij hield Van der Lee geen rekening met het feit dat de compilatieversie een drastische verkorting van de oorspronkelijke tekst is. Smith stelt zich de vraag of de verschillen tussen de *RRmM* en *Richars li Biaus* niet toe te schrijven zijn aan een innoverende bewerker of dichter die ook verhaalelementen ontleende uit andere bronnen.⁷⁵ Ook volgens Besamusca is er een direct verband tussen *Richars li Biaus* en de *RRmM*. Hij gaat ervan uit dat de auteur van de

⁶⁸ Van der Stempel 1913: p. XXIII-XXVIII. Merk op dat Van der Stempel enkel de compilatieversie van de *RRmM* kende, wat haar oordeel kan hebben beïnvloed.

⁶⁹ Verzen 2839-2966 en 3069-3191 uit de *RRmM*. Zie Besamusca 1993: p. 155-158. In de overeenkomstige verzen uit die laatste tekst neemt Artur het op tegen de Saksen en de Ieren.

⁷⁰ Van Oostrom 1981: p. 201-202.

⁷¹ De Haan e.a. 1983: p. 17.

⁷² Johnson en Claassens 2003: p. 25.

⁷³ Van der Lee 1957: p. 197-208. In een opstel uit 1988 verwijst Smith naar het werk van A.M.E. Draak en H. Sparnaay. Zij denken evenmin dat *Richars li Biaus* de hoofdbron van de *RRmM* zou zijn geweest. Dezelfde mening vindt men terug bij De Haan en Jongen. In zijn opstel verwijst Smith ook naar het werk van Janssens: die spreekt Van der Stempels hypothese ook tegen. Zie Smith 1988: p. 99 en De Haan e.a. 1983: p. 17.

⁷⁴ Van der Lee 1957: p. 203-208.

⁷⁵ Smith 1988: p. 102-106.

RRmM het Oudfranse *Richars li Biaus* heeft gekend, maar denkt, in tegenstelling tot Van der Stempel, niet dat er zomaar sprake is van een gearturiseerde ‘bewerking’ van *Richars li Biaus*. Daarvoor zijn er volgens hem toch nog te veel verschillen tussen beide teksten (bijvoorbeeld de afkomst van het hoofdpersonage) en is er te veel invloed van andere teksten in de RRmM te bespeuren, waarvan de volgende alinea’s een kort overzicht geven.⁷⁶

De RRmM verraadt een grote invloed van de Tristanstof. Zo opent het verhaal met de dood van Tristam en Ysaude, en wordt de koning van Cornuwalgen als een erg lelijke man met ‘lange oren’ voorgesteld. Die laatste beschrijving doet denken aan koning Marc van Cornuaille, die volgens Bérouls *Tristan* paardenoren heeft. Daarbij komt de jeugd van Tristan erg overeen met die van de Ridder metter Mouwen: beide jongens groeiden op als wees. Een laatste parallel vindt men terug in het vreemde optreden van de Ridder metter Mouwen als monnik in het toernooi: ook Tristan maakt regelmatig gebruik van vermommingen om bijvoorbeeld met Isolde in contact te komen.⁷⁷ Ten slotte kan men ook één detail terugvoeren op de *Tristan-en-prose*: de naam *Maggelwijn*⁷⁸ zou een vervorming kunnen zijn van de ridder *Malaquin* uit de *Tristan-en-prose*.⁷⁹ De vraag blijft wat het doel is van deze verwijzingen. Waarschijnlijk wilde de dichter het publiek herinneren aan de Tristanstof. Een vergelijking tussen beide helden dringt zich op: Miraudijs is net zoals Tristan een toegewijde minnaar, maar wel een betere: Tristans relatie met Isolde is overspelig en eindigt met de dood, Miraudijs’ relatie met Clarette is niet overspelig en levert hem een huwelijk op.⁸⁰

Daarnaast bevat de RRmM ook parallellen met Chrétiens werken *Percheval*, *Lancelot* en *Yvain*. Zo doet de rol van Keye in de RRmM denken aan het optreden van Keu in *Percheval*. In beide romans mankeert er iets aan Keyes/Keus toestand: hij is ziek of gewond. Wanneer de nieuwkomer aan het hof verschijnt, wordt deze bespot door Keye/Keu. Artur wijst zijn hofmaarschalk terecht en de nieuwkomer zweert bij zichzelf om wraak te nemen, waarin hij uiteindelijk ook slaagt.⁸¹ Daarbij treedt in beide verhalen de Rode Ridder op als de antagonist. Hierna wordt het hof ingelicht over het gevecht en volgt er een dreigement aan het adres van Keye/Keu.⁸² Daarnaast worden we in het *Woud sonder genade* ook herinnerd aan het gedrag van Lancelot uit Chrétiens gelijknamige roman: wanneer de Ridder metter Mouwen door het woud

⁷⁶ Besamusca 1993: p. 131-135.

⁷⁷ Besamusca 1993: p. 136-137.

⁷⁸ Deze ridder staat Clarette bij als ze wordt belegerd door de koning van Arragoen. Zie vers 2914.

⁷⁹ Besamusca 1993: p. 138.

⁸⁰ Besamusca 1993: p. 140-141.

⁸¹ Merk op dat *Percheval* niet weet dat hij het opneemt tegen Keu wanneer hij hem van zijn paard werpt. Miraudijs weet echter wel tegen wie hij aan het vechten is. Ook de achtergrond van beide protagonisten is anders. Zie Besamusca 1993: p. 143.

⁸² Besamusca 1993: p. 141-144. Merk op dat in de RRmM het dreigement ook afkomstig is van de verslagen Rode Ridder.

dwaalt, is hij op een gegeven moment zodanig in gedachten verzonken, dat hij de dreigementen van Elyconas niet hoort. Die passage doet denken aan het moment waarop Lancelot op de zwaardbrug zodanig in liefdesgepeins is verzonken dat hij de waarschuwingen van de ridder die de wacht houdt niet hoort. Net zoals Lancelot is ook Miraudijs een held die vooral wordt gedreven door de liefde.⁸³ Daarnaast weerklinkt ook Chrétiens *Yvain* in de woudepisode. Het *Woud sonder Genade* kan men immers associëren met het woud van Broceliande (in de *Yvain*): in beide wouden slaat de bliksem in bij een mooie boom en de reuzen uit de *RRmM* lijken met hun donkere huid erg op de wildemannen uit *Yvain*. Het personage Amelant uit de *RRmM* kent overeenkomsten met Harpin uit *Yvain*.⁸⁴ Zo beschikken beide personages over een dwerg. Daarnaast doet de Ridder metter Mouwen die Elyconas verslaat denken aan Yvain die Esclados verslaat. In het tweede deel van de *RRmM* speelt Ywein zelf een erg belangrijke rol. Ten slotte blijkt uit de *RRmM* dat Yvain nooit verslagen is in het woud, dit in tegenstelling tot de toprijders Lancelot, Percheval en Walewein. Dat doet vermoeden dat het hier twee keer om hetzelfde bos gaat.⁸⁵

Volgens Besamusca bestaat er ook een verband met oorspronkelijke Middelnederlandse teksten. Zo schemert in de episode met de mishandelde jonkvrouw een soortgelijke episode uit *Walewein* door. In beide teksten wordt een jonkvrouw mishandeld door een ridder met een rode wapenuitrusting en een zweep. In beide gevallen gaat de roofridder zo hard tekeer dat het gezicht van de jonkvrouw hevig bloedt. Daarbij doodde de roofridder in beide teksten eerder de broer van de jonkvrouw en voerde hij haar dan met zich mee.⁸⁶ Een andere overeenkomst met *Walewein* is de communie: Walewein legt de communie in de vorm van aarde in de mond van de stervende Rode Ridder. In de *RRmM* neemt Miraudijs de biecht af bij de oude ontsnapte bewaker van Mauregaert, en dient hij hem de communie in de vorm van aarde toe. Daarbij nemen zowel Walewein als Miraudijs het op tegen drie roofrijders.⁸⁷ In beide teksten is de held dan nog eens getuige van het optreden van duivels die sollen met de lichamen van de gedode roofrijders.⁸⁸ Volgens Besamusca wilde de dichter met deze overeenkomsten aantonen dat de Ridder metter Mouwen niet moet onderdoen voor de heldendaden van Walewein. De vele vergelijkingen tussen

⁸³ Besamusca 1993: p. 144-145.

⁸⁴ Merk op dat in Chrétiens *Yvain* het Yvain is die wordt bijgestaan door zijn leeuw. In de *RRmM* wordt Amelant bijgestaan door een leeuw. Zie Besamusca 1993: p. 149.

⁸⁵ Besamusca 1993: p. 146-151.

⁸⁶ Besamusca 1993: p. 151-153. Ook in de *Moriaen* komt er een soortgelijke episode voor.

⁸⁷ Walewein doodt twee van de drie roofrijders, Miraudijs doodt ze alle drie. Zie Besamusca 1993: p. 153-154.

⁸⁸ Besamusca 1993: p. 153-154.

Miraudijs en de belangrijke ridders van Artur zijn dan ook cruciaal voor de centrale thematiek van het verhaal: de Ridder metter Mouwen is een ridder die de Ronde Tafel meer dan waardig is.⁸⁹

2.6 Tekststructuur en genre

Het vorige hoofdstuk liet zien dat de *RRmM* een invloed van andere ridderromans vertoont. Die invloed is onder meer merkbaar in de tekststructuur. In zijn literatuurgeschiedenis *Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden* omschrijft Van Mierlo de *RRmM* dan ook als volgt: ‘het schijnt een oorspronkelijk werk te zijn, in dien zin dat het met motieven uit de Arthurromans is samengesteld: een werk uit de school van Chrétien de Troye, dat den riddergeest zuiver getroffen heeft.’⁹⁰ We mogen dus aannemen dat de *RRmM* tot de middeleeuwse niet-historische Arturromans behoort, een genre dat werd vormgegeven door de Chrétien zelf. Aangezien dat genre zich laat kenmerken door een min of meer vastgelegde verhaalstructuur, dienen beide filologische aspecten hier samen te worden behandeld.

J.D. Janssens merkte op dat de openingsscène uit de *RRmM* nauwelijks verschilt van de typische openingen van Arturepiek zoals men ze kan aantreffen bij Chrétien de Troyes.⁹¹ Zo wordt de naam van Artur genoemd (vs. 2) evenals de naam van zijn verblijfplaats (*Kardeloet*, vs. 4), roept de koning zijn hof bijeen op Pinksteren (vs. 5) en weigert hij te eten vooraleer een avontuur zichzelf aanbiedt (vss. 47-51).⁹² Toch zijn er ook enkele elementen aanwezig die afwijken van andere Arturverhalen. Zo is het hoofdpersonage eerst een buitenstaander – en geen ridder – en begint het avontuur pas buiten het hof van Artur.⁹³ Ook verlaten meerdere ridders het hof aan het begin van het verhaal, waar er in typische Arturverhalen maar één ridder op avontuur trekt.⁹⁴ Zoals het in vele Arturromans het geval is, wordt het verhaal van de *RRmM* gekenmerkt door een traditionele *Doppelwegstruktur*, zoals deze werd ontwikkeld door Chrétien de Troyes. Dat is een verhaalopbouw die bestaat uit twee reeksen avonturen van ongeveer gelijke lengte. De eerste reeks avonturen sluit af met een periode van (schijnbaar) geluk en de tweede – zwaardere – avonturenreeks wordt in gang gezet door de verstoring van dat geluk en eindigt met een meer

⁸⁹ Johnson en Claassens 2003: p. 29.

⁹⁰ Van Mierlo 1939: p.161.

⁹¹ Deze kenmerken zijn afkomstig van Beate Schmolke-Hasselmann. Zie onder meer Besamusca 1993: p. 159.

⁹² Besamusca 1993: p. 158-159.

⁹³ Johnson en Claassens 2003: p. 28.

⁹⁴ Besamusca 1993: p. 158-159.

duurzame periode van harmonie.⁹⁵ Van Oostrom paste dit door Chrétien ontwikkelde structuurmodel toe op de *RRmM*, wat het volgende schema oplevert:⁹⁶

In het eerste deel trekt de ridder erop uit om de mishandelde jonkvrouw te redden. Vlak hiervoor werd hij beledigd door Keye, op wie hij wraak zweert te nemen. Na allerlei avonturen wint hij het toernooi en bijgevolg de hand van Clarette, ontmoet hij zijn biologische moeder, verneemt hij zijn naam en wordt hij twee keer koning. Daarbij wint hij ook het respect van de ridders van de Ronde Tafel en koning Artur zelf. Wanneer Miraudijs trouwt met Clarette aan het hof lijkt het verhaal voltooid – Van Oostrom spreekt zelf van een ‘sprookjesachtig einde’.⁹⁷ Dat sprookjesachtige einde wordt echter verstoord wanneer Galyas aan het hof arriveert. Hij verwijt Miraudijs ervan Keye schandelijk te hebben behandeld en zijn eigen vader niet eens kennen. Galyas daagt Miraudijs uit tot een duel, dat over veertig dagen zal plaatsvinden. Galyas’ beledigingen vormen het startpunt voor de tweede queeste, waarin Miraudijs op zoek gaat naar zijn vader. Na allerlei nieuwe verwickelingen en een duel tussen Miraudijs en Galyas, huwen zijn biologische ouders met elkaar en wordt Miraudijs, die eerder tot koning werd gekroond, de nieuwe kroonprins. Op die manier verzekert Miraudijs in die tweede queeste zijn status als wettige zoon en zijn alle mogelijke problemen en twijfels over zijn afkomst weggewerkt.

Die structuur dient niet alleen ter verduidelijking van het verhaal, maar reflecteert ook de ontwikkeling van het hoofdpersonage. Aan het einde van het eerste deel vindt Miraudijs de liefde in zijn bruid Clarette en ontmoet hij zijn echte moeder, die hem zijn echte naam onthult. Het plaatje lijkt compleet, maar zijn onhoofse houding ten opzichte van Keye verraadt dat zijn ontwikkeling tot volwaardig hoofs ridder nog niet voltooid is. Dat kan pas gebeuren als hij zijn vader vindt in het tweede deel en zo zijn wetmatige afkomst kan aantonen. Pas dan mag hij zich een ridder noemen die evenwaardig is aan de andere ridders van de Ronde Tafel en de hoofse omgangsvorm weet te hanteren.⁹⁸

Merk op dat niet iedereen van oordeel is dat de *RRmM* een *Doppelwegstruktur* vertoont. Smith spreekt liever van een *reduplicatiestructuur*, aangezien episodes uit het eerste deel van de *RRmM* structurele overeenkomsten zouden vertonen met het tweede. Zo weerspiegelt de spottende Keye uit het eerste deel Galyas in het tweede deel en eindigen beide delen met een huwelijk. De ontmoeting met Miraudijs en zijn moeder uit het eerste deel doet dan weer denken aan de ontmoeting tussen de vader en de zoon in deel twee.⁹⁹ Toch spreekt Smith ook van een belangrijk verschil. Zo zou deel één eerder episodisch zijn, terwijl er in deel twee eerder sprake is

⁹⁵ Besamusca en Brandsma 1988: p. 6.

⁹⁶ Van Oostrom 1983: p. 10.

⁹⁷ Van Oostrom 1983: p. 23.

⁹⁸ Johnson en Claassens 2003: p. 28-29.

⁹⁹ Smith 1989: p. 119-128.

van *entrelacement*. Waar de liefde in de vorm van Clarette nog een prominente rol speelt in het eerste deel, lijkt haar aanwezigheid helemaal vervangen te zijn door de *Vatersuche* in het tweede deel.¹⁰⁰ Ook Miraudijs' degradatie van koning tot kroonprins is volgens Smith problematisch.¹⁰¹ Smith suggereert dan ook dat beide delen door een andere auteur tot stand kwamen, of dat er op zijn minst is geschoven met bepaalde episodes.¹⁰²

Volgens Besamusca heeft de auteur van de *RRmM* de structuur van Chrétiens romans net wel bewust willen volgen, maar slaagde hij er net niet in om die structuur volledig te doorgronden. Vaste structuurelementen uit Chrétiens romans worden immers weerspiegeld in episodes uit de *RRmM*. Zo eindigt de eerste avonturenreeks in de *RRmM* met het huwelijk van de held, net zoals in de *Eric et Enide* en de *Yvain* van Chrétien. Vele latere Arturromans vertonen deze overeenkomst niet: hier wordt het verhaal vaak afgesloten met het huwelijk. Daarbij ontbreekt in de meeste Arturromans na Chrétien een hofscène die de twee tochten scheidt. In de *RRmM* komt zo'n scène wel voor: hier gaat de hereniging met het hof vooraf aan de crisis, net zoals in Chrétiens romans *Erec et Enide* en *Yvain*. Net zoals in Chrétiens romans, krijgt ook de Ridder metter Mouwen te maken met een persoonlijke crisis door eigen falen.¹⁰³ In vele latere romans is de tweedeling van handeling weliswaar nog aanwezig, maar ontbreekt die crisis. Ook lijkt de manier waarop de Ridder metter Mouwen de tweede tocht in gang zet op een episode uit Chrétiens *Yvain*.¹⁰⁴ De hier vermelde structurele parallellen met Chrétiens *Yvain* en *Erec et Enide* ontbreken vaak in andere dertiende-eeuwse Arturromans, maar komen wel voor in de *RRmM*.¹⁰⁵ Ondanks de inhoudelijke verschillen lijkt de dichter in de voetsporen van Chrétien te willen treden. Daarom spreekt Besamusca ook van een 'uiterlijke terugkeer naar de verhaalstructuur van Chrétien'.¹⁰⁶ Een andere overeenkomst met de romans van Chrétien is het bewust vaag houden van ruimte- en tijdsaanduidingen. Zo is het niet echt mogelijk om de geografie van de *RRmM* in kaart te brengen of de chronologie te bepalen. Daarbij wordt de plot voortdurend gestuurd door het toeval.¹⁰⁷ Ook de thematische verbinding tussen ridderschap en liefde herinnert aan het werk van Chrétien.¹⁰⁸

¹⁰⁰ Smith 1989: p. 122.

¹⁰¹ Smith 1989: p. 128.

¹⁰² Smith 1989: p. 128-130.

¹⁰³ In Chrétiens romans houdt deze crisis verband met de liefde. In de *RRmM* zorgt de onbekende afkomst van de Ridder metter Mouwen voor de crisis. In deel één van het verhaal brak Miraudijs deze queeste naar zijn ouders (noodgedwongen) af. Zie Besamusca 1993: p. 162.

¹⁰⁴ Besamusca 1993: p. 158-164.

¹⁰⁵ Besamusca 1993: p. 162-163.

¹⁰⁶ Besamusca 1993: p. 164.

¹⁰⁷ Besamusca 1993: p. 165.

¹⁰⁸ Besamusca 1993: p. 185.

Tot slot valt er ook wat te zeggen over de portrettering van Keye. In Chrétien's romans wordt de hofmaarschalk voorgesteld als een vervelende spotter. De figuur van Keye die we aantreffen in de *RRmM* komt sterk overeen met de figuur van Keu uit Chrétien's *Yvain* en *Perceval*, al lijkt de Vlaamse dichter het negatieve beeld van Keye nog verder door te voeren in de *RRmM*.¹⁰⁹ Ondanks de vele resonanties van het werk van Chrétien, bevat de *RRmM* ook een aantal kenmerken van de nieuwere dertiende-eeuwse Arturromans. Zo is de held uit dit verhaal niet afkomstig van het hof van Artur, zoals het in het werk van Chrétien wel het geval is. Daarbij is de Ridder metter Mouwen vanaf het eerste moment een ideale held, zoals veel hoofdpersonen in latere Arturromans. Een ander kenmerk is dat de helden uit latere Arturromans vaak slim zijn, en dat is ook zo voor Miraudijs. Zo weet hij in de Mauregaartepisode zijn tegenstanders te verslaan met een list.¹¹⁰ De *RRmM* mogen we dus bestempelen als een Arturroman die teruggrijpt naar de genreconventies van Chrétien de Troyes, maar ook al kenmerken van de latere Arturromans vertoont.

2.7 Thema en functie

Aangezien de *RRmM* ontegensprekelijk tot het genre van de Arturromans behoort, mogen we aannemen dat de functie van die tekst dezelfde is als die van andere Middelnederlandse (Artur)romans: het creëren van spanning, sensatie en amusement.¹¹¹ Toch is het interessant om ook dieper in te gaan op de thema's, motieven en betekenissen die schuilen in het verhaal.

Eerst en vooral onderstreept Smith de vermakelijke werking van de *RRmM* door het komisch potentieel van enkele episodes te benadrukken. Mogelijk humoristische episodes zijn onder andere de groteske beschrijving van de koning van Cornuwalgen, Egletine en haar jonkvrouwen die niet kunnen slapen door hun liefde voor de Ridder metter Mouwen, de manier waarop Miraudijs Keye te kijken zet en vooral de monnik die strijdt in een toernooi om wereldlijke liefde.¹¹² Vaak zorgt ook het intertekstuele spel bij het onderlegde hoofse publiek voor humoristische knipogen naar andere ridderromans. Volgens Smith mogen we dan ook niet uit het oog verliezen dat het werk gefungeerd moet hebben als een vermakelijke Middelnederlandse Arturroman in een context van hoofs vermaak.¹¹³

Daarnaast is Smith van oordeel dat de *RRmM* oorspronkelijk moet hebben gefungeerd als een exemplarische liefdesroman. Hij onderstreept de werking van *amour* en *chevalerie* in de roman:

¹⁰⁹ Besamusca 1993: p. 167-168.

¹¹⁰ Besamusca 1993: p. 166-167.

¹¹¹ Van Oostrom 2006: p. 321.

¹¹² Smith 2007: p. 54.

¹¹³ Smith 2007: p. 52-54.

beide begrippen worden niet geproblematiseerd, maar versterken elkaar. Zo stelt Miraudijs zijn ridderschap in dienst van Clarette en biedt *der minnen cracht* hem zowel mentale als fysieke steun tijdens verschillende gevechten.¹¹⁴ Vele episodes benadrukken de allesomvattende kracht van de liefde, zoals de episode met het boompje, het verblijf bij Egletine en de dood van Tristam en Ysaude.¹¹⁵ Daarnaast schenkt Smith aandacht aan de parallellen en verschillen tussen de *RRmM* en de *Conte du Graal* van Chrétien de Troyes: waar in die laatste tekst het christelijk georiënteerde ridderschap wordt gepropageerd en het graalthema de bovenhand neemt, lijkt de *RRmM* eerder een werelds, door liefde geïnspireerd ridderschap te idealiseren.¹¹⁶ Smith besluit dan ook dat ‘de *RRmM* oorspronkelijk naar alle waarschijnlijkheid een liefdesroman is geweest die – voor een select en grondig met Chrétiens graalroman vertrouwd publiek – bedoeld was als een op amuse wijze met de *Conte du Graal* (c.q. *Perchevael*) polemiserend pleidooi voor werelds ridderschap, voor *Frauendienst* in plaats van *Gottesdienst*.¹¹⁷ Daarbij duikt Miraudijs op in *Van der feesten een proper dinc* als een ongelukkige minnaar.¹¹⁸ De Ridder metter Mouwen zou dus bekend staan als iemand die leed onder de liefde, wat aangeeft dat de roman oorspronkelijk echt wel als een liefdesroman te boek stond.

Tot slot beschrijven De Haan en Jongen de zogenaamde ‘sen’ van de *RRmM* als volgt: ‘ware adel verloochent zich niet’.¹¹⁹ Ondanks het feit dat de Ridder metter Mouwen te vondeling is gelegd, straalt zijn hogere afkomst van hem af. In het eerste deel toont de Ridder metter Mouwen dit met daden aan: al in het begin treedt Miraudijs erg zelfverzekerd op en vanaf het moment dat hij Clarettes mouw draagt, lijkt hij niet onder te doen voor de topridders aan het hof van Artur. Zo verslaat hij de Rode Ridder, overtreft hij Arturs grote ridders in het *Woud sonder Genade*, wordt hij gestimuleerd door zijn liefde voor Clarette en ontzet hij de belegerde Artur. Hij maakt echter een cruciale fout tegen de hoofse normen in zijn buitensporige wraak op Keye. Hiervoor moet hij terecht weer terug naar het begin in het tweede deel van het verhaal, waarin hij zijn afkomst langs vaders kant moet bewijzen. Het uiteindelijke huwelijk van zijn ouders aan het einde van het tweede deel vormt dan ook het wettige bewijs voor zijn ware hoofse karakter, dat al in het eerste deel van de roman tot uiting kwam. Het omgekeerde is dan weer waar voor Keye en Galyas: ondanks het feit dat beide heren hoofs zijn opgevoed, kunnen ze hun dorperse aard niet verhullen.¹²⁰

¹¹⁴ Smith 1992: p. 46-47.

¹¹⁵ Smith 1992: p. 38 en p. 40-41.

¹¹⁶ Smith 1992: p. 55.

¹¹⁷ Smith 1992: p. 56.

¹¹⁸ Van der Poel 1989: p. 222.

¹¹⁹ De Haan e.a. 1983: p. 19-20.

¹²⁰ De Haan e.a. 1983: p. 20.

2.8 Maecenaat en geïntendeerd publiek

Het is vandaag niet duidelijk voor wie en in opdracht van wie de *RRmM* juist geschreven is. Daarnaast moet men hierbij rekening houden met het feit dat de tekst van de *RRmM* zoals die in de *Lancelotcompilatie* opduikt niet de originele tekst is. In dit onderdeel wordt er daarom eerst gezocht naar de mogelijke opdrachtgever en het publiek van de oorspronkelijke, langere versie van de tekst. Hierna wordt er wat gezegd over de opdrachtgever en het publiek van de *Lancelotcompilatie*.

Waarschijnlijk moet men de mogelijke opdrachtgever en het mogelijke publiek van de oorspronkelijke, langere versie van de *RRmM* situeren in het graafschap Vlaanderen. Eerder gaf Besamusca aan dat de *RRmM* van Vlaamse oorsprong was en net zoals andere Vlaamse ridderromans (*Moriaen* en *Walewein*) binnen een Vlaamse context gefungeerd moet hebben. Toch is er maar weinig bekend over identiteit en de leefomstandigheden van de precieze opdrachtgevers. Zo zouden zij behoord kunnen hebben tot het Vlaamse hof (dat weliswaar sterk op de Franse cultuur gericht was), de Vlaamse plattelandsadel of het burgerlijke patriciaat in de Vlaamse steden.¹²¹ Volgens Van der Poel werd de *RRmM* geschreven voor een Vlaams aristocratisch publiek. Zoals eerder vermeld, merkte zij immers op dat de Ridder metter Mouwen als personage voorkomt in *Van der feesten een proper dinc*, een tekst die fungeerde binnen een aristocratisch publiek uit Vlaanderen. Volgens Van der Poel moet dat publiek dan ook bekend zijn geweest met de *RRmM* zelf. Ze merkt ook op dat de allegorische passage over het boompje van Vrouwe Venus (vss. 676-705) paste bij een Vlaams aristocratisch publiek dat bekend was met de allegorie en de hoofse liefdesthematiek.¹²² Simon Smith is van oordeel dat de *RRmM* oorspronkelijk een liefdesroman is geweest die bedoeld was voor 'een select en grondig met Chrétien's graalroman vertrouwd publiek'.¹²³ De vele resonanties met het werk van Chrétien wijzen er volgens hem op dat het publiek de werken van Chrétien kende, en dus waarschijnlijk tot de adel moet hebben behoord.¹²⁴

Er is iets meer onderzoek gedaan naar het publiek en de mogelijk opdrachtgevers van de *Lancelotcompilatie*. De meeste onderzoekers zijn het erover eens dat de *Lancelotcompilatie*, net als andere Middelnederlandse Arturromans, de Nederlandssprekende aristocratie als beoogd publiek had.¹²⁵ Besamusca merkt echter op dat het weinig zin heeft om over het beoogde publiek van de *Lancelotcompilatie* uitspraken te doen: de proloog van de compilatie moet waarschijnlijk in de eerste band, die inmiddels verloren is gegaan, hebben gestaan. In die proloog zou mogelijk kostbare

¹²¹ Besamusca 1993: p. 26-27.

¹²² Van der Poel 1989: p. 222.

¹²³ Smith 1992: p. 56.

¹²⁴ Zie Smith 1992.

¹²⁵ Johnson en Claassens 2003: p. 5.

informatie over het geïntendeerde publiek en de opdrachtgever te vinden zijn.¹²⁶ Wat wel mogelijk is, is om naar de opdrachtgever van een soortgelijke tekst te kijken, die mogelijk door dezelfde schrijver werd geschreven: de *Merlijn-continuatie* van Lodewijk van Velthem. De *Merlijn-continuatie* werd door Velthem geschreven als een voortzetting van Maerlants dubbelroman *Historie van den Grale/Boek van Merlin*. Besamusca merkt op dat Velthems *Merlijn-continuatie* geen proloog bevat, omdat Velthem zijn werk zou hebben gezien als de logische opvolger van Maerlants reeds vermelde dubbelroman. Uit de proloog van die dubbelroman weten we dat de opdrachtgever ervan graaf Albrecht van Voorne was en dat de tekst bijgevolg circuleerde aan het Voornse hof.¹²⁷ Volgens Van Oostrom bestaat de kans dat Velthem zijn *Merlijn-continuatie* schreef in opdracht van Gerard van Voorne, de zoon van Albrecht.¹²⁸ Gerard van Voorne zou Lodewijk van Velthem in dienst hebben genomen als de opvolger van Maerlant aan het Voornse hof, dat bekend stond als een centrum van Arturepiek. Het is verleidelijk om te denken dat Velthem bij het schrijven van zijn *Lancelotcompilatie* opnieuw werkte voor hetzelfde publiek en dezelfde opdrachtgever, namelijk de Voornse aristocratische kring rond Gerard van Voorne. Als we rekening houden met Draaks hypothese dat Maerlants dubbelroman *Historie vanden Grale/Boek van Merline* en Velthems *Merlijn-continuatie* ook opgenomen zouden zijn geweest in het eerste, verloren deel van de *Lancelotcompilatie*, lijkt het idee dat Velthem als compiler optrad erg voor de hand liggend.¹²⁹ Toch blijft bovenstaande theorie slechts speculatief en is er geen zekerheid over de relatie tussen Velthem en Gerard van Voorne.¹³⁰ Ook gaat die theorie zonder twijfel uit van Velthems auteurschap.

De meeste onderzoekers zijn het er dus wel over eens dat Arturiaanse ridderromans als de *RRmM* bestemd waren voor een Nederlandstalig aristocratisch publiek.¹³¹ Voor de romans uit de *Lancelotcompilatie* zou dit dan het Voornse hof zijn, voor de oorspronkelijke versie van de *RRmM* de Vlaamse aristocratie. Toch moet er ook rekening gehouden worden met Preveniers hypothese over het multifunctionele karakter van Middelnederlandse literatuur. Volgens hem kan een ridderroman zowel een aristocratisch als burgerlijk milieu hebben aangesproken.¹³² Dat zou ook het geval kunnen zijn geweest voor de *Lancelotcompilatie* en in het bijzonder voor de *RRmM*. En al ligt het het meest voor de hand dat ridderromans als de *RRmM* circuleerden binnen

¹²⁶ Besamusca 1998: p. 149-150.

¹²⁷ Besamusca 1998: p. 148-149.

¹²⁸ Besamusca 1991: p. 130.

¹²⁹ Johnson en Claassens 2003: p. 4.

¹³⁰ Besamusca 1991: p. 131.

¹³¹ Johnson en Claassens 2003: p. 5.

¹³² Besamusca 1998: p. 156-157.

Nederlandstalige aristocratische kringen, toch valt niet uit te sluiten dat ook de burgers uit steden op de hoogte waren van het hoofse literaire discours.

3 Beschouwing over ‘fictional minds’

Mijn lectuur van de RRmM *vertrekt* vanuit Alan Palmers boek *Fictional Minds*.¹³³ Voor ik de uiteindelijke bevindingen van die lectuur bespreek, zal ik hier Palmers fictional minds theorie samenvatten. Tegelijkertijd introduceer ik de begrippen en labels die ik tijdens mijn analyse heb gebruikt.

De fictional minds theorie van Alan Palmer maakt deel uit van de cognitieve narratologie. De theorie is specifiek gericht op het fictionele bewustzijn van personages binnen een verhaalwereld. Volgens Palmer is de essentie van verhalen ‘the presentation of fictional mental functioning’.¹³⁴ Hierbij is het de taak van de lezer zich af te vragen ‘how fictional minds work within the contexts of the storyworlds to which they belong.’¹³⁵ Belangrijk hierbij is het begrip ‘context’: voor Palmer komt dat begrip neer op zowel de context van ‘the whole fictional mind’ tijdens de analyse van een bepaald deel van ‘that mind’, alsook op de sociale en de fysieke context van de verhaalwereld waarbinnen dat bewustzijn functioneert.¹³⁶ Palmer neemt aan dat de lezer een fictieel personage moet behandelen als een menselijk individu: ‘we must [...] acknowledge the equally undeniable similarities between real minds and fictional minds.’¹³⁷ Vanuit die veronderstelling past hij principes uit de cognitieve wetenschap toe op zijn personages: ‘cognitive science can be applied to the construction of fictional minds by helping narrative theory to analyze the cues that enable readers to create the effect of characters’ mental functioning.’¹³⁸

Wanneer men een verhaal leest, moet men eerst en vooral rekening houden met de manier waarop het in literatuur mogelijk is om toegang te hebben tot de gedachten van andere personages: in de reële wereld is het niet mogelijk om te weten wat een ander denkt. De meeste romans laten het echter wel toe dat de lezer als het ware ‘binnenkijkt’ in het bewustzijn van andere personages, en die mogelijkheid wordt als volstrekt natuurlijk beschouwd. Palmer gaat hierin een stap verder en maakt gebruik van de term ‘mind beyond the skin’.¹³⁹ Hiermee toont hij aan dat de lezer het bewustzijn van een personage niet enkel construeert op basis van de directe toegang tot zijn of haar (letterlijke) gedachten, maar ook op basis van het gedrag, acties en verbale uitingen van dat personage.¹⁴⁰ Dat gedrag komt namelijk voort uit de motieven en intenties van

¹³³ A. Palmer, *Fictional Minds*. Lincoln-London 2004.

¹³⁴ Palmer 2004: p. 5.

¹³⁵ Palmer 2004: p. 8.

¹³⁶ Palmer 2004: p. 8.

¹³⁷ Palmer 2004: p. 200.

¹³⁸ Palmer 2004: p. 175.

¹³⁹ Palmer 2004: p. 11.

¹⁴⁰ Palmer 2004: p. 11.

de personages. Het is net datgene wat volgens Palmer vaak onterecht buiten beschouwing werd gelaten in de klassieke verhaalttheorie.¹⁴¹

De lezer verwerft dus in de eerste plaats kennis uit de verhaalwereld vanuit het subjectieve point of view van een personage. Op die manier, en door het feit dat de lezer empathie voor een personage kan voelen, ervaart de lezer de precieze fysieke context van de verhaalwereld zoals het personage die percipieert.¹⁴² Hierdoor weet de lezer het gedrag van een personage op een plausible manier te interpreteren.¹⁴³ Maar niet alle kennis die een lezer inzet bij zijn of haar lezing, kan men zomaar uit de verhaalwereld verwerven. Een lezer moet immers ook een beroep doen op zijn of haar ‘basic real-world knowledge’ bij het lezen van een narratieve tekst.¹⁴⁴ Die kennis past de lezer immers onbewust toe op de tekst, bijvoorbeeld bij het invullen van de zogenaamde ‘lege plekken’. Hierbij maakt de lezer volgens Palmer gebruik van cognitive frames: ‘cognitive frames explain how readers fill gaps in the story worlds’.¹⁴⁵ Het belangrijkste frame is voor hem het zogeheten ‘continuing-consciousness frame’. Volgens Palmer is men door dat frame toe te passen in staat om het bewustzijn van een personage te lezen als een ingebed verhaal.¹⁴⁶ Zo gebruikt de lezer ‘existing or prestored knowledge of other minds in the actual world in order to process the emergent knowledge that is supplied by fictional-mind presentations’.¹⁴⁷ Aangezien fictionele personages onvermijdelijk incompleet zijn, zet de lezer frames, scripts en preference rules in om de lege plekken in de verhaalwereld op te vullen. Op die manier worden er vooronderstellingen gevormd die de lezer in staat stellen om ‘continually

¹⁴¹ Palmer geeft aan dat men de thought representation van personages in de volgende categorieën kan indelen (Palmer 2004: p. 53-55):

- Direct thought: de verteller presenteert een verbale transcriptie die kan gezien worden als de reproductie van de gedachten van een personage.
Voorbeeld: ‘She thought, Where am I?’
- Thought report: de verteller presenteert de gedachten van een personage in het verhaal.
Voorbeeld: ‘She wondered where she was.’

Later voegt Palmer ook het begrip ‘contextual thought report’ toe (Palmer 2004: p. 209-210). Hiermee wijst hij op korte zinnestelsels of woorden die een aspect van een mind van een personage beschrijven. Dat aspect wordt gecombineerd met de beschrijving van actie of context. Dit begrip verwijst vaak naar motieven om actie te ondernemen en speelt een belangrijke rol in het proces van characterization.

- Free indirect thought: dit is een combinatie van de twee vorige categorieën. De subjectiviteit en de taal van het personage (direct thought) worden gecombineerd met de presentatie van de gedachten door de verteller (thought report).

Voorbeeld: ‘She stopped. Where the hell was she?’

¹⁴² Palmer benadrukt de ‘aspectual nature’ van een verhaalwereld: ieder personage beleeft het verhaal vanuit een ander point of view. Bijgevolg zijn fictional minds altijd ‘aspectual’: de personages kennen maar een deel van de verhaalwereld. Zie Palmer 2004: p. 194.

¹⁴³ Palmer 2004: p. 181.

¹⁴⁴ Palmer 2004: p. 180.

¹⁴⁵ Palmer 2004: p. 47.

¹⁴⁶ Palmer 2004: p. 175.

¹⁴⁷ Palmer 2004: p. 175.

conscious minds' te construeren.¹⁴⁸ Volgens Palmer is een fictieel personage immers in de eerste plaats een 'collection of words that relate to a particular proper name occurring at intervals within the long series of words that makes up a narrative'.¹⁴⁹ De lezer verzamelt alle referenties naar die specifieke eigenaam van een bepaald personage en construeert dan een bewustzijn dat verder leeft in de tekstuele ruimtes tussen de verschillende vermeldingen van die eigenaam. De lezer wil altijd zo veel mogelijk informatie uit de tekst zelf halen, maar vult wat ontbreekt steeds aan met zijn of haar eigen creativiteit en fantasie.¹⁵⁰ Het personage krijgt als het ware een leven in het hoofd van de lezer. Belangrijk hierbij is dat dit een proces is dat gedurende de hele tekst aanhoudt en de lezer zijn of haar lezing voortdurend moet aanpassen en/of verfijnen wanneer de tekst dat vraagt: een tekst kan op een gegeven moment de voorstelling van de lezer immers tegenspreken. Op die manier wordt iedere lezing een erg 'persoonlijke lezing' en is de rol van de lezer binnen het tot stand brengen van die fictional minds erg belangrijk.

Palmer benadrukt het feit dat men fictional minds niet moet beschouwen als 'private, passive flows of consciousness', maar als 'engaged social processes of mental action'.¹⁵¹ Een sleutelrol in het proces dat hierboven beschreven staat, is weggelegd voor het concept 'embedded narratives'. Fictional minds worden volgens Palmer geconstrueerd door het continuïng-consciousness frame. 'Embedded narratives' zijn het resultaat van die constructie.¹⁵² De fictional mind van één personage ervaart het verhaal namelijk vanuit één gelimiteerd cognitief en ethisch point of view. Vanuit die fictional mind worden de rest van het verhaal en de andere personages dan geïnterpreteerd. In wezen presenteert zo een mind dan ook een eigen verhaal dat ingebed is in het grotere verhaal (bijvoorbeeld dat van een roman). Een verhaal bestaat bijgevolg uit meerdere minds die in relatie staan tot elkaar.¹⁵³ Volgens Palmer is er in dit proces een belangrijke rol weggelegd voor de verteller: deze presenteert immers het sociale mentale functioneren van de personages. Ook de lezer is hierbij niet onbelangrijk: hij of zij moet de plot namelijk reconstrueren op basis van de verschillende embedded narratives.¹⁵⁴ Palmer merkt wel op dat de verteller ook belangrijke informatie over de plot bewust kan achterhouden. Zo kan de verteller de lezer geen toegang tot de gedachten van een personage verschaffen of zich enkel concentreren op misleidend gedrag. De volledige embedded narrative wordt dan niet vanaf het begin meegegeven. Op die manier moet de lezer zijn of haar lezing mogelijkerwijs later bijsturen.¹⁵⁵

¹⁴⁸ Palmer 2004: p. 176.

¹⁴⁹ Palmer 2004: p. 11-12.

¹⁵⁰ Palmer 2004: p. 176.

¹⁵¹ Palmer 2004: p. 246.

¹⁵² Palmer 2004: p. 183.

¹⁵³ Palmer 2004: p. 184.

¹⁵⁴ Palmer 2004: p. 185.

¹⁵⁵ Palmer 2004: p. 192.

Het continuïng-consciousness frame zorgt er dus voor dat de lezer fictional minds kan construeren op basis van onder meer de beschikbare informatie uit een tekst. Die informatie kan de lezer verwerven aan de hand van drie zogeheten ‘subframes’: ‘thought and action’, ‘intermental thought’ en ‘doubly embedded narratives’.¹⁵⁶ In dat eerste subframe behandelt Palmer de relatie tussen gedachten en actie. Volgens Palmer vormen ‘mental events and states’ zoals ‘een beslissing nemen’, ‘iets willen’ of ‘spijt hebben’ een causaal netwerk dat de fysieke gebeurtenissen teweegbrengt. Die gebeurtenissen vormen de plot.¹⁵⁷ De lezer moet zich met andere woorden afvragen waarom een bepaald personage een specifieke actie onderneemt.¹⁵⁸ De lezer moet op zoek gaan naar de motieven en onderliggende drijfveren van de personages, ook wanneer er geen actie ondernomen wordt. Palmer waarschuwt ons wel voor de soms erg dunne lijn tussen ‘thought’ en ‘action’.¹⁵⁹ Ook introduceert hij het concept ‘indicative description’. Dat is een beschrijving van een actie die zou wijzen op een bijhorende ‘state of mind’. Palmer plaatst het concept ergens tussen ‘thought’ en ‘action’. Belangrijk is wel dat zo een ‘indicatieve description’ niet per definitie wijst op de juiste state of mind: in bijvoorbeeld ironische verhalen kan zo een beschrijving net erg misleidend zijn.¹⁶⁰ Daarnaast speelt het concept ‘causation’ ook een rol: de beschrijvingen van actie gaan immers vaak gepaard met een onderliggend causaal netwerk. In een tekst kunnen achterliggende motivaties expliciet (met zogenaamde ‘*cue-reason* words’) of impliciet voorkomen.¹⁶¹

Het tweede subframe van het continuïng-consciousness frame dat Palmer voorstelt, is ‘intermental or joint, shared, or communal thought’.¹⁶² Hier grijpt hij terug naar het besef dat ons denken gedeeld kan worden door meerdere personen. Ook in fictionele teksten kan het denken niet alleen teruggevoerd worden tot één personage, maar ook tot een groep. Hier moeten we volgens Palmer rekening mee houden tijdens onze lezing. Binnen dit subframe situeert hij ook het concept ‘communicative action’. Groepsacties komen namelijk voor uit intermental thought: er wordt in zulke gevallen namelijk gezamenlijk besloten om een bepaalde handeling (al dan niet)

¹⁵⁶ Palmer 2004: p. 246.

¹⁵⁷ Palmer 2004: p. 211.

¹⁵⁸ Dit noemt Palmer ‘the decoding of action’ (Palmer 2004: p. 210).

¹⁵⁹ Palmer 2004: p. 212-214. Palmer spreekt dan ook van het ‘thought-action continuum’.

¹⁶⁰ Palmer 2004: p. 215.

¹⁶¹ Palmer maakt ook het onderscheid tussen ‘local motivation’ (verklaringen en redenen voor acties die specifiek zijn voor een bepaalde context) en ‘extended’ of ‘teleological motivation’ (nodig om de hogere, achterliggende motieven van een personage beter te begrijpen om zo tot een betere karakterisering te komen).

¹⁶² Palmer 2004: p. 218. Merk op dat het begrip ‘intermental’ betrekking heeft tot de hele groep, terwijl het begrip ‘intramental’ slechts tot één individu betrekking heeft.

uit te voeren.¹⁶³ Ten slotte geven de concepten ‘intermental thinking’ en ‘communicative action’ vorm aan bepaalde groepsnormen binnen een verhaal.¹⁶⁴

Het derde en laatste subframe is dat van de ‘doubly embedded narrative’ of het dubbele ingebedde verhaal.¹⁶⁵ Palmer definieert dat laatste als ‘a character’s mind as contained within another character’s mind’.¹⁶⁶ De identiteit van een fictieel personage bestaat namelijk niet enkel uit zijn of haar eigen embedded narrative, maar uit alle ingebedde verhalen waarvan dat personage het onderwerp is.¹⁶⁷ Net zoals de lezer de embedded narrative van een bepaald personage probeert te construeren, probeert een personage dat met het ingebedde verhaal van een ander personage (of een groep). De (veronderstelde) embedded narrative van het ene personage is dus als het ware ingebed in die van het andere. Het is interessant om te kijken naar de samenhang tussen het ingebedde verhaal van een personage en de dubbele ingebedde verhalen die dat personage als onderwerp hebben. Beide verhalen kunnen immers samenvallen of net erg verschillen van elkaar.¹⁶⁸ Het is net die relatie die een verhaal vaak boeiend maakt.¹⁶⁹ Verder beweert Palmer dat er een onderscheid bestaat tussen de concepten ‘intramental doubly embedded narratives’ en ‘intermental doubly embedded narratives’. Hij deelt deze als volgt in: een individu dat over een individu denkt, een individu dat over een bepaalde groep denkt, een groep die over een individu denkt en een groep die over een andere groep denkt.¹⁷⁰ Ten slotte introduceert Palmer ook het begrip ‘fully doubly embedded narrative’. Hier is sprake van wanneer

¹⁶³ Palmer 2004: p. 222-223. Palmer maakt het onderscheid tussen verschillende vormen van communicative action: ‘cooperative action’, ‘conflicted communicative action’ en ‘competitive communicative action’. Merk op dat er ook beschrijvingen van gedeelde waarnemingen en states of minds bestaan die voorkomen uit joint actions (emoties, gevoelens, sensaties...). Deze beschrijvingen komen in principe niet voort uit een functionele keuze, maar uit een ‘shared group dynamic’. Zie Palmer 2004: p. 224.

Merk ook op dat niet alle groepen ‘intermental groups’ zijn: soms delen bepaalde individuen dezelfde gevoelens, maar kwamen die niet in groep tot stand. Zie Palmer 2004: p. 224.

Merk ook op dat het concept ‘intermental thought’ meer is dan simpelweg alle instanties van ‘intramental thought’ van bepaalde individuen binnen een groep optellen: het gecombineerde effect is groter dan de som van de delen. Zie Palmer 2004: p. 224-225.

¹⁶⁴ Palmer 2004: p. 227. Wanneer de normenstelsels van twee of meerdere groepen incompatibel met elkaar zijn, spreekt Palmer van ‘group conflict’. Zie Palmer 2004: p. 229. Wanneer een individu niet akkoord gaat met de (ongeschreven) normen van een groep, spreekt Palmer van ‘intramental dissent’. Als dat individu wel akkoord gaat, spreekt hij van ‘intramental assent’. Zie Palmer 2004: p. 228-229.

¹⁶⁵ Palmer 2004: p. 230.

¹⁶⁶ Palmer 2004: p. 230-231.

¹⁶⁷ Palmer 2004: p. 230. Palmer spreekt ook van het concept ‘situated identity’.

¹⁶⁸ Palmer gebruikt hiervoor de termen ‘coincide’ (samenvallen) of ‘divergent’ (afwijkend). Als er sprake is van een ‘divergent doubly embedded narrative’, kan deze ‘less or more accurate’ zijn. Zie Palmer 2004: p. 233.

¹⁶⁹ Palmer 2004: p. 233.

¹⁷⁰ Palmer 2004: p. 234-235.

de lezer een personage nooit ontmoet en dat personage bijgevolg enkel voorkomt in de doubly embedded narratives van de andere personages.¹⁷¹

De bovenstaande beschouwing vat Palmers theorie omtrent fictional minds in grote lijnen samen en vormt ook het zwaartepunt van zijn boek. In het laatste hoofdstuk doet Palmer enkele specifieke voorstellen om in een tweede theoretisch boek uit te werken.¹⁷² Eén van die voorstellen is '[to explore] how fictional minds are constructed within fictional texts of different historical periods'.¹⁷³ Op die manier wil hij onderzoeken of er verschillen en/of gelijkenissen zijn tussen de constructie van fictional minds in teksten die in een ander tijdperk werden geschreven. Hij deelt historische narratieve teksten uiteindelijk chronologisch in vier categorieën in en wil teksten uit die verschillende categorieën vergelijken. Over de eerste categorie zegt hij het volgende:

[This historicized course of study] would begin with the study of a wide range of pre-novel and early novel texts in order to see what remained constant and what changed in the presentation of characters' whole minds over a long period of time. The analysis would attempt to show how readers of these narratives build up a sense of characters' minds throughout their full length. It would set out in detail all the evidence that is made available to the reader on characters' embedded narratives. The analysis would then attempt to demonstrate how the plots of these narratives comprise the aggregate of their embedded narratives.¹⁷⁴

Mijn onderzoek vertrekt vanuit Palmers oproep om teksten uit verschillende historische periodes te analyseren. *Die Riddere metter Mouwen* is een Middelnederlandse Arturroman en kan dus tot die eerste categorie van Palmer gerekend worden. Palmer baseerde zijn theorie oorspronkelijk op canonieke Engelstalige romans, waarin er gebruik wordt gemaakt van een heterodiëgetische verteller.¹⁷⁵ Dat laatste is overigens ook het geval voor de *RRmM*. Ik wil dus gehoor geven aan Palmers oproep en analyseren op welke manier men de fictional minds van de hoofdpersonages uit deze Arturroman kan construeren. Arturromans behoren namelijk niet tot het corpus teksten waarop Palmer zijn theorie baseerde. Hierbij moet men wel rekening houden met volgende: de

¹⁷¹ Palmer 2004: p. 235.

¹⁷² Dit boek werd uiteindelijk uitgebracht in 2010 en heeft als titel: *Social Minds in the Novel*.

¹⁷³ Palmer 2004: p. 240. Palmer baseerde de analyses uit zijn eerste boek hoofdzakelijk op canonieke Engelstalige romans als *The History of Tom Jones, a Foundling* (Henry Fielding) en *Emma* (Jane Austen).

¹⁷⁴ Palmer 2004: p. 241.

¹⁷⁵ Palmer 2004: p. 25.

RRmM is een dertiende-eeuwse tekst. Dat impliceert dat het in de tekst aanwezige waarden- en normenstelsel anders is dan dat van de werken die Palmer gebruikte om zijn theorie uiteen te zetten. Daarbij zijn bepaalde conventies uit de tekst vandaag allang niet meer gangbaar. Zo moeten we het bijvoorbeeld begrijpen dat de moeder van Miraudijs haar zoon ten vondeling legde uit angst om gestenigd te worden (vss. 2174-2189): een buitenechtelijke zwangerschap is in de verhaalwereld van de *RRmM* immers verboden. Mijn lezing zal dan ook rekening houden met de cultuurhistorische context uit de dertiende eeuw.

4 Lectuur van *Die Ridder metter Mouwen*

Dit hoofdstuk presenteert de eigenlijke lectuur van de *RRmM* vanuit het fictional minds perspectief en vormt dan ook het zwaartepunt van mijn meesterproef. Zoals ik in het inleidende hoofdstuk heb uitgelegd, heb ik die lectuur uitgevoerd in een Excelbestand waarin zich de tekst van de *RRmM* bevond. Wanneer één van Palmers concepten van toepassing was op een passage uit de tekst, heb ik die gemarkeerd en kreeg dat fragment een annotatie. Ik benoemde dan het bijhorende concept en gaf vervolgens achter dat concept een beetje meer uitleg over de manier waarop dat concept gehanteerd kon worden in de tekst. Zo heb ik de volledige tekst doorlopen en geanalyseerd. Een klein deeltje van dat Excelbestand is terug te vinden als bijlage bij wijze van illustratie.

Dit hoofdstuk valt uiteen in vijf onderdelen. Eerst zal ik bespreken op welke manier men het fictional minds perspectief van Palmer kan toepassen op de *RRmM*. Dat doe ik aan de hand van Palmers drie belangrijke subframes ‘thought and action’, ‘intermental thought’ en ‘doubly embedded narratives’. Ook zeg ik wat meer over de rol van de verteller. Vervolgens heb ik het over enkele stijlmiddelen en gebruiken die eigen zijn aan middeleeuwse teksten, maar niet voorkomen in het begrippenapparaat van Palmer. Aansluitend wil ik wijzen op een aantal begrippen van Palmer die voor problemen of verwarring zorgden tijdens mijn analyse. Daarna licht ik toe op welke manier gedachten worden gerepresenteerd in de *RRmM*. Het hoofdstuk sluit af met bespreking van de fictional minds van vijf personages uit het verhaal: de Ridder metter Mouwen (Miraudijs), Clarette, Keye, Artur en Egletine.

4.1 Algemeen beeld

Die Ridder metter Mouwen is een tekst die zich gemakkelijk laat interpreteren vanuit het fictional minds perspectief. Bijna alle labels uit Palmers continuïng-consciousness frame zijn zonder al te veel problemen toepasbaar op het gedrag van de talrijke personages uit het verhaal. Dat maakt niet alleen dat de *RRmM* een erg heldere, logische tekst vormt, maar ook dat de lezer de minds van de personages zonder al te veel moeite kan construeren en uiteindelijk ook volgen. Daarbij wijken de personages niet snel van hun eerder vertoonde gedrag af en zijn hun reacties en acties meestal herkenbaar en voorspelbaar. Ondanks het feit dat de verhaalstof voor de hedendaagse lezer uiteraard niet meer herkenbaar is, is het gedrag van de hoofdpersonages dat dus zeker en vast wel.¹⁷⁶ Dat leidt tot een makkelijkere identificatie.

¹⁷⁶ Ik houd hier uiteraard geen rekening met het feit dat de tekst in het Middelnederlands is geschreven.

Eerst en vooral wil ik een algemeen beeld schetsen van de werking van de drie subframes van het continuing-consciousness frame die Palmer in zijn boek voorstelt. Het gaat hier over ‘thought and action’, ‘intermental thought’ en ‘doubly embedded narratives’.¹⁷⁷ In het eerste subframe valt het op dat de actions in de *RRmM* bijna altijd eenvoudig te decoderen zijn, in die zin dat de mental state vaak uit die actions af te leiden valt. Wanneer bijvoorbeeld de tegenstanders van Miraudijs wegvlugten (action), slaat dat op schrik (mental state) en wanneer Miraudijs’ moeder het hof bijeenroept ter ere van haar gevonden zoon (action), is ze natuurlijk erg gelukkig (mental state). Zo zijn er talrijke voorbeelden in mijn analyse terug te vinden, die ik hier uiteraard niet allemaal kan toelichten. Ook het concept ‘indicative description’ dook regelmatig op in de tekst, zoals in het volgende voorbeeld:¹⁷⁸

Die bode vrachde daerna met rouwe

Om sijn here metter Witter Mouwen. (vss. 2853-2854)

Met rouwe slaat zowel op de mental state van de bode, als op de manier waarop hij zijn vraag stelt en bevindt zich dus ergens tussen de concepten ‘thought’ en ‘action’. Ook hiervan zijn er genoeg voorbeelden in de analyse te vinden. Daarnaast bevat de *RRmM* vooral causation die valt onder de heldere categorie ‘teleological motivation’, zowel expliciet als impliciet. Dat maakt dat de motivations van de personages steeds duidelijk zijn voor de lezer. Zelfs als zo’n motivation slechts impliciet aanwezig is, blijft het voor de lezer gemakkelijk om de juiste motivatie aan een handeling te verbinden. Slechts een enkele keer komt de intentie van het personage niet overeen met de handeling, maar ook hier weet de lezer meestal wel wat er gaande is.¹⁷⁹ De acties en intenties van de personages zijn dus nooit vaag of duister, wat maakt dat men het eerste subframe makkelijk op de tekst kan toepassen.

In het tweede subframe, ‘intermental thought’, grijpt Palmer terug naar het idee dat ons denken gedeeld kan worden door meerdere personen, die vervolgens een groep kunnen vormen. Ook in de *RRmM* is dat meermaals het geval. De zogenaamde ‘intermental groups’ die in de tekst voorkomen zijn onder meer het hof van Artur, Egletine en haar gevolg, de reuzen van Amelant,

¹⁷⁷ Voor een uitgebreide uitleg, zie 3. *Beschouwing over ‘fictional minds’*.

¹⁷⁸ Hiervoor verwijs ik ook naar 4.3 *Kritiek criteria Palmer*.

¹⁷⁹ Het gaat hier met name om verzen 3382-3430, waarin Ywein zich als speelman vermomt om het kasteel van de Ierse koning binnen te geraken, en verzen 3520-3550, waarin Ywein zich voordoeft als de baas van het schip om ongezien de stad binnen te geraken. In beide gevallen is de lezer uiteraard wel op de hoogte van het plan. In verzen 3998-3903 vraagt de koning van Cornuwalgen of Miraudijs’ vader zich niet zou overgeven en leenman zou worden van hem. Ook hier kan men zich afvragen of de koning een ander doel voor ogen heeft, namelijk de strijd alsnog winnen, ook al lijkt het hem onmogelijk. Over vers 406 kan er ook twijfel bestaan: hier zegt de Rode Ridder dat hij wil boeten voor zijn misdaden, al kan het ook zijn dat hij hier gewoon aan een zwaardere straf probeert te ontsnappen.

de monniken en Miraudijs' tegenstanders uit het toernooi.¹⁸⁰ De groepsacties die zij ondernemen komen voort uit intermental thought: er wordt in zulke gevallen namelijk gezamenlijk besloten om een bepaalde handeling (al dan niet) uit te voeren. Die groepsacties benoemt Palmer met het begrip 'communicative action'.¹⁸¹ Verder kan met het begrip 'mental state' ook uitbreiden naar groepen. In dat geval is er sprake van een 'intermental state of mind', een begrip dat ook veelvuldig voorkomt in mijn analyse. Daarnaast waarschuwt Palmer ons ook voor het feit dat niet alle beschrijvingen van gedeelde waarnemingen voortkomen uit functionele keuzes, maar eerder uit een 'shared group dynamic'.¹⁸² Daarom heb ik besloten om de term 'joint perception' ook te hanteren tijdens de analyse. In zulke gevallen neemt de groep gezamenlijk een bepaald iets waar. Zo horen de achterblijvers aan het hof van Artur en Miraudijs gezamenlijk de schreeuw van een jonkvrouw in nood:

Doen si dus spraken, hordense daer uut
Van ere joncfrouwen groet geluut. (vss. 124-125)

Verder kon ik Palmers labels 'group norms', 'group conflict' en 'intramental assent/dissent' ook af en toe hanteren. Merk uiteraard op dat er binnen deze hele tekst sprake is van één grote group norm, namelijk het hoofse normen- en waardenstelsel. Die norm is uiteraard van toepassing op de 'hoofse' groepen die optreden in de tekst, zoals het hof van Artur. Daarnaast kwam group conflict logischerwijs vooral voor tijdens de vele gevechten en belegeringen die het verhaal rijk is.

Het derde en laatste 'subframe' is dat van de 'doubly embedded narrative'. Ik heb deze categorie voornamelijk toegekend wanneer een personage zich expliciet uitlaat over een ander personage of ander personages. In het volgende fragment bijvoorbeeld, schat Keye de Ridder metter Mouwen niet al te hoog in:

“(…)
Hi saelt harde gerne doen
Hine si van quatheide ontfloen.” (vss. 151-152)

¹⁸⁰ Deze opsomming is uiteraard niet exhaustief.

¹⁸¹ Hierbij wil ik wel een kleine kanttekening plaatsen: Palmer deelt de soorten communicative action verder in in 'cooperative communicative action', 'conflicted communicative action' en 'competitive communicative action'. In mijn analyse komen enkel cooperative en conflicted communicative action voor. Het verschil tussen competitive en conflicted communicative action vond ik persoonlijk verwaarloosbaar, zeker wanneer er bijvoorbeeld een gevecht tussen twee legers plaatsvindt. Ik heb dus besloten om 'competitive communicative action' overboord te gooien en enkel het begrip 'conflicted cooperative action' te hanteren. Zie hiervoor Palmer 2004: p. 223.

¹⁸² Palmer 2004: p. 224.

Een opvallende constante in de *RRmM* is dat de doubly embedded narrative vaak accuraat is wanneer die afkomstig is van ‘goede’ personages. Zij slagen er in dit verhaal vaak in om een juist beeld van de minds van hun medepersonages te vormen. Wanneer de doubly embedded narrative afkomstig is van een antagonist, blijkt die meestal minder accuraat of zelfs divergent te zijn. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval in de bovenstaande passage.¹⁸³ Daarbij onderscheidt Palmer vier verschillende doubly embedded narratives.¹⁸⁴ Die heb ik alle vier kunnen toepassen in mijn tekstanalyse. Overigens is er slechts een enkele keer sprake van een fully doubly embedded narrative. De enige personages die enkel in de doubly embedded narratives van andere personages voorkomen, zijn Tristram en Ysaude, de voorouders van Amelant, Clarettes minnaars (Gastolus vanden Gronen Dale, Carados vander Riviren en Marchelijs), de voorouders van de stiefvader van de jonkvrouw uit het woud, de ‘pleegouders’ van Miraudijs en de vader van Miraudijs’ moeder.

Uit de voorgaande paragrafen blijkt dat een fictional minds analyse van de *RRmM* nagenoeg perfect mogelijk is. De belangrijkste aspecten uit Palmers continuïng-consciousness frame kan men zonder al te veel moeilijkheden terugvinden in de roman. Daar komt nog eens bij dat de tekst zelf niet al te moeilijk is: de motivations en intenties van de personages zijn nooit duister en de lezer kan hun gedrag goed voorspellen. Daarbij vergemakkelijkt de vertelinstantie de analyse. Hierop zal ik de aandacht dan ook vestigen in de volgende paragraaf.

In de *RRmM* treedt een heterodiëgetische verteller op, die dus geen rol speelt in het verhaal.¹⁸⁵ Toch becommentarieert hij de gebeurtenissen regelmatig, waarbij hij gebruik maakt van het persoonlijk voornaamwoord ‘ik’. De verteller maakt weinig tot geen gebruik van ironie en stelt de personages en gebeurtenissen op een eerlijke en heldere manier voor. De motivaties van de personages geeft hij correct weer, ook wanneer een antagonist of een afkeurenswaardig personage aan zet is. Van onbetrouwbaarheid is dus absoluut geen sprake. Dat betekent niet dat de verteller geen partij kiest in het verhaal. Zo bekent hij kleur wanneer hij het heeft over de reuzen die op het punt staan om naar Kardeloet te vertrekken:

(...)

Quamen daer gevaren die resen

Vore die borch van Egletinen.

¹⁸³ Dit wil niet zeggen dat de doubly embedded narrative bij een ‘goed’ personage altijd accuraat is. Zo schat Artur Galyas en de koning van Ierland verkeerd in, zoals ik in de analyse van Artur nog zal aangeven.

¹⁸⁴ ‘Individual thinks about another individual’, ‘individual thinks about a group’, ‘group thinks about an individual’, ‘group thinks about another group’. Zie Palmer 2004: p. 234-236.

¹⁸⁵ Volgens Palmer werkt zijn fictional minds theorie het beste bij verhalen met een heterodiëgetische verteller. Zie Palmer 2004: p. 42-43.

Fi, duvle si alle scinen! (vss. 103-105)

De verteller kan dus partijdig zijn, maar verbergt nooit de intenties of achterliggende motivaties van de personages die hij zelf afkeurt. Zo krijgen we in de passage die voorafging aan die hierboven wel een helder inzicht in de werking van de minds van de reuzen.

Daventure brinct ons vord,
Dat Amelants liede worden verdord
Allegadere ende uten kere,
Doen si gemisten haren here.
Si sochtene inden woude al dure.
Si pensden datten die coninc Arture
—Alsijns niweren vinden ne conden—
Hadde gevaen ende hine tien stonden
Te Cardoel voerde met sire cracht.
Dus sochten sine al dien nacht. (vss. 1248-1257)

In deze passage maakt de verteller bijvoorbeeld gebruik van de concepten ‘intermental state of mind’ (*verdord, uten kere, gemisten haren here*), ‘thought report’ (*Si pensden dat...hadde gevaen*), ‘communicative action’ (*si sochtene inden woude al dure, Te Cardoel voerde met sire cracht, Dus sochten sine al dien nacht*) en ‘doubly embedded narrative’ (*si pensden datten...hadde gevaen*). Palmers criteria zijn dus perfect toepasbaar op het gedrag van de reuzen. Ondanks het feit dat de verteller zich dus erg laagdunkend uitlaat over Amelants reuzen, stelt hij de werking van hun minds wel op een duidelijke manier voor.

Zoals reeds vermeld, maakt de verteller af en toe gebruik van het persoonlijk voornaamwoord ‘ik’, voornamelijk wanneer hij vanaf de zijlijn commentaar levert op bepaalde situaties. Dat maakt dat sommige van zijn uitingen ook interpreteerbaar zijn volgens de fictional minds theorie. Vanuit dat opzicht kan men stellen dat de verteller in deze tekst ook als een personage optreedt, zij het dan als een personage dat geen rol speelt in het verhaal. De volgende passages dienen ter illustratie:

Ic waenne daer di duvel scinde;
Quaet lijf es sculdech quaden inde. (vss. 1166-1167)

Deze passage kan men opvatten als thought report, aangezien de verteller hier letterlijk zijn gedachten uiteenzet (*ic waenne*). De verteller hanteert hier dus een concept dat typisch is voor personages en kan bijgevolg als een soort personage gezien worden. In de volgende passage is er sprake van een mental state:

Een man en ware nember daer,
Dat wetic wel al over waer,
(...). (vss. 212-2213)

Dit fragment komt uit het einde van het eerste deel. In wat hierop volgt, licht de verteller de moraal of ‘sen’ van de *RRmM* als volgt toe: ‘ware adel verloochent zich niet’.¹⁸⁶ Ook dat laatste is de functie van de verteller in deze tekst:

(...)
Hine toget wanen hi es comen,
Also die rose doet boven ander blomen.
Ende die oec dorper es ende corliaen,
Men maget wel an hem verstaen,
In wat lande so menne siet,
Hine can sine seden gelaten niet. (vss. 2214-2219)

4.2 Eigenaardigheden

In het laatste hoofdstuk van zijn boek *Fictional Minds* roept Palmer op om teksten uit verschillende historische perioden te analyseren en te vergelijken, en te onderzoeken hoe de representatie van fictional minds in die teksten al dan niet verschillend is.¹⁸⁷ Zoals eerder vermeld, laat de *RRmM* zich gemakkelijk interpreteren aan de hand van Palmers labels en subframes. Maar deze tekst is en blijft een tekst uit een andere periode dan de werken waarop Palmer zijn theorie baseerde. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ik op enkele eigenaardigheden botste die niet voorkomen in Palmers theorie. Het gaat hier om drie fenomenen die karakteristiek zijn voor de meeste Middelnederlandse werken. Die fenomenen bemoeilijken de lezing niet of nauwelijks, maar oefenen wel een invloed uit op de fictional minds lectuur zelf. Daarom dienen ze hier verder uitgeklaard te worden.

¹⁸⁶ De Haan e.a. 1983: p. 19-20.

¹⁸⁷ Palmer 2004: p. 240-241.

Eerst en vooral wil ik de aandacht vestigen op een fenomeen dat zeven keer opduikt in de directe rede van een personage. Hierbij spreekt een personage expliciet over zijn of haar gevoelens en/of gedachten, maar lijkt er geen gesprekspartner aanwezig te zijn. Tijdens die directe rede komt het sprekende personage tot een bepaald inzicht. Het lijkt wel alsof die directe rede eigenlijk simpelweg de gedachten van het personage voorstelt. De volgende passages dienen ter illustratie:

Hi verquam ende sprac daer nare:
“Ellendech man, wats mi gesciet.
Wacharme, in mach genesen niet,
En si dat ic der scoenre raet
Verhore, na dien dat mi staet.” (vss. 1039-1043)

In deze passage bevindt de Ridder metter Mouwen zich in een dilemma: moet hij Clarettes goede raad in de wind slaan en zich laten verzorgen door een dwerg, of is het beter om aan zijn verwondingen te bezwijken? Amelant en Fellon horen zijn woorden, wat erop wijst dit wel degelijk als directe rede gezien moet worden. De woorden zijn echter duidelijk niet tot hen gericht, en een Middelnederlandse variant van het werkwoord ‘denken’ lijkt misschien wel beter op zijn plaats dan het werkwoord *sprac* in vers 1040. De passage lijkt immers eerder een weergave van Miraudijs’ gedachten. Een ander voorbeeld vinden we verder in de tekst terug:

“Ontbiet mi dit”, sprac hi, “min vrouwe,”
Die mi irst min wapine gaf?
In prise haer have niet een caf
Vore hare vrinscap ende haer houde;
Si mach mi gebiden wat si woude,
Ic gevene haer gerne, dat secgic u.” (vss. 3287-3292)

In deze passage is Miraudijs verwonderd: koningin Genevre, die hem eerder tot ridder maakte, vraagt hem om zijn tegenstander Galyas te sparen. Miraudijs denkt hardop na over wat hij met het verzoek moet doen en besluit om naar haar te luisteren. Ook deze passage lijkt eerder Miraudijs’ gedachtegang weer te geven. Een laatste voorbeeld is terug te vinden aan het einde van het verhaal, tijdens het gevecht tussen Miraudijs’ vader en de koning van Cornuwalgen:

¶ Doe seide die Riddere metter Mowen,
 “Bi Sente Mariën, onser Vrouwen,
 Nu benic seker ende gewes,
 Dat dit min here, min vader es.
 Hine was noit dorper no corliaen,
 Die dese coenheit heeft gedaen.
 Mijn herte es mi daer af verhoget,
 Dat hem geviel dese doget.” (vss. 2890-2897)

De koning van Cornuwalgen is zijn zwaard kwijtgeraakt tijdens het gevecht. Miraudijs’ vader wil het duel eervol uitvechten en beveelt dat er een tweede zwaard wordt geleverd aan zijn tegenstander, wat een erg hoofs gebaar is. Hierop zegt Miraudijs dat hij er nu wel zeker van is dat die man zijn vader moet zijn. Opnieuw lijkt zijn directe rede eerder een representatie van zijn gedachten te zijn. De drie bovenstaande voorbeelden tonen dus aan dat bepaalde passages in de directe rede eerder als ‘free direct thought’ opgevat dienen te worden, aangezien ze betrekking hebben tot de gedachten van het personage dat aan het woord is.¹⁸⁸ In dat opzicht doen deze passages denken aan een soort van ‘theatermonoloog’, waarin het personage zijn of haar gedachten en gevoelens uitspreekt. Als men rekening houdt met de middeleeuwse voorleescontext, is dat laatste nog niet zo gek: de voordracht van een roman als de *RRmM* had mogelijk meer weg van een performance, en met dit soort ‘monologen’ zorgde de voordrager ervan niet alleen voor meer theatraliteit, maar ook voor een betere voeling met personages zelf.¹⁸⁹

Een tweede verschijnsel waarop ik de aandacht wil vestigen is het veelvuldig voorkomen van temporele bijwoorden als *ter vaerd*, *gereet*, *mettien*, *metter spoet*, *thant scire* en vooral *saen*. Op het eerste gezicht is het mogelijk om die bijwoorden op te vatten als indicative descriptions: ze vertellen iets over de handeling, maar ook over de mentale toestand van de agens. Neem nu de volgende verzen:

Des ander dages, alst verdaget,
 Hordi messe ende ontbeet daer saen
 Ende wapende hem ende es gegaen
 Te sinen parde ende reet opt velt
 Seerre dan sinen vollen telt. (vss. 2013-2017)

¹⁸⁸ Zie 4.4 *Thought representation*

¹⁸⁹ In dat opzicht kan men ook spreken van een monologue intérieur in de directe rede.

In deze passage woont Miraudijs, als monnik, de mis bij en ontbijt hij om zo snel mogelijk naar het toernooi te kunnen gaan. Volgens Palmers theorie zou men het bijwoord *saen* als een indicative description kunnen opvatten: het woord drukt de snelheid van de handelingen uit, maar ook Miraudijs' noodzaak om naar het toernooi te gaan. Wanneer men de tekst echter grondig leest, komt men enorm veel van deze temporele bijwoorden tegen. Zo duikt het woord *saen* regelmatig op in rijmpositie. Waarschijnlijk gebruikte de schrijver van de tekst zulke woorden om het zinsritme te laten kloppen, of om het rijmschema te garanderen. Een woord als *saen* is immers een woord waarop vele woorden rijmen, zoals het voorbeeld aantoont. Daarbij dragen deze woorden nauwelijks bij aan de inhoud van de tekst. Het enige effect dat ermee bereikt wordt, is het idee dat alle handelingen in het verhaal nogal snel op elkaar volgen. De vraag is dan ook of we echt rekening moeten houden met het voorkomen van zulke woorden in de tekst, of dat we als het ware 'over die woorden heen mogen lezen'. De eerlijkheid gebiedt mij om te zeggen dat ik niet alle voorkomens van deze woorden als indicative description heb benoemd. Wanneer dat wel het geval is, ben ik ervan overtuigd dat het temporele bijwoord echt bijdraagt tot een beter begrip van de mind van het personage. Enkel dan was ik bereid om die indicative description als voorbeeld in mijn onderzoek op te nemen.

Ten slotte wil ik het hebben over een veelvoorkomende handeling in de tekst: het bidden tot God of een andere heilige. In de volgende passage, die zich tijdens het gevecht tussen Miraudijs' vader en de koning van Cornuwalgen afspeelt, wordt er wel erg veel gebeden:

Die ene baden vorden coninc,
Dat hi bliven moeste int ere;
Die andere baden vor haren here,
Die daer jegen den coninc vacht,
Dat hem God verlene cracht.
Die Riddere metter Witter Mouwe
Bat vore hem ende sijn vrouwe.
Ende die heren allegader,
Baden Gode Onsen Vader,
(...). (vss. 3847-3855)

De vraag is of we deze handeling volgens Palmers theorie moeten interpreteren als teleological motivation: degenen die bidden proberen op die manier een gunstige uitkomst af te dwingen. Als we rekening houden met de middeleeuwse context van de tekst, lijkt die interpretatie wel te

kloppen. Ik heb ervoor gekozen om het bidden als teleological motivation of (communicative) action aan te duiden in mijn analyse, omdat de personages uit het verhaal hier ook echt iets mee willen bereiken. Het bidden zegt dus iets over hen: de personages verraden hiermee welk ander personage zij zouden willen helpen of hoe zij zouden willen dat een gebeurtenis afloopt.

4.3 Kritiek op Palmers criteria

In de beschouwing over fictional minds heb ik geprobeerd om Palmers theorie in een overzichtelijk raamwerk te gieten. Dat hoofdstuk diende dan ook als theoretische ondersteuning in mijn narratologische analyse. Toch merkte ik bij mijn onderzoek dat bepaalde criteria van Palmer te vaag en vaak zelfs overlappend met elkaar waren. In deze paragraaf zou ik die criteria, die ik eerder al heb proberen te duiden, graag kort toelichten.

Eerst en vooral is Palmers omschrijving van het begrip ‘contextual thought report’ problematisch. Palmer definieert dat begrip als ‘short, unobtrusive sentences, phrases, or even single words that describe an aspect of a character’s mind and that are often combined with descriptions of action or context’.¹⁹⁰ Hij voegt hieraan wel toe dat het de relatie tussen ‘contextual thought report’, ‘action’ en ‘context’ complex is, en dat het ‘a very artificial operation’ is om contextual thought report uit een zin te halen.¹⁹¹ Hierin schuilt voor mij het probleem: er is namelijk een ander criterium dat het midden houdt tussen de mental state van een personage en de bijhorende action: de indicative description. Palmer omschrijft dat begrip als ‘a description of an action that appears to indicate an accompanying state of mind’.¹⁹² Ik heb er tijdens mijn analyse dan ook voor gekozen om contextual thought report overboord te gooien en enkel met de term ‘indicative description’ te werken waar dat nodig was, zoals in het volgende voorbeeld:

Hi begonste jamberlike mesbaren;
(...). (vs. 1415)

Het bijwoord *jamberlike* heb ik geclassificeerd als een indicative description: het zegt iets over de manier waarop Miraudijs klaagt (action), maar ook over het feit dat hij zich grote zorgen maakt over zijn relatie met Clarette (mental state). Op zich is Palmers term ‘contextual thought report’ hier ook op zijn plaats. Toch heb ik ervoor gekozen om de term ‘indicative description’ consequent wel en het begrip ‘contextual thought’ report dus niet te gebruiken in mijn analyse.

¹⁹⁰ Palmer 2004: p. 209-210.

¹⁹¹ Palmer 2004: p. 210.

¹⁹² Palmer 2004: p. 214.

Daarnaast zijn er nog twee andere criteria die elkaar soms overlappen: ‘mental state’ en ‘thought report’.¹⁹³ Volgens Palmer kan thought report zowel thought als mental action representeren.¹⁹⁴ Maar in hoofdstuk 6 en 7 van zijn boek *Fictional Minds* lijkt het begrip ‘mental state’ een criterium op zich voor te stellen. Zo beweert hij dat er achter action vaak een bijhorende mental state schuilgaat. In mijn analyse heb ik voor een duidelijker onderscheid proberen te zorgen door de term ‘thought report’ enkel toe te passen wanneer we de woordelijke gedachten van een personage kunnen lezen. Wanneer er wordt verwezen naar een mental state, heb ik de desbetreffende passage ook als zodanig benoemd. Vergelijk de volgende voorbeelden, die ik respectievelijk als ‘thought report’ en ‘mental state’ heb aangeduid. De cursivering in het tweede voorbeeld is van mijn hand.

Si waenden dat hi uten sinne ware. (vs. 2747)

Alsoe dit die coninc Artur vernam,
Was hire omme *tornech ende gram*
(...). (vss. 2860-2861)

Ook passages die iemands wil uitdrukken categoriseerde ik als ‘mental state’:

Sander dages wilde die coninc van Irlant
Stichten beide roef ende brant
(...). (vss. 2960-2961)

Eerder merkte ik in een voetnoot al op dat Palmer onderscheid maakt tussen drie soorten ‘communicative action’: ‘cooperative’, ‘competitive’ en ‘conflicted’. Aangezien ik het verschil tussen die laatste twee categorieën te klein vind, heb ik besloten om het begrip ‘competitive action’ overboord te gooien en enkel het begrip ‘conflicted action’ te hanteren. Uiteraard komt cooperative action wel veelvuldig voor in de analyse in het Excelbestand.

Ten slotte wil ik het hier hebben over het soms kleine verschil tussen de categorieën ‘local’ en ‘teleological motivation’. Palmer omschrijft local motivation als ‘explanations and reasons for actions that are specific to the particular context.’¹⁹⁵ ‘Teleological’ of ‘extended

¹⁹³ Merk op dat ‘mental state’ en ‘state of mind’ naast elkaar kunnen voorkomen. Beide termen staan voor hetzelfde begrip.

¹⁹⁴ Palmer 2004: p. 54.

¹⁹⁵ Palmer 2004: p. 218.

motivation' stelt de lezer dan weer in staat om een 'full, detailed and coherent sense of character' te construeren.¹⁹⁶ Vaak is het onderscheid tussen beide vormen van motivation duidelijk, maar sommige passages bevatten zowel local als teleological motivation:

Hi dede enen grauwen roc an
Boven sine wapine, die edel man,
Ende twee ruwe wanten ende enen hoet,
Die breet was ende lelijc stoet,
Ende enen staf in sine hant
Ende ginc gelijc enen triwant
Die noit riddere hadde gesien. (vss. 3384-3390)

In dit fragment vermomt Ywein zich om binnen te geraken in het kasteel van de koning van Ierland (local motivation). Maar deze actie dient een hoger doel: zijn vrienden bevrijden (teleological motivation). Dat probleem duikt vaak op in passages waarin er gevochten wordt. In het toernooi om de hand van Clarette bijvoorbeeld, deelt Miraudijs klappen uit om zijn tegenstanders uit te schakelen (local motivation). De teleological motivation is uiteraard de hand van zijn geliefde winnen. In andere passages kan men zich dan weer afvragen welke van beide motivations van toepassing is:

Des margens, doen di dach ontscoet,
Wapenden si hen ende hoetden al dare,
Dat hi hen daer niet ontvare. (vss. 2815-2817)

De ridders van Mauregaert trekken hun wapenuitrusting aan: ze willen immers vermijden dat de Ridder metter Mouwen zomaar weet te ontkomen. De vraag is of men deze passage als local of teleological motivation moet interpreteren: is de actie gekoppeld aan een specifieke situatie (namelijk de Ridder metter Mouwen niet laten ontsnappen), of is dat laatste het hogere doel van de ridders van Mauregaert? Bij zulke twijfelgevallen heb ik een beroep gedaan op mijn eigen gevoel. Dergelijke interpretaties kunnen dus voor discussie vatbaar zijn. Hiervoor neem ik de verantwoordelijkheid volledig op mij.

¹⁹⁶ Palmer 2004: p. 218.

4.4 Thought representation

In de introductie van zijn boek *Fictional Minds* merkt Palmer op dat de lezer het bewustzijn van een personage niet enkel construeert op basis van de directe toegang tot de gedachten van dat personage, maar ook op basis van diens gedrag en verbale uitingen.¹⁹⁷ Toch loont het de moeite om tijdens de fictional minds analyse ook rekening te houden met de manier waarop gedachten gerepresenteerd worden in de tekst. Daarom paste ik in mijn tekstanalyse de volgende drie categorieën toe, die Palmer aanhaalt in zijn inleiding:¹⁹⁸

1. Direct thought: de verteller presenteert een verbale transcriptie die kan gezien worden als de reproductie van de gedachten van een personage. Als de inleidende zin wegvalt, spreekt men van free direct thought.
Voorbeeld: 'She thought, Where am I?'
2. Thought report: de verteller presenteert de gedachten van een personage in het verhaal.
Voorbeeld: 'She wondered where she was.'
3. Free indirect thought: dit is een combinatie van de twee vorige categorieën. De subjectiviteit en de taal van het personage (direct thought) worden gecombineerd met de presentatie van de gedachten door de verteller (thought report).
Voorbeeld: 'She stopped. Where the hell was she?'

Uit de analyse van *Die Riddere metter Mouwen* blijkt dat er wel degelijk vormen van thought representation aanwezig zijn in de tekst, en dat alle drie de categorieën vertegenwoordigd zijn. Toch is het goed om te weten dat zulke vormen in de *RRmM* niet erg frequent voorkomen. Men moet met andere woorden dus een beroep doen op Palmers frames om tot een beter begrip van de tekst te komen. Toch wil ik het hier kort hebben over de thought categories die ik tijdens de analyse tegenkwam, en op welke manier die categorieën doorschemeren in de tekst.

De eerste categorie die Palmer omschrijft is 'direct thought', een erg mimetische categorie in die zin dat de verbale gedachten van het personage hier letterlijk worden weergegeven. In de *RRmM* telde ik negen passages die men zou kunnen omschrijven als direct thought: het gaat hier namelijk om een combinatie van (een vorm van) het Middelnederlandse werkwoord *peinzen* en de verbale gedachtegang van een personage. Het volgende fragment dient ter illustratie:

Ende Egletine, harre alre vrouwe,
Pensde: "Here God, ende oft mi trouwe

¹⁹⁷ Palmer 2004: p. 11.

¹⁹⁸ Palmer 2004: p. 13 en p. 54-55.

Dese riddere nu wilde houden,
Soe waric van minnen sere in vrouden.
Hoe mochtic hem dit nu doen verstaen?” (vss. 476-480)

Eén keer valt de inleidende zin weg en is er dus sprake van free direct thought:¹⁹⁹

Hi moet den coninc verligen
Ofte sinen vader bedrigen,
Die noch niet was hercomen
Vander pinen die hi hadde genomen
(...). (vss. 2972-2975)

Daarnaast er zijn zes passages waar een gelijkaardig fenomeen opduikt. In 4.2 *Eigenaardigheden* had ik het al over een speciale vorm van de directe rede, waarbij het sprekende personage zijn of haar gedachten lijkt mee te delen, alsof er sprake is van een monoloog (zie boven). Die zes passages categoriseer ik ook als free direct thought, al hoort hier wel de kanttekening bij dat de passages vervat zitten in het rechtstreekse taalgebruik van de personages. Het volgende fragment dient ter verduidelijking:

(...)
Geloven soude. “Dit geloefdic u,
Clarette, edele joncfrouwe, ende nu
Stervic, doe ic u gebot.
Ende banderside, alse hulpe mi Got,
Soe doe ic node jegen uwen raet;
Nochtan min leven an hem staet.” (vss. 1022-1027)

In hoofdstuk 3 van zijn boek *Fictional Minds* bekritiseert Palmer het feit dat er in de literatuurtheorie meer aandacht is besteed aan direct thought en free indirect thought dan aan de eerder diëgetische categorie thought report.²⁰⁰ Die kritiek lijkt terecht wanneer men de *RRmM* in beschouwing neemt: het overgrote deel van de passages waarin er gedachten worden weergegeven, laat zich in deze tekst immers categoriseren als thought report. Vaak kenmerkt deze

¹⁹⁹ Eén keer, als men de verzen 2825-2586 niet meetelt. Hier wisselt de auteur immers binnen één gedachte van categorie. Hier kom ik later op terug.

²⁰⁰ Palmer 2004: p. 57.

categorie zich door een combinatie van een werkwoord dat de rede inleidt, en de rede zelf, maar dat hoeft niet altijd het geval te zijn. Dat eerste kan in combinatie met het werkwoord *peinzen*, maar vaak ook met twee Middelnederlandse werkwoorden die op semantisch vlak sterk overeenkomen met dat werkwoord: *dunken* en *waenen*.²⁰¹ Vergelijk de volgende voorbeelden:

Si namen den doden —het docht hen dbeste—
(...). (vs. 1264)

Si waenden dat hi uten sinne ware. (vs. 2747)

Merk op dat de gedachten die volgen op één van deze werkwoorden soms maar erg kort zijn, maar in de analyse toch als thought report worden aangeduid. Palmer poneert verder dat de categorie ‘thought report’ de meest flexibele categorie is; onder deze categorie vallen zowel gedachten als mentale acties. Daarbij wordt de categorie ‘thought report’ voor verschillende doeleinden gebruikt. Zo kan *waenen* soms ook een teleologische betekenis krijgen, wat in de *RRmM* verschillende keren het geval is:

Doe quamen hem die colvenaren
Ende waenden winnen sijn goede part,
(...). (vss. 1943-1944)

In sommige passages worden gedachten gedeeld door een groep. Hier is er sprake van intermental thought report:

Si waenden, dat trouwe hadde gewesen
(...). (vs. 3336)

Ook duikt er soms thought report op in de directe rede van bepaalde personages:

“Ay mi,” sprac hi menechfout,
“Mi donct gi waerd int Felle Wout
(...).” (vss. 1076-1077)

²⁰¹ Deze drie werkwoorden vormen géén exhaustieve opsomming.

Daarbij uit de verteller sporadisch zijn eigen gevoelens en bedenkingen bij de tekst. Ook hier kan thought report voorkomen, zoals in het volgende voorbeeld het geval is:

(...)
Daer bleef Fellon doet alsoe.
Ic waenne daer di duvel scinde;
Quaet lijf es sculdech quaden inde.
(...). (vss. 1165-1167)

Enkele passages uit de *RRM* komen dicht in de buurt van free indirect thought:

Daer lach die coninc van Cornuwalgen,
Die daer niet ne waende falgen,
Hine soude die vrouwe hebben te wive
Ende houdense te sine live,
Die hi beseten hadde daer binnen,
Waerd met storme, waerd met minnen.
(...). (vss. 3496-3501)

In dit fragment geeft de verteller de gedachten van de koning van Cornuwalgen weer, maar hanteert hij de verleden tijd (*soude*). De auteur maakt negen keer gebruik van deze categorie.²⁰²

Overigens blijkt uit één passage dat de auteur het verschil tussen free direct thought en free indirect thought niet al te strikt toepast. Zo kan men vers 2825 interpreteren als free direct thought, terwijl vers 2826 door de verleden tijd in *souden* als free indirect thought gecategoriseerd moet worden.

Si selen den riddere hebben eer,
Al souden sire licgen VII jaer.
(...). (vss. 2825-2826)

²⁰² Negen keer, als men de verzen 2825-2586 niet meetelt. Hier wisselt de auteur immers binnen één gedachte van categorie. Zie de volgende paragraaf.

4.5 Personages

In zijn boek *Fictional Minds* zegt Palmer het volgende:

Fictional Minds is about “people in books.” In particular, it is about the amount, range, variety, and reliability of the information on the fictional minds of people in books that we are able to obtain from those books.²⁰³

In wat er nu nog volgt, zal ik het hebben over die “people in books” uit de *RRmM*, en over de manier waarop we hun fictional minds kunnen construeren. In de hele tekst komen er meer dan veertig personages voor.²⁰⁴ Een analyse van de fictional minds van al die personages zou al snel erg omvangrijk worden. Om het geheel overzichtelijk te houden, heb ik er dan ook voor gekozen om vijf personages uit het verhaal te selecteren en deze aan een uitvoerige fictional mind analyse te onderwerpen. Mijn keuze is gevallen op de Ridder metter Mouwen (Miraudijs), Clarette, Keye, Artur en Egletine. De keuze voor de Ridder metter Mouwen is uiteraard evident, aangezien hij het hoofdpersoonage is. Daarnaast zal ik de fictional mind van de jonkvrouw Clarette bespreken. Zij is de grote geliefde van de Ridder metter Mouwen en zorgt er dus voor dat de Minne vrij spel heeft in dit verhaal. Vervolgens neem ik ook Keye op in mijn analyse. Hij beledigt het hoofdpersoonage uit het verhaal en zorgt daarom voor wat tegengewicht: hij is namelijk het enige ‘verwerpelijke’ personage dat ik heb behandeld in mijn betoog. Aangezien de *RRmM* behoort tot het genre van de Arturromans, wilde ik ook nagaan wat de rol van koning Artur in dit verhaal was. Daarom heb ik hem ook in mijn onderzoek opgenomen. Ten slotte bestudeer ik de fictional mind van Egletine, de jonkvrouw die de Ridder metter Mouwen onderdak verleent in het eerste deel van het verhaal. Haar aandeel is redelijk klein, maar toch vallen er erg interessante dingen over haar te zeggen, vooral in vergelijking met Clarette. Ik heb voor deze vijf personages gekozen omdat ik meen dat zij alle vijf een andere rol spelen in het verhaal. Het zijn vijf diverse personages, die elk hun eigen karaktereigenschappen vertonen. Op die manier heb ik er ook voor gezorgd dat er twee vrouwen en drie mannen worden uitgelicht, waardoor de man-vrouwverhouding ongeveer in balans is.

²⁰³ Palmer 2004: p. 1.

²⁰⁴ Voor een complete opsomming van alle personages die in de *RRmM* voorkomen verwijs ik naar Johnson en Claassens 2003: p. 753-755.

4.5.1 Die Ridder metter Mouwen/Miraudijs

De Ridder metter Mouwen is de protagonist van het gelijknamige verhaal en heeft bijgevolg het grootste aandeel in de tekst. Hij is slechts op enkele momenten niet in beeld, en zelfs dan is hij nooit helemaal afwezig. Het is met andere woorden onmogelijk om iedere handeling die Miraudijs verricht hier te analyseren. In plaats daarvan heb ik ervoor gekozen om zijn karakter te beschrijven aan de hand van de drie grote ontwikkelingen die hij doormaakt in het verhaal: die van jonge knaap tot hoofs ridder, van verliefde, verlegen jongen tot echtgenoot en van naamloze vondeling tot kroonprins met een adellijke stamboom.

4.5.1.1 Een ridder met een missie

De Ridder metter Mouwen is nog geen ridder aan het begin van het verhaal. Vanaf het moment dat hij een wapenuitrusting krijgt toebedeeld, begint zijn ontwikkeling tot een hoofs ridder. Dat het al snel goed zit met zijn vechtkunsten, dat staat buiten kijf. Miraudijs moet echter leren dat ridder zijn meer betekent dan enkel overwinningen in het strijdperk. Ik heb besloten om enkele relevante passages te bespreken die als sleutelmomenten in Miraudijs' ontwikkeling mogen worden gezien. Die momenten komen chronologisch aan bod, en ik zal dus beginnen bij het moment dat Miraudijs koning Artur voor het eerst ontmoet. Dit is tevens de eerste keer dat het hoofdpersonage in de tekst opduikt:

Doen hi niet verre was gereden,
Quam een knape van sconen leden
Ridende op een dravende part.
Doen hi der liede geware ward,
Vrachdi wie die here ware.
Men seit hem al oppenbare,
Dat Artur ware, die coninc.
Die knape voer na dese dinc
Tote Arture ende groettene daer naren
Ende alle die met hem waren.
Doe sprac hi: "Edel coninc fijn,
Hoe gerne soudic riddere sijn
Van uwer hant, mochtet wesen."
(...). (vss. 89-101)

De Ridder metter Mouwen duikt voor het eerst op in vers 90. De verteller geeft hier al duidelijk aan hoe we het personage moeten interpreteren: over de knaap wordt gezegd dat hij *van sconen leden* is, iets wat het middeleeuwse publiek als een erg positieve eigenschap gezien moet hebben: zijn uiterlijk weerspiegelt immers zijn karakter. Het wordt al onmiddellijk duidelijk dat deze knaap zowel een dromer als een doener is: hij stapt zonder schroom op de koning af (action) om te vragen of die zijn wens niet in vervulling kan brengen. Al in vers 100 stelt de knaap zijn teleological motivation voor die zijn hele verhaal op gang zal brengen: *hoe gerne zoudic riddere sijn*. Het feit dat deze motivation al direct zo helder is, maakt dat de lezer al snel een duidelijk beeld van de hoofdpersoon en zijn plannen kan vormen. Hij is jong en hij wil wat, en zijn handelingen in de volgende verzen (action) geven aan dat het niet bij willen alleen blijft:

Ende es gereden met haesten groet
Altehant tote Cardeloet
Ende beette ende ginc in die zale
(...). (vss. 109-111)

Merk op dat *met haesten groet* hier als een indicative description kan worden opgevat: de knaap rijdt erg snel naar het kasteel, maar heeft er dan ook wat bij te winnen. De snelheid van de handeling geeft aan hoe belangrijk hij het vindt om ridder te worden. In Kardeloet lijkt hij al meteen erg veel vertrouwen te krijgen van koningin Genevre, die hem al meteen vraagt om ridder te worden en zo de jonkvrouw in nood te redden (doubly embedded narrative: individual-individual). Het idee kwam eigenlijk eerst van Keye, maar die schat de knaap maar erg laag in (doubly embedded narrative: individual-individual): hij is ervan overtuigd dat de knaap misschien al zo laf was dat hij is weggevlucht.

Keye seide: “Gaet ende besiet
Oft die knape die daer quam nu,
Riddere wilt werden hier doer u.
Hi saelt harde gerne doen
Hine si van quatheide ontfloen.” (vss. 148-152)

De middeleeuwse lezer, en iedereen die bekend is met Arturverhalen, kent de aard van Keye en weet meteen hoe we zijn mind moeten interpreteren. Het feit dat Keye de knaap afkeurt, in tegenstelling tot de vrouwen aan het hof (intramental dissent) heeft een averechts effect op de

lezer: de jonge knaap is te vertrouwen, en hij zal niet teleurstellen. Daarbij weet het publiek dat bekend is met Arturepiek dat het oordeel van Keye maar weinig waard is. De lezer weet immers hoe graag de knaap ridder wil worden, zoals uit zijn antwoord blijkt:

Die knape sprac doe: “Edele vrouwe,
Dat doe ic gerne, semmine trouwe!
(...)” (vss. 157-158)

De knaap krijgt vervolgens een wapenuitrusting van de koningin en een witte mouw van zijn latere geliefde, Clarette.²⁰⁵ Daarbij is vooral die handeling een belangrijk moment: hier krijgt het hoofdpersonage zijn identiteit als ‘de Ridder metter Mouwen’:

Doe quam Clarette gegaen
Ute ere cameren ende gaf hem saen
Ene witte mouwe ende seide: “Here,
God gesterke u in die ere.
(...)” (vss. 175-178)

Wanneer de Ridder metter Mouwen wil vertrekken, kan Keye het niet laten om hem te bespotten. Deze keer gaat de ridder niet meteen tot actie over, zoals hij eerder wel deed, maar daar wordt wel een goede reden voor gegeven via thought report: hij zal wachten tot het juiste moment is aangebroken:

Die riddere was daer noch soe bi,
Dat hijt algader heeft gehort
Ende sweech alstille ende reet vord
Ende pensde, hi souts gewroken werden,
Hine ontsonke hem inder eerden. (vss. 218-222)

De Ridder metter Mouwen is dus tot ridder geslagen en gaat recht op zijn doel af, maar dat betekent nog niet dat hij zijn wapenuitrusting waard is. Hiervoor moet hij beschikken over twee buitengewoon belangrijke eigenschappen: fysieke kracht en hoofsheid. Dat zijn interne

²⁰⁵ Zie 4.5.1.2 *Een onzekere minnaar*

normenstelsel alvast goed zit, bewijst de ridder wanneer hij de mishandelde jonkvrouw en de Rode Ridder aantreft: hij zit namelijk met het lot van de jonkvrouw in (mental state):

(...)

Ende sloech die joncfrouwe maer te meer.

Dies hadde die Swerte int herte seer

(...). (vss. 247-248)

Maar ook uit zijn bijhorende handelingen (action) blijkt dat het hoofdpersonage zijn pas verworven titel meer dan waard is. De Ridder metter Mouwen denkt niet alleen volgens de hoofse normen, maar ook op fysiek vlak weet hij te overtuigen wanneer hij zijn eerste gevecht meteen al wint:

(...)

Dat tspere brac. Die Swerte mede

Stac den Roden daer ter stede

Int canteel vanden scilde weder,

Dattie Rode viel ter neder

Ende riep ende seide: “Hebs mins genade!

(...).” (vss. 267-271)

Die combinatie van een jeugdig enthousiasme, een juiste mentaliteit en fysieke kracht maken van hem al vroeg in het verhaal een personage dat veel sympathie weet op te wekken. Hierdoor wordt de Ridder metter Mouwen al snel een personage voor wie de lezer of luisteraar hoopt op een goede afloop. Men kan op hem rekenen, dat is snel duidelijk. Ook in de passages die zich afspelen in het *Felle woud sonder Genade* stelt hij het algemene belang boven zichzelf. Zo neemt de Ridder metter Mouwen het op voor de beroofde jonkvrouw en gaat hij onder meer met succes de strijd aan met Elyconas en zijn broer Amelant. Tijdens het gevecht met Elyconas krijgt de held het moeilijk, maar Clarettes mouw sterkt hem:

Te lest die Swerte Riddere vernam

Die mouwe die hem gaf Clarette.

Doe spranc hi op sonder lette

Ende was altemale vercomen,

Ende heeft sijn swerd daer genomen
Ende es tElycanase gegaen
(...). (vss. 827-832)

Hoewel het niet expliciet wordt vermeld, is Elyconas het eerste dodelijke slachtoffer van de Ridder metter Mouwen. Eerder weigerde hij om de Rode Ridder te doden. De Ridder metter Mouwen lijkt zich hier wel niet slecht over te voelen. Men kan zich dan ook afvragen of de dood van Elyconas überhaupt indruk op hem maakt, of dat hij dit als de taak van een ridder ziet en er dus geen verder belang aan hecht. In dat tweede geval zou er dan ook geen sprake zijn van een gap:

Die Swerte Riddere, als hi dit siet,
Sloechine soe met sinen swerde,
Dat hi neder viel op deerde.
Ende doe hi daer ter neder lach,
Verdonkerde hem saen die dach
(...). (vss. 837-841)

Die Ridder metter Mouwen gedraagt zich dus al snel als een ‘a knight in shining armour’ in alle betekenissen van de uitdrukking: hij wint alle gevechten en doet iets wat de belangrijke ridders aan het hof van Artur niet konden: heelhuids uit het *Felle woud sonder Genade* geraken:

Percheval, Walewein ende Lanceloet,
Ductalas ende Erec, met ere conroet
Wilden si dore dwout riden,
Si worden gescoffirt daer tien tiden.
Si liten haer helme ende haer swerde daer
Ende worden gewont oec, dats waer.
Met pinen mochten si ontgaen,
Sine waren doet ofte gevaen.
Dit hetet tFelle Woud sonder Genade. (vss. 538-546)

De Ridder metter Mouwen lijkt een volwaardig hoofs ridder, maar hij maakt een cruciale fout wanneer hij, later in het verhaal, de kans heeft om Keye te wreken in een duel: hij takelt zijn

tegenstander immers stevig toe en laat hij hem voor dood achter.²⁰⁶ In het tweede deel van het verhaal zal Galyas de Ridder metter Mouwen dat laatste ook verwijten, maar initieel lijken Arturs hovelingen toch blij te zijn (intermental state of mind) dat iemand Keye op zijn plaats heeft gezet:

¶ Dus lach Keye verminct opt velt.
Sijn ors liep daer met geweld
Te hove ward, al dat mach,
Ende alsment te hove comen sach,
Wisten si wel van Keys mesvalle.
Si warens te hove blide alle. (vss. 1622-1627)

Hoe het middeleeuwse publiek deze passage heeft beoordeeld, daar heb ik het gissen naar. Mogelijkerwijs keurden ook zij deze onhoofse daad van de held af. Maar de reactie van het hof is zo positief, dat het volgens mij moeilijk is voor de hedendaagse lezer om Miraudijs' daad onmiddellijk af te keuren. Pas wanneer Galyas aan het begin van het tweede deel de Ridder metter Mouwen op de vingers tikt (vss. 2240-2341), begint het bij de hedendaagse lezer echt te dagen dat het hoofdpersonage een cruciale fout heeft gemaakt. Misschien groeit de lezer dan ook mee met Miraudijs zelf: de lezer ziet Miraudijs' fout pas in wanneer hij dat ook zelf doet. Anderzijds maakt deze fout het hoofdpersonage ook net menselijk: ondanks zijn vele kwaliteiten is ook hij (nog) lang niet perfect.²⁰⁷ Zijn ontwikkeling tot hoofs ridder is daarom ook pas voltooid na het gevecht met Galyas, waar hij een belangrijke actie (niet) onderneemt (non-action):

Hem liep dbloet uten monde,
Hi lach in onmacht lange stonde.
Maer die riddere en wilden doe niet slaen:
Hi waender lachter an ontfaen. (vss. 3270-3273)

Miraudijs' non-action (namelijk Galyas niet doden of voor dood achterlaten) geeft aan dat hij een volleerd ridder is geworden: zijn waarden- en normenstelsel is bijgeschaafd en hij mag zich nu met reden een van Arturs ridders noemen, het doel dat hij al de hele roman nastreeft.

²⁰⁶ De Haan e.a. 1983: p. 19-20.

²⁰⁷ Daarnaast zijn er nog twee andere zaken waar Miraudijs mee worstelt: hier kom ik later op terug.

verzen 345-346. Hier vraagt de Ridder metter Mouwen aan de geredde jonkvrouw om Clarette op de hoogte te brengen van zijn liefde:

(...)
Ende segt van minenthalven hare,
Dat icse minne ende sal na desen
(...). (vss. 345-346)

In vers 346 krijgen we dus voor de eerste keer te horen dat de Ridder metter Mouwen Clarette bemint (mental state). Vanaf dat moment is het moeilijk om hem geen goede afloop te gunnen. De lezer/luisteraar hoopt alleen maar dat hij en Clarette elkaar ooit weer zullen zien. De hoop op een relatie tussen beiden zal het volledige eerste deel dan ook gaan beheersen, want het duurt nog wel even voor de twee geliefden elkaar zullen vinden. En daar zit ook het gedrag van de Ridder metter Mouwen voor iets tussen. Want hoe snel en hoe graag hij ook actie onderneemt wanneer er iemand gered moet worden, wanneer hij aan Clarette denkt gedraagt hij zich een stuk terughoudender. Zo durft hij Clarette niet zelf te vertellen dat hij haar bemint, maar laat hij de boodschap door een tussenpersoon overbrengen (action). Ik denk dat zijn verlegenheid ten opzichte van haar hier voor iets tussen zit. Want vanaf die eerste ontmoeting begint hij voor het eerst aan zichzelf te twijfelen:

Ende canic met wapinen verdinen dan,
Datmen mi priest ende werde goet man,
Soe doe mi doch in haren sen,
Ende vernemtsi dat ic blode ben,
Soe sijs quite ende alle wijf
Te pensene iet om min lijf.” (vss. 348-353)

Uit de mental state van de Ridder metter Mouwen blijkt dat hij zichzelf toch niet helemaal waardig genoeg vindt om Clarettes liefde te verdienen. Angstig probeert hij zich voor te stellen wat Clarette van hem zal vinden (doubly embedded narrative: individual-individual). Het is een twijfel die alleen maar heviger wordt naarmate zijn liefde voor Clarette oplaait. En die liefde is een medaille met twee zijden: ze schenkt hem mentale steun, maar werkt anderzijds zijn verlegenheid in de hand:

(...)

Nochtan waendic te dulde sijn
Te pensene om selke minne,
Die ic onwetende nu beginne
Bi rade van minen dommen sinne. (vss. 749-752)

De gedachte aan Clarette geeft hem anders ook hoop, zeker wanneer een gevecht uitzichtloos lijkt:

Te lest die Swerte Riddere vernam
Die mouwe die hem gaf Clarette.
Doe spranc hi op sonder lette
Ende was altemale vercomen,
Ende heeft sijn swerd daer genomen
(...). (vss. 827-831)

De onzekerheid van de held zit niet enkel vervat in zijn gedachten, maar stuurt ook de acties die hij (niet) onderneemt. Toen de Ridder metter Mouwen het duel tegen Keye won, had hij bijvoorbeeld perfect aan het hof kunnen blijven, bij zijn geliefde en bij Artur. Maar we lezen het volgende:

Nu seget vord die aventure:
Die riddere reet wech ter selver ure. (vss. 1644-1645)

Waarom rijdt de ridder zomaar weg na het duel (action)? Hier is er sprake van een grote gap in het verhaal, die ik maar op één manier weet te verklaren. Volgens mij durft hij Clarette gewoonweg niet te benaderen. Hij weet namelijk dat Clarette op de hoogte is van zijn liefde (door de jonkvrouw), maar denkt dat hij haar hand niet waard is. Eerder kon men immers het volgende lezen:

(...)

Want hi danen node vard:
Sijn herte trac hem achter ward. (vss. 1594-1595)

Wanneer hij na het duel met Keye in het klooster aankomt, is het trouwens ook opvallend hoe snel hij intreedt. Hij heeft hier welgeteld zestien verzen voor nodig.²¹⁰

Die riddere ginc en wech na dat
Ende quam des nachs tenen cloester binnen,
Daer hi ontfaen was met minnen
Ende daermenne licgen liet tot desen,
Dat sine wonden waren genesen.
¶ Dus wandeldi daer int hof
Metten moenken, die hem lof
Gaven, entie abt als te voren
Haddene in sijn herte vercoren.
Die abt lach hem an daer naer
Ent covent, so lange vor waer,
Dat sine moenc ginder maken.
Ende dit was bi dien saken,
Dat hi haer hof soude versiren,
Soe scone was hi van allen maniren.
Doen nam die abt sekerhede. (vss. 1749-1764)

In bovenstaand fragment krijgen we trouwens geen enkele keer toegang tot de gedachten van de Ridder metter Mouwen, dus die moeten we zelf proberen in te vullen. Wil hij namelijk echt in het klooster blijven of speelt er iets anders? Ik meen dat de twee handelingen die ik hier heb aangekaart (wegrijden na het duel en het klooster intreden) voortkomen uit een mental state van Miraudijs die bijna nooit expliciet wordt meegedeeld: zijn onzekerheid. Sterker nog, volgens mij is er bij hem sprake van een ‘minderwaardigheidscomplex.’ Hiervoor zijn er verschillende redenen in het verhaal te ontdekken. Ten eerste blijkt de Ridder metter Mouwen veel belang te hechten aan zijn afkomst. In een middeleeuws verhaal is dat laatste ook niet opmerkelijk: iemands afkomst verklaart zijn of haar identiteit. In vers 1772 krijgen we trouwens voor het eerst informatie over zijn achtergrond: hij werd ooit te vondeling gelegd en kent zijn naam noch zijn ouders. Uit zijn mental state in vers 1778 blijkt dat dit hem erg onzeker maakt:

Sider scaemdi hem sere das,

²¹⁰ Uiteraard kan dit aan de inkorting liggen.

Dat hi een vindelinc was,
Ende voer en wech wel VII jaer
Sinen vader soeken daer naer. (vss. 1778-1781)

Hijzelf weet niet eens wie hij is, terwijl Clarette nota bene de erfgenaam van Spanje is. Ook dat maakt hem alleen maar onzekerder. Daarbij kent de held vele liefdesrivalen die eveneens dingen naar de hand van Clarette:

Ende Gastolus vanden Gronen Dale
Dogede om haer minne grote quale.
Ende Carados vander Riviren
Voer in alle lande torniren,
Daer hi hogen prijs verwarf;
Om haer minne hi sint starf.
Amelant minnetse oec, sijt seker das,
Die here vander Montaengen was.
Soe dede Marchelijs, als wijt vinden,
Die oec here was vander Linden
Die winter ende somer was even grone,
(...). (vss. 720-730)

Gastolus vanden Gronen Dale, Carados vander Riviren, Amelant en Marchelijs hebben alle vier hun zinnen op Clarette gezet. Deze heren zijn allemaal heer én hebben alle vier een naam. Een van deze minnaars is trouwens Amelant, die later in het verhaal nog een rol zal spelen. Amelant is bijvoorbeeld heer van het woud én kent zijn afkomst, iets wat de Ridder metter Mouwen (voorlopig) niet kan zeggen. In het volgende fragment licht Amelant zijn afkomst toe:

“Ic ben here daer af,” sprac hi, “algader.
Van minen tienden oudervader
Eest aldus verstorven op mi
Ende oit heeftment gehouden vri.
(...).” (vss. 908-911)

Ten slotte lijkt een toekomst in het klooster meer zekerheid te bieden dan de volgens hem onbereikbare liefde voor Clarette. In zijn ogen maakt hij gewoon geen schijn van kans. De kaarten liggen echter anders wanneer Clarette de inzet wordt van een toernooi: dit geeft de Ridder metter Mouwen een eerlijke kans op Clarette, ongeacht zijn afkomst: de winnaar van het toernooi mag met haar trouwen, wie die persoon dan ook mag zijn. Zijn liefde voor Clarette maakt hem dan ook onoverwinnelijk, waardoor hij met haar mag trouwen.

4.5.1.3 Een vondeling met een stamboom

In de eerste 1770 verzen komt de lezer eigenlijk niets te weten over de achtergrond van de Ridder metter Mouwen. Het enige wat misschien wijst op zijn onzekere afkomst, is het feit dat de hoofdpersoon géén voornaam heeft. Dat is aanvankelijk ook niet nodig, aangezien het geschenk van Clarette (vs. 177) van hem de Ridder metter Mouwen maakt. Zo staat hij dan ook het hele eerste deel van het verhaal bekend. Hij draagt blijkbaar geen voornaam met zich mee, en als hij er al één zou hebben, dan zwijgt hij hierover. Dat levert al meteen een belangrijke gap in het verhaal op: de vraag of hij dan nooit een voornaam heeft gekregen, ook niet van zijn pleegouders.

De lezer die graag meer te weten wil komen over de jeugd van het hoofdpersonage, moet hierop wachten tot vers 1772, waarin de verteller het volgende zegt:

Oec was hi cleric ende geleert,
Want hi ward ter doget gekeert,
Daer menne tenen vondeling vane.
Dat was te Doevre in Ingelant,
Daer ginc hi ter scolen X jaer.
Oec was bi heme vonden daer
Beide grau ende oec bont
Ende in selvere hondert pont.
Sider scaemdi hem sere das,
Dat hi een vindelinc was,
Ende voer en wech wel VII jaer
Sinen vader soeken daer naer. (vss. 1770-1781)

Het bovenstaande fragment bevat belangrijke informatie. Zo krijgt de lezer voor het eerst iets te horen over de afkomst van het hoofdpersonage: hij werd als kind samen met honderd pond

zilver te vondeling gelegd in Dover. We weten ook dat hij hierover erg beschaamd is (vss. 1778-1779) (mental state). Dit fragment luidt dan ook een nieuw motief in: dat van de afkomst van de Ridder metter Mouwen, een thema dat vooral in het tweede deel van het verhaal een prominente rol zal spelen. Ook werpt dit fragment een heel ander licht op de voorafgaande gebeurtenissen: het hoofddoel van de Ridder metter Mouwen was dus niet alleen ridder worden (vs. 100), maar ook zijn biologische vader terugvinden, wat men kan interpreteren als een nieuwe teleological motivation (vss. 1780-1781). Op die manier slaat dit fragment dan ook een brug naar het tweede deel van het verhaal, waar het thema van de *Vatersuche* centraal zal komen te staan.²¹¹

Op zijn vader moet de Ridder metter Mouwen nog even wachten, maar na het winnen van het toernooi komt hij wel iemand anders tegen: zijn moeder, die intussen koningin is. Wanneer zij de Ridder metter Mouwen voor het eerst ziet, denkt ze dat een geliefde van lang geleden weer voor haar neus staat:

Ende daer hi stoet vor die coninginne,
Die sonder man was comen daer inne,
Dochti hare wesen di selve man
Die den Ridder metter Mouwen an haer wan,
Soe gelijc was hi den vader.
Om dit soe waende si algader,
Dat haer amijs ware vor waer. (vss. 2134-2140)

Het belangrijkste uit deze verzen is dat de Ridder metter Mouwen een grote fysieke gelijkenis vertoont met zijn biologische vader. De gelijkenis is zo opvallend, dat zijn eigen moeder zelfs denkt dat haar voormalige geliefde weer voor haar staat (thought report). Merk op dat niet de moeder, maar de verteller hier verklapt dat de Ridder metter Mouwen een vader heeft (vs. 2138): de moeder denkt hier immers nog dat hij echt haar geliefde is, de verteller weet dat dit komt door zijn uiterlijk. Aangezien die vader de geliefde van deze koningin was, kan de lezer hieruit al afleiden dat zij de biologische moeder van die Ridder metter Mouwen is. De verteller én de lezer weten hier dus meer dan de koningin en de Ridder metter Mouwen. Dat de koningin met stomheid is geslagen (mental state), blijkt uit de action die hierop volgt:

Van vresen viel si in onmacht daer. (vs. 2141)

²¹¹ Zie ook Smith 1989: p. 122.

Wanneer de koningin bijkomt, vraagt ze aan de Ridder metter Mouwen wie hij is. Voor de allereerste keer vertelt die laatste zelf iets over zijn verleden:

Hi antwerde der vrouwen mettien:
“Vrouwe, in sach nie vader no moder,
Dies ic nie was te vroder,
Noch in quam noit soe vord,
Daer icker iet af hadde gehord,
Hoe si heten oft wie si sijn.
Maer doen ic was een kindekijn
Om die mate van VII dagen,
Wasic te vondeling gedragen
Tote Doevre optie zee.
In caens u berechten nemmee.” (vss. 2147-2157)

Wanneer de koningin dit hoort, beseft ze eindelijk dat de Ridder metter Mouwen niet haar geliefde, maar haar eigen zoon is (thought report). Mij lijkt het voor de hand liggend dat de lezer hier al even op aan het wachten is, aangezien de lezer weet hoe de vork in de steel zit:

Hier bi kinde die vrouwe wel das,
Dat dit selve haer kint was,
Maer si decte doe hare word
Ende scamets hare te bringen vord. (vss. 2158-2161)

Niet alleen de Ridder metter Mouwen, maar ook zijn moeder schaamt zich over wat er in het verleden is gebeurd (mental state). Daarom besluit de koningin om voorlopig te zwijgen (non-action), wat voor de lezer erg frustrerend kan zijn: hij of zij wil natuurlijk dat moeder en zoon elkaar zo snel mogelijk in de armen vliegen. Het geduld van de lezer wordt echter niet lang op de proef gesteld:

¶ Onder wegen seitsi hen al,
Wat hare gesciet was, groet ende smal,
Ende hoe dat hi haer soene es.
Ende dat sijt hal, quam bi des,

Om datmense alle steinde dan,
Die kint hadden sonder getrouden man.
“Om dit leidic u te vondelinghe. (vss. 2174-2180)

In vers 2176 vertelt de koningin aan de Ridder metter Mouwen dat hij haar zoon is. Hierna legt ze hem tot in de details uit wie zijn vader was:

“(…)
U vader was die scoenste ridder met
Diemen wiste, ende diende bet
Minen vader dan noit man dede.
Ende doen hi wiste die waerhede,
Dat ic met kinde was bevaen,
Ontstal hi minen vader saen.
In sagene noisint, sijt seker des.
(…)” (vss. 2182-2188)

Wie nu een uitbundige reactie van de Ridder metter Mouwen verwacht, komt misschien wel bedrogen uit. In slechts vier verzen wordt er wat verteld over de gevoelens en de bijhorende mental state van het hoofdpersonage. In mijn ogen is er hier toch wel sprake van een gap. De lezer moet met andere woorden zelf de reactie van de Ridder metter Mouwen invullen. Hiervoor kan men een beroep doen op zijn of haar eigen voorkennis, maar ook op de persoonlijkheid van de held, die in het eerste deel wel al behoorlijk naar voren gekomen is. De lezer kan dan ook voorspellen dat de Ridder metter Mouwen echt wel gelukkig zal zijn geweest bij dit nieuws. Identiteit is immers enorm belangrijk:

Nu was die Riddere metter Mouwen
Die blietste een diemen mocht scouwen.
Hi dancte Gode, Onsen Here,
Dat hi was comen an dese ere. (vss. 2194-2197)

De moeder heeft nog een verrassing voor haar zoon in petto: ze schenkt hem al haar bezittingen en wil dat hij koning wordt van haar land:

Om dat si haren soene vant.
Si deet alden heren verstaen
Ende dede hen van hem ontfaen
Al haer lant. Doen hijt ontfinc,
Wils dat hi ware haer coninc. (vss. 2201-2205)

Een derde belangrijk moment volgt hierna: de Ridder metter Mouwen krijgt voor het eerst zijn naam te horen:

Doen dese feeste was gedaen,
Seitsi hem haren name saen.
Sijn name dat was Miraudijs,
Die sint verwarf menegen prijs,
(...). (vss. 2206-2209)

Ook hier krijgen we niet echt een reactie van de Ridder metter Mouwen, terwijl dit toch wel te verwachten is. Daarom zou er ook hier van een gap sprake kunnen zijn. Misschien bevatte de oorspronkelijke, langere versie van de tekst wel een uitvoerige reactie, maar is die in de redactie van de *Lancelotcompilatie* gesneuveld. Hoe dan ook, wanneer men de tekst leest moet de lezer Miraudijs' reactie bij het horen van zijn naam wederom zelf invullen. Merk ook op dat de naam *Miraudijs* slechts één keer voorkomt in de tekst. Daarbij is dit moment niet alleen voor het hoofdpersonage belangrijk, maar ook voor de lezer: die weet namelijk eindelijk wat de voornaam van de Ridder metter Mouwen is. Dit fragment laat dan ook opnieuw zien dat de lezer gedurende het verhaal meegroeit met de held.

Zoals eerder werd vermeld, zal het volledige tweede deel in dienst staan van de *Vatersuche*. Die zoektocht wordt in gang gezet door de beledigingen van Galyas, het neefje van Keye. Galyas verwijt Miraudijs ervan zijn oom schandelijk te hebben behandeld, wat een terecht verwijt is. Dan trekt Galyas echter de kaart van de afkomst: hij beledigt de held door te zeggen dat hij zijn eigen naam én vader niet zou kennen. Dat laatste ligt veel gevoeliger: Galyas maakt hier een erg kwetsende opmerking. In vergelijking met zijn oom is Galyas echt een verwerpelijke karakter. Waar Keye op de bal speelde door het gedrag van de held te bespotten, speelt Galyas hier weldegelijk op de man:²¹²

²¹² Het is echter vreemd dat Genevre veel negatiever staat tegenover haar oom dan tegenover Galyas. Zo hoopt zij wel dat Galyas ongedeerd uit de strijd komt (vss. 3274-3277). Haar oom zou ze nog liever aan zijn lot overlaten (vss. 1635-1637).

“Here, ic eysche u te campe den man,
Die mijn oem Keyen sloech.
Ic wille wreken dat ongevoech
Opten Riddere metter Mouwen.
Ic weet oec wel, bi mire trouwen,
Dat hi selve oec niet en weet,
Hoe dat hi anders heet
Noch wie dat sijn vader was.
(...)” (vss. 2283-2290)

Galyas’ verwijten zetten Miraudijs aan tot de zoektocht naar zijn vader, die hij uiteindelijk zal aantreffen in de kerkers van Mauregaert (vss. 2763-2781). Hierdoor worden alle onopgeloste vragen over zijn verleden beantwoord: hij weet nu niet alleen wie zijn moeder is, maar ook wie zijn vader is. Dat is al een hele evolutie. Ook hier kan de lezer een uitgebreide en emotionele ontmoeting tussen vader en zoon verwachten. Maar net zoals bij de ontmoeting tussen Miraudijs en zijn moeder, is dat hier niet het geval. Meer dan de indicative description *blidelike* (vs. 2764) en het feit dat Miraudijs zijn vader over zijn heldendaden vertelt (action) krijgt de lezer niet voorgeschoteld:

Daer heeft hi sinen vader vernomen,
Dien hi blidelike ontfinc,
Ende hi vertelde hen al die dinc,
Wien hi daer vore heeft verslagen
Ende wi daer dlijf heeft ontragen
Vanden heren van daer binnen. (vss. 2763-2768)

Net zoals bij de ontmoeting tussen Miraudijs en zijn moeder, moet de lezer hier weer zelf de reactie van de held invullen.

Enkele episodes later komen Miraudijs en zijn vader aan in de stad waar zijn moeder verblijft (vss. 3470-4023). Hier krijgen enkele ridders een idee: de vader en moeder van Miraudijs zouden met elkaar moeten trouwen, om zo Miraudijs’ status als wettige zoon te verzekeren. Die daad zou Miraudijs’ ontwikkeling immers compleet maken. Miraudijs heeft zijn ouders teruggevonden, maar door een huwelijk zou hij niet langer een bastaard zijn:

Doe spraken te hem die ander heren:
“Soe laet ons in die stat keren
Ende laet ons spreken an der vrouwen,
Oft si uwen vader wilt trouwen
Ende u getrouw kint maken dan,
Want si es noch sonder man.” (vss. 3480-3485)

Uiteindelijk is het Miraudijs die aan zijn moeder vraagt om zijn vader te trouwen. Die action bevat een achterliggende teleological motivation: Miraudijs wil zijn ouders weer samen brengen én hun wettige zoon worden. Zijn moeder stemt toe (vs. 3636):

Doe nam die Riddere metter Mouwen
Sire moder besiden tenen rade
Ende hiet hare, dat si wel dade,
Ende si troude sinen vader;
Si souts te bat varen algader.
Si seide, dat sijt gerne dade
(...). (vss. 3631-3636)

Het huwelijk maakt Miraudijs' vader in één keer heer van het land van zijn moeder. Aan het einde van het verhaal laat de moeder dan ook bekendmaken aan haar onderdanen dat Miraudijs' vader voortaan koning is (vss. 3970-3974). Dat heeft ook gevolgen voor Miraudijs: Smith wees eerder al op het feit dat Miraudijs in de laatste episode degradeert van koning tot kroonprins.²¹³ Aan het einde van het eerste deel werd Miraudijs immers koning (vss. 2201-2205), nu moet hij tevreden zijn met de titel van kroonprins. Volgens Smith is dat laatste problematisch; hij suggereert dan ook dat de twee delen van het verhaal door een andere auteur tot stand kwamen, of dat er op zijn minst is geschoven met bepaalde episodes.²¹⁴ Als we de tekst interpreteren zoals ze nu voorligt, dan lijkt Miraudijs genoeg te nemen met zijn nieuwe positie: het was immers nooit zijn bedoeling om koning te worden. Hij wilde enkel een ridder zijn en zijn ouders terugvinden. Dat is aan het einde van het verhaal alleszins gelukt, waardoor hij alles in handen heeft om gelukkig te zijn. Dat hij nog even op zijn troon moet wachten, lijkt hij er hier met plezier bij te nemen. Daarbij werd hij door zijn huwelijk met Clarette al koning van Spanje (vs. 2235).

²¹³ Smith 1989: p. 128.

²¹⁴ Smith 1989: p. 128.

Het valt op dat de Ridder metter Mouwen een grote fysieke gelijkenis met zijn vader vertoont. Doorheen de hele tekst zijn er namelijk drie personages die los van elkaar opmerken hoezeer Miraudijs op een bepaalde ridder, namelijk zijn vader, lijkt (actions die voorkomen uit de mental state 'herkennen'). Eerder heb ik al gewezen op de ontmoeting tussen Miraudijs en zijn moeder. Zij is echter niet de enige die die gelijkenis waarneemt: wanneer de Ridder metter Mouwen onderdak vindt bij een kasteelheer, weet die laatste hem te vertellen dat hij op een ridder leek die ooit bij hem te gast was:

Doe seidi tot hem, “Bi Gode, here
Her riddere, dies es menech dach,
Dat hier eens een ridder lach,
Die u soe over gelijc was,
In sach nie geliker, sijt seker das.
(...)” (vss. 2399-2403)

Niet veel later zegt de ex-bewaker van Mauregaert hetzelfde:

“Jaet, here, ic segt u sekerlijc:
In sach noit gene so gelijc
Van allen maniren, van allen leden,
(...)” (vss. 2476-2478)

Ook de aandachtige lezer had al een gelijkenis tussen Miraudijs en zijn vader kunnen opmerken in het eerste deel van het verhaal. Helemaal in het begin zegt de verteller namelijk het volgende over de Ridder metter Mouwen:

(...) een knape van sconen leden
(..). (vs. 90)

Wanneer de moeder van Miraudijs haar zoon ontmoet, zegt ze het volgende over diens vader:

“(...) U vader was die scoenste ridder met
Diemen wiste, (...)” (vss. 2182-2183)

Hieruit blijkt dat Miraudijs en zijn vader niet onaantrekkelijk zijn. Maar ze delen ook één opvallende karaktereigenschap met elkaar: beide heren worden nogal opvliegend wanneer ze beledigd worden. Eerder heb ik er al op gewezen dat de Ridder metter Mouwen boos werd op het moment dat hij beledigd werd door Keye, Galyas en Elyconas. Ook zijn vader deelt Miraudijs' temperament. Zo vertelt de kasteelheer die Miraudijs onderdak verleent in het tweede deel dat diens vader gevangen werd gezet nadat hij beledigd werd en uitvloog na een schaakpartij (action):

“(…)
Maer sider heme daer sere mesfel,
Daer hi speelde scaecs spel:
Om dattene een ridder versprac daer,
Nam hi I vinde ende warpen daer naer,
Dat hem een tant viel uten monde.
(…)” (vss. 2486-2490)

In de bovenstaande analyse heb ik dus willen aantonen dat afkomst en familiebanden een erg belangrijke rol spelen in de *RRmM*.²¹⁵ De belangrijkste familieband is uiteraard die van Miraudijs en zijn ouders. Maar in het hele verhaal zijn familiebanden en bloedverwantschappen een belangrijk terugkerend thema. Ook andere personages hechten hier immers veel belang aan. Zo geven zowel Amelant als de stiefvader van de jonkvrouw uit het woud aan dat ze handelen zoals hun voorouders. Amelant vertelt dat hij het woud waarover hij heerst, heeft ontvangen van zijn voorouders en dat hij net zoals zij elke indringer zal proberen te verjagen (vss. 909-915). Amelant is tevens de broer van Elyconas. Ook de stiefvader van de jonkvrouw uit het woud zegt dat het zijn gewoonte is om te roven, net zoals al zijn voorouders (vss. 1679-1686). Galyas evenaart, en overtreft zijn oom Keye als het op spot aankomt (vss. 2248-2332). Daarbij zijn de kwaadaardige kasteelheren van Mauregaert allen broers. Cefalus en zijn zus Egletine zijn dan weer beiden behulpzaam. De familiebanden in dit verhaal bepalen dus niet alleen de identiteit van een personage, maar ook het gedrag, de actions en karaktereigenschappen ervan. Die schemeren in alle personages door. Of zoals de verteller het verwoordt:

²¹⁵ In het totaal zijn er zeven families te vinden in het verhaal: die van Miraudijs en zijn ouders, die van Clarette en Walewein (eventueel kan men ook Artur, de oom van Walewein, hierbij rekenen), die van Genevre, Keye en Galyas, die van Egletine en Cefalus, die van Amelant, Elyconas en hun voorouders, die van de heren van Mauregaert en die van de stiefvader van de jonkvrouw uit het woud, zijn voorouders en de jonkvrouw zelf. Merk op dat de band tussen de stiefvader en de jonkvrouw erg slecht is: dit is immers géén biologische relatie.

Een man en ware nember daer,
Dat wetic wel al over waer,
Hine togetwanen hi escomen,
Alse die rose doet boven ander blomen. (vss. 2212-2215)

4.5.2 Clarette

Achter elke sterke man staat een sterke vrouw – of in dit geval: jonkvrouw. In de *RRmM* wordt die rol ingenomen door Clarette, het nichtje van Walewein en de erfgename van Spanje. Zij duikt al vrij vroeg in het verhaal op tijdens de hofdag, nog voordat de lezer heeft kunnen kennismaken met de eigenlijke held:

(...)
Ende Lanceloet ende Ductalas
Leetden Claretten, sijt seker das. (vss. 37-38)

In vers 38 vestigt de verteller al meteen de aandacht op Clarette: zij is namelijk de enige vrouw die in de eerste verzen al bij naam wordt genoemd. Op die manier maakt de verteller duidelijk dat de lezer rekening moet houden met haar. Tevens zorgt de verteller er met die verzen voor dat Clarette aanwezig is in het kasteel wanneer alle ridders later samen met Artur naar de begrafenis vertrekken. Clarette zal al meteen een erg invloedrijke rol gaan spelen in het verhaal. Zij is degene die de onbekende knaap een witte mouw schenkt en hem zo zijn identiteit als de Ridder metter Mouwen geeft. Dat is een actie die ze geheel zelfstandig en misschien zelfs impulsief onderneemt. Zoals ik al bij de bespreking van Miraudijs heb opgemerkt, vindt er bij het aanreiken van de witte mouw eigenlijk nauwelijks interactie tussen Clarette en Miraudijs plaats. Het is daarbij trouwens Clarette, en niet Miraudijs, die het woord neemt:

Doe quam Clarette gegaen
Ute ere cameren ende gaf hem saen
Ene witte mouwe ende seide: “Here,
God gesterke u in die ere.
Pijnt om die ere vroeck ende spade
Ende dient Gode in al uwe dade,

Ende sire moder, onser Vrouwe,
 Ende sijt hovesch ende getrouwe.
 Hord messe gerne in elker stede.
 Dien gi hort prisen van goder sede,
 Daerna werct, dat radic u wel.
 Van nane, van roden, van die sijn fel,
 Wacht u daer af in allen tide.
 In u herberge soe sijt blide
 Ende gelt oec gerne uwe scout.
 Weduwen ende wesen sijt altoes hout,
 Daer mense wilt veronrechten iet. (vss. 175-191)

Clarettes directe rede brengt mij al meteen bij mijn hoofdargument: uit een fictional minds analyse van het personage Clarette blijkt dat zij een vrouw met een sterke persoonlijkheid en enig intellect is. Zij vertelt de Ridder metter Mouwen al onmiddellijk wat hij best wel en best niet doet tijdens zijn avontuur (action). Zo moet Miraudijs altijd strijden in naam van God én regelmatig een misviering bijwonen. Ook mag hij zeker geen dwergen, roodharigen en kwaadaardige personen vertrouwen. Daarbij moet hij onderdak zien te vinden in herbergen, en weduwen en weeskinderen altijd te vriend houden. De Ridder metter Mouwen lijkt dat advies niet zomaar in de wind te slaan, want tijdens zijn avontuur woont hij missen bij en vindt hij in herbergen onderdak. Eén keer wordt hij bijna verplicht om een dwerg zijn wonden te laten verzorgen, maar ook dan blijft hij op zijn hoede en denkt hij aan het advies van Clarette. De Ridder metter Mouwen gehoorzaamt zijn toekomstige vrouw dus al meteen. Clarettes laatste boodschap lijkt trouwens een profetische waarde te hebben: ze vraagt de ridder om weduwen en weeskinderen goed te behandelen. Wordt er hier al gehint op de latere ontmoeting tussen zijn moeder en de ridder zelf?²¹⁶

Na haar goede raad verbindt Clarette haar lot aan dat van de Ridder metter Mouwen door te zeggen dat hij altijd haar ridder zal zijn, zonder zijn mening of toestemming hieromtrent te vragen. De grote vraag hier blijft of zij op dat moment al verliefd is en bijgevolg handelt uit liefde (teleological motivation):

Dese *erenberge, here, nu siet,	['mouw']
Die gevic u hier te desen,	

²¹⁶ Miraudijs' moeder is uiteraard geen weduwe, maar is heel haar leven wel al alleen. Hierdoor kan het op het eerste gezicht wel lijken dat haar man al gestorven is.

Dat gi altoes min ridder selt wesen
Ende min vrient, waer gi sijt.
Nu volget den riddere, het es tijt.” (vss. 192-196)

Zoals ik eerder heb vermeld, is het antwoord van de Ridder metter Mouwen uiterst beknopt:

“Joncfrouwe, God lone u, ende tuwen wille,”
Sprac hi, “benic lude ende stille.” (vss. 197-198)

In de bespreking van Miraudijs heb ik al opgemerkt dat de vonk al tijdens het aanreiken van de mouw moet zijn overgeslagen, hoewel de lezer in bovenstaande passage geen toegang krijgt tot de gedachten van de geliefden. Dat Clarette effectief verliefd is, wordt pas duidelijk wanneer de geredde jonkvrouw aan Clarette Miraudijs’ geheim toevertrouwt. Hier krijgt de lezer dan ook Clarettes state of mind voorgeschoteld (vss. 441-442):

Oec deetsi hier na wel bekinnen
Claretten van des ridders minne
Ende brachse oec in selken sinne,
Dat sine minde, sonder waen. (vss. 439-442)

Hierna houdt Clarette zich net geen duizend verzen lang op de achtergrond, maar dat betekent niet dat de lezer geen interessante dingen over haar te weten komt. Zo weten we in vers 341 dat Clarette de erfgename van Spanje is. En even later blijkt dat de Ridder metter Mouwen niet de enige man is die onder de indruk van Clarette is:

Ende Gastolus vanden Gronen Dale
Dogede om haer minne grote quale.
Ende Carados vander Riviren
Voer in alle lande torniren,
Daer hi hogen prijs verwarf;
Om haer minne hi sint starf.
Amelant minnetse oec, sijt seker das,
Die here vander Montaengen was.
Soe dede Marchelijs, als wijt vinden,

Die oec here was vander Linden
Die winter ende somer was even grone,
(...). (vss. 720-730)

Net zoals Miraudijs menig vrouwenhart op hol doet slaan, hebben meerdere mannen hun zinnen op Clarette gezet. Uiteraard blijft hier de vraag of mannen als Marchelijs, Gastolus, Amelant en Carados van Clarette houden omwille van wie ze is, of enkel uit zijn op haar erfenis. Maar uit Amelants mijmering over Clarette blijkt dat er echt wel meer op het spel staat dan alleen maar bezit. Amelant lijkt het immers wel belangrijk te vinden dat hij een kans zou maken bij haar:

“(…)
Mare dat mi naest sal gaen,
Dats van Claretten, alsi mi kint,
Want ic hebse lange gemint.” (vss. 1175-1177)

Tot nu toe weet de lezer dus het volgende over Clarette: ze is het nichtje van Walewein, krijgt een enorme erfenis en er zijn meerdere (invloedrijke) mannen die om haar hand dingen. In principe zorgt haar erfenis ervoor dat ze de mannen voor het uitkiezen heeft. Maar Clarette weet net zoals Miraudijs heel goed wat ze wil, of beter gezegd: wie ze wil. De liefde van een onbekende ridder is voor haar meer waard dan een rijk huwelijk. Clarette kiest met andere woorden haar eigen partner en wijst de andere minnaars resoluut af. Dat maakt van haar echt wel een sterk karakter. Daarbij is ze ook nog eens slim en oplettend, zoals blijkt uit haar reactie wanneer de jonkvrouw uit het woud over de heldendaden van de Ridder metter Mouwen vertelt:

Dit hord Clarette, die nine vaect.
Si ward van sire minnen ontsteken,
Soe sere haer dochte therte breken. (vss. 1359-1361)

In het fragment komen we opnieuw twee belangrijke dingen over Clarette te weten: de omschrijving *die nine vaect* kan men als een soort indicative description of gewoonte interpreteren die duidelijk maakt dat zij een personage is dat steeds op de hoogte is van wat er gebeurt. De daaropvolgende mental state (vss. 1360-1361) wijst dan weer op het feit dat ze net zo hevig verliefd is als de Ridder metter Mouwen. Opmerkelijk is wel dat, wanneer beide geliefden oog in oog met elkaar komen te staan, ze elkaar niet (durven) aanspreken: misschien zijn ze wel allebei

zo verliefd dat ze het niet durven toe te geven. Misschien denken ze zelfs allebei dat een huwelijk tussen de erfgename van Spanje en een onbekende ridder zonder afkomst niet mogelijk is. Hoe dan ook, wanneer ze elkaar opnieuw ontmoeten na de belegering van de reuzen, gebeurt er niet meer dan dit:

Si mercte hem, soe dedi hare. (vs. 1538)

Bovenstaande action, of eigenlijk non-action, kan erg frustrerend voor de lezer zijn: hij of zij wil natuurlijk dat beide geliefden elkaar zullen vinden. Dat laatste gebeurt natuurlijk pas in de finale van het eerste deel: het toernooi. Op een gegeven moment organiseert Artur een toernooi om Clarettes hand (vss. 1800-1803). De lezer kan zich afvragen wat Clarette hier nu precies van vindt, maar wie goed naar de boodschap van de bode luistert, kan wel het één en ander opmaken uit wat hij over Clarette zegt:

Si wilt hebben enen man
(...). (vs. 1834)

Uit bovenstaande mental state blijkt dat Clarette een man wil. Maar dat zou voor Clarette niet moeilijk moeten zijn: ze heeft immers minnaars te over. Clarette wil echter de Ridder metter Mouwen, die voorlopig met de noorderzon is verdwenen. Naar mijn mening staat zij dan ook volledig achter de keuze om de inzet van het toernooi te zijn: enkel zo bestaat er de kans dat ze haar ridder zal terugzien. Clarette en Artur schatten het gedrag van de Ridder metter Mouwen gelukkig goed in (doubly embedded narrative: group-individual). Men kan zich afvragen of het toernooi een meesterlijke zet of een enorm risico is: als er een andere ridder zou winnen, ziet Clarettes toekomst er helemaal anders uit. Maar door de juiste inschatting blijkt dat laatste gelukkig niet het geval te zijn. Uiteindelijk zal de Ridder metter Mouwen opduiken, en dat verwacht Clarette ook: uit de indicative description *hemelijc* in het volgende fragment en haar action (namelijk kijk of haar ridder aanwezig is) kan met dat afleiden. Clarette is immers naar haar ridder op zoek:

Clarette heefter oec na gesien
Ende hemelijc sere na doen spien,
Maer sine condens vinden niet. (vss. 2006-2008)

Aanvankelijk vecht de Ridder metter Mouwen vermomd als monnik. De lezer weet niet wat Clarette denkt wanneer blijkt dat niet de Ridder metter Mouwen, maar een mysterieuze monnik de ene na de andere overwinning behaalt. Ik heb wel geprobeerd om die gap in te vullen: ik vermoed dat ze enorm teleurgesteld is in de Ridder metter Mouwen, aangezien zij denkt dat hij niet is komen opdagen. Daarbij verloopt het hele toernooi niet volgens plan; een monnik lijkt de strijd te winnen. Dat moet haar enorm frustreren. Uiteraard weet de lezer op dit moment meer dan Clarette. Wanneer de Ridder metter Mouwen zijn witte mouw opnieuw aan zijn wapenuitrusting bevestigt, weet de lezer dan ook dat Clarette hem moet herkennen. Die verwachting wordt ook volledig ingelost door haar action:

Doe des Clarette ward geware,
Doen riep si lude al in een,
Sevenwerf eer si gefeen:
“Dits hi, dits hi, die wi menen!
Desen willic ende el ne genen!” (vss. 2099-2103)

Clarette lijkt blij en vooral heel opgelucht te zijn wanneer de monnik eigenlijk de Ridder metter Mouwen is. Aangezien Clarette zo verliefd was in de eerdere episodes, was die reactie dan ook perfect voorspelbaar. De Ridder metter Mouwen wint vervolgens het toernooi en mag met Clarette trouwen. Hierna is er wel weer een kleine slordigheid in de tekst geslopen: Artur schenkt de hand van Clarette pas aan Miraudijs na de ontmoeting met zijn moeder, wanneer blijkt dat Miraudijs eigenlijk van adel is (vss. 2225-2227). Eigenlijk had Miraudijs haar hand al na het toernooi verdiend. Hoe dan ook, het eerste deel eindigt met een sprookjesachtig huwelijk tussen de twee geliefden, die op bijna alle vlakken evenwaardig zijn aan elkaar: beiden zijn van adel, beiden weten wat ze willen en beiden vallen goed in de smaak bij het andere geslacht. Ik zou hier kunnen spreken van een ‘match made in heaven’. En volgens mij is dat al duidelijk bij hun eerste ontmoeting.

In het tweede deel van de roman verdwijnt Clarette eigenlijk naar de achtergrond.²¹⁷ Haar ontwikkeling van verliefde jonkvrouw naar echtgenote van Miraudijs lijkt dus al voltooid in het eerste deel. Hun relatie is stabiel: Clarette rekent er namelijk op dat haar man haar altijd zal komen redden. Slechts één keer weet die laatste haar teleur te stellen: wanneer ze wordt belegerd door de koning van Arragoen, hoopt ze Miraudijs aan te treffen tussen die ridders die haar

²¹⁷ Smith 1989: p. 122.

hebben bevrijd. Clarette verwacht (met reden) veel van haar man. Wanneer ze merkt dat Miraudijs niet bij haar bevrijders zit, wordt ze op zijn zachts gezegd kwaad (mental state):

Doe vrachde Clarette, die scone vrouwe,
Om haren man metter Mouwen.
Si was tornech ende sere gram
Dat hi met hen niet en quam.
Doen antwerden die heren daer ter stont,
Hi ware allettel ongesont
(...). (vss. 2938-2943)

Die teleurstelling is natuurlijk te begrijpen: Miraudijs heeft altijd iedereen verdedigd, zelfs de onbekende jonkvrouwen in het woud. Clarette herinnert zich dat. Uiteraard kon Miraudijs haar op dat moment niet beschermen: hij is nog steeds aan het vechten in Mauregaert. Het excuus dat de ridders verzinnen om zijn afwezigheid te verklaren, is trouwens bedenkelijk (vs. 2943).

Later verblijft Clarette opnieuw aan het hof van Artur. Wanneer de mannen buiten proberen af te rekenen met de Ierse koning, merkt Clarette vanuit de toren het wapen van haar man op: de teleurstelling van de belegering in Spanje wordt onmiddellijk doorgespoeld. Clarette is immers verheugd om haar echtgenoot opnieuw te zien; ze weet dat hij versterking brengt waardoor Artur de strijd kan gaan winnen. Het vertrouwen lijkt weer helemaal terug, de spreekwoordelijke 'relatietest' lijkt doorstaan.

Doen Clarette die mouwe sach,
Riep si al dat si ropen mach:
“Weerd u, gi heren. Op mine trouwe,
Hier comt die Riddere metter Mouwe,
Mijn vrient, mijn live man,
Met menegen riddere di hem volcht an.” (vss. 3146-3151)

Clarette is blij om haar man terug te zien en vergeet wat er is gebeurd. Nu wordt dat ook bevestigd door een expliciete state of mind:

Clarette was blide als te voren,
Si heeft vergeten al haren toren,

Die daer nu sach haren man,
Die daer den heren tellen began
Sijn aventuren die sijn gesciet. (vss. 3176-3180)

Dat Miraudijs Clarette hierna over zijn avonturen vertelt, wijst erop dat de relatie tussen de twee geliefden echt wel goed zit. Later vertelt Clarette ook over haar lotgevallen (vss. 3218-3219). Uit de analyse van Clarettes gedrag maak ik dus op dat ze als echtgenote weet hoe ze met haar man moet omgaan. Er is in hun relatie plaats voor wederzijds vertrouwen én wederzijds begrip. Dat Clarette één keer boos wordt omdat haar man haar niet is komen redden, doet geen afbreuk aan de perfecte liefdesrelatie die Clarette en Miraudijs hebben opgebouwd doorheen de roman. En in tegenstelling tot het einde van het verhaal van Tristam en Ysaude, lijkt het einde van de *RRmM* wél garantie te bieden op een lang en gelukkig leven. Clarette is immers zielsgelukkig wanneer ze haar man eindelijk terugziet na de episode met Ywein en de koning van Cornuwalgen (mental state):

Die hadde gesien Claretten,
Hoe blide si was van haren here,
Hine hads vergeten nembermere. (vss. 4003-4005)

4.5.3 Keye

Zoals het in vele Arturromans het geval is, treedt hofmaarschalk Keye in de *RRmM* op als een lastpost die het niet kan laten om nieuwkomers aan Arturs hof te bespotten.²¹⁸ Ook de Ridder metter Mouwen moet het al onmiddellijk ontgelden wanneer hij voor het eerst voor de koningin verschijnt. Keye is namelijk ziek aan het hof gebleven, terwijl Artur en zijn ridders vertrokken zijn. Wanneer koningin Genevre haar oom vraagt wie de mishandelde jonkvrouw zou kunnen redden, antwoordt Keye zoals gewoonlijk met een spottende ondertoon:

Keye seide: “Gaet ende besiet
Oft die knape die daer quam nu,
Riddere wilt werden hier doer u.
Hi saelt harde gerne doen
Hine si van quatheide ontfloen.” (vss. 148-152)

²¹⁸ Zie ook Gerritsen en Van Melle 1993: p. 197-199.

Merk wel op dat het Keye is die het hoofdpersonage naar voren schuift als mogelijke ridder, maar wel op een ironische manier. Wil hij hier echt helpen, of is het hem hier louter om het spotten te doen? Uit Keyes doubly embedded narrative (individual-individual) in verzen 151 en 152 blijkt dat hij de knaap niet al te hoog inschat: Keye zegt dat het goed mogelijk is dat de knaap uit lafheid al de benen heeft genomen. Die inschatting is uiteraard fout, en dat weet de lezer. De held wil immers niets anders dan ridder worden. De lezer die vertrouwd is met Arturromans, weet daarbij ook dat men best niet te veel belang hecht aan Keyes oordeel.

Wanneer Genevre en Clarette de knaap tot de Ridder metter Mouwen maken, wordt de spot van Keye bijtender. Zo merkt hij op dat hij zijn paard, waarmee de knaap op pad is getrokken, waarschijnlijk nooit meer zal terugzien. Ook zegt hij dat de Ridder metter Mouwen zomaar zal wegluchten zonder de Rode Ridder te volgen. Vervolgens richt hij zijn pijlen op Clarette en beledigt hij zowel haar als de Ridder metter Mouwen. Hij vergelijkt die laatste met een boer die eigenlijk alleen maar het veld kan dorsen of omploegen. Clarette beschuldigt hij dan weer van dwaasheid: zij heeft haar kostbare mouw aan een 'boer' overhandigt. Merk op dat zijn beledigingen geen steek houden: zoals ik eerder al aangaf, is de Ridder metter Mouwen een uitstekend ridder en is Clarette bijdehand.

Ende Keye sprac ter coninginnen ward:
"Vrouw, min ors voerd hi daer henen;
Nembermeer sidi den genen,
Noch ic min ors. Wats oec gesciet,
Hine volget den Roden Riddere niet.
Al waerre X, hi soutse verslaen,
Wordi verbolgen. Ic segt u saen,
Kindine, hine volgede hem niet.
Maer Clarette heeft wel bespriet
Haer scoenheide te gevene enen man
Die vele bat derschen can
Ofte met ere ploech eren,
Dan vor enen riddere hem verweren." (vss. 202-214)

Keye moet wel niet op steun van het hof rekenen. Zelfs koningin Genevre keurt het gedrag van haar oom af:

Die coninginne sprac: “Her Keye, u tale
Es quaet; ic rade u wale
Dat gijs meer gewaget vor mi.” (vss 215-217)

Keyes verbazing is echter groot wanneer de verslagen Rode Ridder plots aan het hof verschijnt. Keye beseft nu dat hij het eerder bij het verkeerde eind had. Wanneer de Rode Ridder hem uitzonderlijk aanspreekt in naam van de Ridder metter Mouwen, giet hij olie op het vuur. De hofmaarschalk krijgt het stilaan benauwd. Hij wordt woedend (mental state) en zweert dat hij wraak zal nemen. Hij deinst er zelfs niet voor terug om te zeggen dat hij de Ridder metter Mouwen zal onthoofden:

“Nenic,” sprac Keye, “maer opten musaerd
Belgic mi ende saels mi wreken.
Ic salne noch soe lachterlijc steken
Van sinen perde ende thoeft af slaen,
Magickene enechins begaen.” (vss. 427-431)

Opnieuw kan Keye rekenen op een berisping van de koningin, die zich een tweede keer ergert aan de scherpe tong van haar oom:

“U quade tonge,” sprac die coninginne,
“Sal u vele quaets noch bringen inne;
Gi segter selden hovescheit mede.” (vss. 432-434)

Vervolgens kan Keye zo'n duizend verzen wachten voor hij de Ridder metter Mouwen terugziet. Wanneer Kardeloet wordt bevrijd van de reuzen, wil de Ridder metter Mouwen namelijk niet terugkeren naar het hof: hij wil eerst wraak nemen op Keye (vss. 1560-1562). Als Artur dat nieuws verneemt, wordt hij echt razend (mental state). In een vlaag van woede verbant hij Keye zomaar uit zijn koninkrijk (action):

Doe ward die coninc in groten toren
Ende versprac Keyen lachterlike
Ende verboet hem daer sijn rike. (vss. 1575-1577)

Arturs reactie is misschien een tikkeltje overdreven. Het lijkt wel alsof er intussen meer is gebeurd tussen beide heren, maar daarover krijgt de lezer geen informatie. Misschien is Artur gewoon erg gesteld op zijn nieuwe ridder. Dat ook de koningin aan de kant van de Ridder metter Mouwen staat, blijkt uit haar daaropvolgende thought report:

Die coninginne, dies oem hi was,
Si vermat hare dicke das,
Mocht sijt doen met haren eren,
Si soude hem selc een spel doen leren,
Hine vergaets nembermeer. (vss. 1578-1582-)

Uit de twee bovenstaande fragmenten kan men opmaken dat zowel Artur als Genevre het gedrag van Keye stilaan beu zijn. Ze zijn die lastpost dan ook liever kwijt dan rijk. Keyes reactie ligt dan weer niet in de lijn van verwachting: hij belooft om de Ridder metter Mouwen terug naar het hof te brengen:

Doen swoer Keye sere na dien:
“En wilt mi die riddere niet ontflien,
Ic salne bringen hier te hove,
Al waer hi noch van merren love.” (vss. 1584-1587)

De lezer weet uiteraard dat Keye de Ridder metter Mouwen niet echt wil terughalen. De actie die hij hier onderneemt, is er dan ook eentje om zijn eigen vel te redden (teleological motivation). Wanneer hij uitrijdt en de Ridder metter Mouwen aantreft, hervalt hij trouwens weer in de manier van doen die de lezer van hem gewoon is. Hij gebruikt wel een erg directe en onomfloerste woordenschat om de ridder terug te roepen, waardoor zijn dorperse aard nog eens naar boven komt:

(...)
“Keyebenic,” sprac hi vord,
“U doet leget in mins speren ord,
Gine vard met mi te hove nu.” (vss. 1598-1600)

De Ridder metter Mouwen voelt zich opnieuw beledigd en wil een duel aangaan. Wanneer hij Keye uitdaagt, weet Keye dat hij geen schijn van kans maakt. Hieruit blijkt dan ook dat Keye de Ridder metter Mouwen stiekem toch hoger inschat dan hij doet uitschijnen. Zijn eerdere spot was dus alles behalve gegrond:

Doe sach Keye wel hi was doet,
Hen dade hem aventure groet. (vss. 1606-1607)

Het is dan ook niet verwonderlijk dat Keye zich vijf verzen later al overgeeft. Keye is een makkelijk te overwinnen personage:

(...)
Die riddere staken in der weren
Dore halsberch ende dor curie
Ende dore die borste. “Ic lie, ic lie,”
Riep her Keye met haesten groet
Dor die vrese vander doet. (vss. 1609-1613)

Het vervolg van het duel is gekend: de Ridder metter Mouwen wint met gemak, maar laat Keye dan verminkt achter in het strijdperk. Keye's paard loopt zonder ruiter terug naar Kardeloet:

¶ Dus lach Keye verminct opt velt.
Sijn ors liep daer met gewelt
Te hove ward, al dat mach,
Ende alsment te hove comen sach,
Wisten si wel van Keys mesvalle.
Si warens te hove blide alle. (vss. 1622-1627)

Arturs hele hofhouding is opgetogen dat iemand Keye een lesje heeft geleerd (intermental state of mind). Die reactie bepaalt in grote mate ook het personage van Keye: niemand aan het hof lijkt hem te appreciëren, zelfs koning Artur en koningin Genevre niet. Het hele hof kiest namelijk partij voor de jonge Ridder metter Mouwen, en als ik het juist heb is dat ook het oordeel van de lezer. Dat de gewonde Keye uiteindelijk toch naar Kardeloet gedragen wordt, is een beslissing die Genevre met tegenzin neemt (vss. 1638-1641). Het hele hof is het gedrag van Keye dan ook meer

dan zat. Vooral Genevre kan helemaal geen sympathie meer voor hem opbrengen: ze laat zich maar liefst vier keer laagdunkend over haar oom uit.²¹⁹ Keyes personage wordt dan ook niet alleen gevormd door zijn eigen actie en berispingen, maar vooral door de manier waarop de andere personages uit zijn omgeving hem percipiëren. Dat brengt me dan weer bij Palmers stelling dat de identiteit van een fictieel personage niet enkel uit zijn of haar eigen ‘embedded narrative’ bestaat, maar uit alle ingebedde verhalen waarvan dat personage het onderwerp is.²²⁰ Voor Keye is die bewering meer dan waar. Daarbij is Keye ook een personage op wie ik regelmatig het begrip ‘intramental dissent’ kon toepassen. Hij is namelijk deel van een groep (het Arturiaanse hof), maar zijn opvattingen staan haaks op die van de andere hovelingen. Hieruit volgt dat er bij hem ook vaak sprake is van norm-breaking (intermental) actions: zijn gedragingen stroken niet met de group norms van het hof. En dat het hof daar stilaan genoeg van heeft, dat komt in de *RRmM* meer dan één keer tot uiting.

4.5.4 Artur

Aangezien de *RRmM* tot het genre van de Arturromans behoort, is het toepasselijk om ook het personage van koning Artur op te nemen in mijn analyse. In dit verhaal is Artur geen strijdende hoofdpersoon, maar een gezaghebbende vorst die heerst over een groot deel van de verhaalwereld. Hieruit volgt dat het personage van Artur niet echt een ontwikkeling doormaakt. In plaats daarvan zijn er wel enkele distinctieve karaktertrekken die doorschemeren in de tekst. Eerst en vooral is Artur in het verhaal heersende de koning wiens wil wet is. Dat valt ook af te leiden uit de categorieën die ik zijn personage heb toegekend tijdens de fictional minds analyse. Zo neemt Artur in de tekst vaak een besluit (action), dat bijna altijd wordt aanvaard door zijn onderdanen ((communicative) action). De eerste keer dat Artur in de tekst opduikt, besluit hij bijvoorbeeld dat hij niet verder wil eten van de feestmaaltijd (mental state) voor hij nieuws heeft vernomen:

Doen terde gerechte daer was geten,
Swoer die coninc ende liet daer weten,
Datmen niet soude eten vord
Eer daer niemare ware gehord,
(...). (vss. 47-50).

²¹⁹ Dat gebeurt in verzen 215-217, 432-434, 1578-1582 en 1634-1637.

²²⁰ Palmer 2004: p. 230. Palmer spreekt ook van ‘situated identity’.

Daer hi* met gepense hilt bevaen [de Ridder metter Mouwen]
Van groter minnen om Claretten. (vss. 1539-1542)

Artur beveelt Lanceloet om de Ridder metter Mouwen te halen en hem naar zijn kasteel te brengen, maar die laatste weigert: hij wil eerst wraak nemen op Keye. Nadat die wraak voltrokken is, rijdt de Ridder metter Mouwen weer weg. Wanneer men aan het hof te weten komt dat de Ridder metter Mouwen de stiefvader van de jonkvrouw uit het woud heeft verslagen, beseft Artur dat hij de ridder enorm mist (mental state). Merk op dat Artur de Ridder metter Mouwen eigenlijk alleen in het begin heeft kunnen spreken en hem dus eigenlijk niet kent:

Dies dreef rouwe die coninc,
Dat hi* hem aldus ontginc, [de Ridder metter Mouwen]
Ende dedene soeken menegen dach.
Else hijs vinden niet en mach,
Dedi crieren ter selver uren
Enen tornoy, die soude geduren
Drie dage, om Claretten wille,
(...). (vss. 1796-1802)

Om de Ridder metter Mouwen naar het hof te lokken, organiseert Artur een toernooi om de hand van Clarette. Hij schat in dat de ridder wel om zijn geliefde zal willen strijden (doubly embedded narrative: individual-individual). Hier is dus opnieuw de wil van de koning wet: hij wil de ridder terugzien. Net zoals Clarette hoopt ook Artur om de Ridder metter Mouwen aan te treffen op het toernooi:

(...)
Daer hi den coninc Arture sach,
Die lach ende wachte alden dach
Naden Riddere metter Mouwe,
Daer hi om hadde grote rouwe. (vss. 2002-2005)

Arturs teleurstelling is echter groot wanneer hij de Ridder metter Mouwen niet ziet meestrijden. Wanneer die laatste zijn identiteit kenbaar maakt (vss. 2095-2098), zal Artur niet zo hevig reageren als Clarette, maar de lezer weet wel dat Artur eveneens opgetogen moet zijn. Dat hij

vervolgens een hofdag organiseert ter ere van de Ridder metter Mouwen (vss. 2119-2120), is daarvoor een sterke indicatie.

Zoals ik eerder al heb aangegeven, heeft Artur een groot vertrouwen in alle personages. Vaak is dat vertrouwen er terecht: zo gelooft hij in het begin van het verhaal sterk in de onbekende knaap die de Ridder metter Mouwen zal worden. Hij stuurt hem naar zijn hof, waar hij tot een groot ridder zal uitgroeien (vss. 103-106). Ook staat hij later aan de moeder van Miraudijs toe dat haar zoon haar zal escorteren tot haar woning (vss. 2170). Maar soms komt Arturs vertrouwen in de andere personages hem zuur op te breken: tot tweemaal toe weet hij de list van een afkeurenswaardig personage niet te doorzien. De eerste keer is dat het geval bij Galyas, het neefje van Keye. Galyas weet de koning zo ver te krijgen dat hij zweert om Galyas alles te geven wat hij vraagt.

“Her herconinc, gisultverstaen,
Ic hebbe u menegen dienst gedaen
Also goet riddere doet sinen here.
Nu biddic u, her coninc, harde sere,
Dat gi mi doet hier ene bede
Dore uwe grote edelhede.”
Die coninc sprac: “Wat gi bid nu,
Bi mire cronen, ic geeft u.” (vss. 2252-2259)

Dat Galyas Artur vervolgens een veeg uit de pan geeft, zag de koning dan weer niet aankomen:

“(…)
Gi moget u scamen sonder waen
Dat gi hier vor u ogen siet gaen
Die Keyen, uwen drossate, sloech,
Die altoes uwe ere droech
(…)”. (vss. 2264-2267)

Dan maakt Galyas van de gelegenheid gebruik om een duel met de Ridder metter Mouwen af te dwingen:

“Here, ic eysche u te campe den man,

Die mijn oem Keyen sloech.
Ic wille wreken dat ongevoech
Opten Riddere metter Mouwen.
(...)." (vss. 2283-2286)

Koning Artur maakt hier dus een grote inschattingsfout door Galyas ten onrechte te vertrouwen. Maar wanneer de verslagen koning van Ierland hem later vraagt om eervol naar huis terug te keren, blundert Artur pas echt: hij stuurt zijn toprijders met de koning mee en riskeert zo onbewust om zijn ridders nooit meer terug te zien. Waar de schade bij zijn inschattingsfout bij Galyas al bij al nog meeviel, neemt hij nu een veel groter risico, aangezien de Ierse koning de ridders allemaal gevangen zal nemen:

Den coninc, dat hine dade geleden,
Dat hi coenlijc mach henen sceden.
Artur seide, "Dit willic wale."
Hi hiet Waleweine ende Perchevale
Ende den Riddere metter Mouwen
Ende Lancelote, dat sine met trouwen
Voren soudent tote optie zee.
Dus voren si no min no mee
Al gewapent metten coninc
(...). (vss. 3316-3324)

Artur wordt in de *RRmM* dus geportretteerd als een ogenschijnlijk tolerante koning mét een eigen wil. Maar in de *RRmM* verloopt niet altijd alles volgens Arturs wil, en in zulke gevallen wordt de koning op zijn zachts gezegd woedend. Soms lijkt hij zelfs zijn macht te misbruiken wanneer hem dan goed uitkomt (actions). Zo reageert hij wel heel impulsief wanneer blijkt dat Keye ervoor heeft gezorgd dat de Ridder metter Mouwen niet naar het hof wil komen voor hij zich heeft kunnen wreken. Artur verbant Keye zomaar van zijn rijk (action):

Doe ward die coninc in groten toren
Ende versprac Keyen lachterlike
Ende verboet hem daer sijn rike. (vss. 1575-1577)

Ook Galyas moet het (weliswaar terecht) ontgelden. Wanneer Artur ontdekt dat Galyas hem om de tuin heeft geleid, wordt hij zo boos dat hij Galyas naar eigen zeggen zou hebben vermoord, mocht de koningin niet aanwezig zijn geweest. Waarschijnlijk speelt hier ook het gegeven mee dat hij zich in zijn hemd heeft laten zetten:

Die coninc eerdem so sere des,
En haddijt dor die coninginne gelaten,
Hi had gewroken so utermaten,
Hi had becocht metten live, Godweet. (vss. 3109-3112)

Wanneer Galyas opnieuw aan het hof verschijnt om het op te nemen tegen de Ridder metter Mouwen, zit het Artur zo hoog dat hij zelfs begint te schelden, wat niet echt hoofs te noemen is:

Die coninc seide: “Arger puten soene,
Keye, u oem, die es gewone
Dat hi noit wel seide no dede:
Mi donct, gi sijt van sire sede.
(...)” (vss. 3202-3205)

Ook wanneer Artur beseft dat de koning van Ierland hem verraden heeft, kan hij zich maar moeilijk beheersen (mental state):

Nu heeft Artur groten toren,
Dat hi sine ridders hevet verloren;
(...). (vss. 3360-3361)

In één episode laat koning Artur zich echt van zijn slechtste kant zien: wanneer een bode het bericht brengt dat Clarette wordt belegerd, wil hij haar geen hulp aanbieden: hij wordt immers zelf belegerd. Wanneer zijn belangrijkste ridders hem erop wijzen dat zij Clarette wel willen redden, maakt hij misbruik van zijn positie als koning door ermee te dreigen het leen van de ridders af te nemen als ze niet naar hem luisteren:

Doe seide die coninc Artur, “Gi heren,
Seldi mi dus laten onteren

Den coninc, die op mi hier comt,
Mine ziele mote sijn verdomt.
Ic ontsecge u allen u leen al bloet.” (vss. 2286-2890)

Uiteindelijk weten zijn ridders hem te kalmeren en mogen ze toch vertrekken naar Clarette (vss. 2901-2904). Bovenstaande passage vormt één van de weinige keren dat het bevel van Artur niet wordt nageleefd. Hier is er dan ook sprake van intramental dissent: Artur wil Clarette niet te hulp schieten (mental state), maar de rest van de groep (zijn ridders) willen dat wel. In dit geval zijn het ook de ridders die doen wat moreel juist is. Over het algemeen wordt er dan ook geluisterd naar Arturs wil, maar wanneer de koning het bij het verkeerde eind heeft, grijpen zijn ridders wel op tijd in.

Tot slot wil ik nog wat zeggen over de hoge positie die Artur geniet in de *RRmM*. Artur is de koning, en dat gezag wordt ook erkend door de andere personages, in positieve en in negatieve zin. Zo is de jonkvrouw uit het woud op zoek naar Artur: zij rekent erop dat de koning haar zal beschermen tegen haar kwaadaardige stiefvader, die haar van haar erfenis heeft beroofd (vss. 635-639). Ook Miraudijs vraagt in het begin aan Artur of hij hem tot ridder kan slaan (vss. 100-101). Langs de andere kant levert Arturs hoge status hem ook vele vijanden op buiten zijn rijk: zij achten de koning vaak verantwoordelijk voor alles wat er volgens hen fout gaat. De reuzen uit het woud verdenken Artur onmiddellijk van de moordpartij op Elyconas en Fellon (vss. 1253-1255). Ook de broers uit Mauregaert hebben een bloedhekel aan koning Artur en zijn ridders, en willen iedereen uit Arturs rijk vermoorden (vss. 2662-2665). Merk dus op dat de kwaadaardige personages vijandig staan tegenover Artur, en de goede personages op zijn steun rekenen (doubly embedded narrative). Beide groepen bevestigen dus Arturs gezag, maar schatten hem helemaal anders in. Dat werkt naar twee kanten: wie aan de kant van Artur staat, behoort tot de ‘goede personages’. Keye is hier uiteraard een twijfelgeval, maar laten we het erop houden dat hij hierdoor de uitzondering is die de regel bevestigt.

Men kan dus besluiten dat de Artur die men in de *RRmM* aantreft geen grote ontwikkeling doormaakt, maar wel bepaalde karaktereigenschappen vertoont. Zo is hij over het algemeen een koning wiens gezag nooit echt in twijfel wordt getrokken. Hij is een vreedzame koning zolang men zijn wil respecteert, maar wie niet naar hem luistert hoeft niet op zijn hulp te rekenen. Integendeel, Artur wordt prikkelbaar (mental state) wanneer hij zijn zin niet krijgt. Artur geeft veel kansen aan de personages die zich rondom hem bevinden, zoals Miraudijs, maar is soms wat te kortzichtig, waardoor hij tot tweemaal toe een personage ten onrechte vertrouwt. Toch treedt Artur in dit verhaal op als de beschermheer van het hoofdpersonage: hij wil de

Ridder metter Mouwen wel altijd helpen waar dat mogelijk is. Daardoor mogen we hem ook rekenen tot de ‘goede personages’ uit het verhaal. Het feit dat Artur in de *RRmM* over enkele kleine kantjes beschikt, moet men daar maar bijnemen. In feite maakt dat hem ook wel menselijk: Artur is in dit verhaal geen mythische, onverslaanbare koning, maar een mens van vlees en bloed die zijn rijk zo goed en zo kwaad als het gaat probeert te besturen.

4.5.5 Egletine

Als afsluiter heb ik ervoor gekozen om een ogenschijnlijk onbelangrijk personage op te nemen in mijn analyse: Egletine. Haar aandeel in het verhaal is niet al te groot: ze duikt enkel op in het eerste deel, wanneer ze de Ridder metter Mouwen onderdak verleent tijdens zijn zoektocht. Toch poneer ik dat zij een sleutelpersonage is wat betreft de liefdesthematiek van het verhaal en bijgevolg als de tegenhanger van Clarette gezien mag worden. Waar de liefde tussen Miraudijs en Clarette de ‘perfecte, eeuwigdurende liefde’ symboliseert, en de liefde tussen Miraudijs ouders aanvankelijk staat voor ‘de verboden liefde’, symboliseert Egletine een ander aspect van de minne: de ‘onbeantwoorde liefde’.²²¹ Uit de analyse van Egletines mind blijkt dat Egletine smoorverliefd is op de Ridder metter Mouwen, maar bot vangt. Haar liefde laait al op bij de eerste kennismaking:

(...)
Der hi was met groten love
Ontfaen vander maisniden daer. (vss. 455-456)

De indicative description *met groten love* geeft aan dat Miraudijs hartelijk wordt ontvangen door Egletine en haar jonkvrouwen, maar ook dat het gezelschap onder de indruk is van hem. Ook uit Egletines volgende actie blijkt dat ze de ridder wel erg op zijn gemak wil stellen. De indicative description *met goeder moeten* spreekt voor zich:

Die joncfrouwe dede met goeder moeten
Den riddere ontwapinen ter stede
(...). (vss. 463-464)

²²¹ De verboden liefde wordt ook gesymboliseerd door de dood van Tristam en Ysaude.

De vermoedens uit de vorige fragmenten worden vrijwel onmiddellijk daarna bevestigd doormiddel van intermental thought report (vss. 471-472) en de intermental state of mind van de jonkvrouwen (vss. 473-475):

Doen hi hadde die cleder an
Docht hen een die scoenste man
Die si nie hadden gesien.
Om hem worden pensende mettien
Alle die joncfrouwen vandaer binnen.
Alle begeerden si sire minnen
(...). (vss. 470-475)

Wanneer we kort daarna een weergave krijgen van Egletines direct thought, kunnen we wel erg zeker zijn over haar gevoelens: ze is verliefd op haar gast:

(...)
Ende Egletine, harre alre vrouwe,
Pensde: “Here God, ende oft mi trouwe
Dese riddere nu wilde houden,
Soe waric van minnen sere in vrouden.
Hoe mochtic hem dit nu doen verstaen?” (vss. 476-480)

Onmiddellijk daarna wordt het eten opgediend. Egletine slaagt erin om alleen aan een tafel met de Ridder metter Mouwen te zitten. Hier kan men zich afvragen of er een impliciete teleological motivation schuilgaat achter haar handeling: het lijkt alsof ze de Ridder metter Mouwen iets wil vertellen onder vier ogen. Uiteindelijk zwijgt ze over haar plotse liefde, en vraagt ze hem om haar broer Cefalus tot schildknaap te nemen. Merk op dat in het volgende fragment ook de context bijdraagt tot Egletines mental state. Zij en de ridder zitten alleen met z'n tweeën aan een tafel, precies zoals zij het wil:

(...)
Entie riddere ende Egletine gemene
Gingen tere taflen sitten allene. (vss. 482-483)

Die nacht kunnen Egletine en haar jonkvrouwen de slaap niet vatten. De indicative description *sonder pine* (Miraudijs) staat in schrill contrast met wat *der minnen cracht* teweegbrengt bij de aanwezige vrouwen. Miraudijs is zich immers van geen kwaad bewust:

Dien nacht reste hi sonder pine,
Maer die joncfrouwen ende Egletine
Pensden om hem dicke dien nacht,
Maer dat dede der minnen cracht.
Dus hadden si van haren gaste
Van minnen pine ende onraste,
Daer hi niet af ne weet. (vss. 500-506)

Later in het verhaal, wanneer de Ridder metter Mouwen en Cefalus terugkeren uit het woud, spaart Egletine kosten nog moeite om hen een hartelijke ontvangst te bezorgen (action). Ook hier kan men zich afvragen of er een teleological motivation schuilgaat achter haar handelingen, namelijk indruk maken op de ridder. De indicative description *blidelike* en haar mental state *blide* geven eveneens aan hoe gelukkig ze wordt als de Ridder metter Mouwen bij haar in de buurt is:

Doent Egletine hadde verstaen
Heefsese blidelike ontfaen
Ende doe si wiste, hoe hadde gevaren
Die riddere, was sijs so blide twaren,
Dat si en wiste haer hoe gelaten.
Hem was gedient wel utermaten.
Si waren ontwapent scire:
Men brachte hem cledere dire
Enter joncfrouwen ende haren gerssoen
Dedemen gode cleder an doen.
Men diende hen so wel utermaten,
Dat si al haers leets vergaten,
(...). (vss. 1230-1241)

In het finale optreden van Egletine worden haar intenties en motivaties helemaal duidelijk. Wanneer Miraudijs hoort dat het hof, inclusief Clarette, wordt belegerd door de reuzen, wil hij zo

snel mogelijk naar Kardeloet vertrekken. Egletine wil echter geen afscheid nemen van ‘haar’ ridder en probeert hem nog een laatste keer te overtuigen om toch maar bij haar te blijven. Ze probeert op hem in te praten door te zeggen dat hij het gevecht niet zal overleven en dat Artur wel zal afrekenen met de reuzen (action):

Egletine troestene sere mettien
Ende seide: “Here, wildi nu varen
Daer gi niet moget ontfaeren?
Al ne vaerdi daer niet vechten,
Die coninc sal hem wel berechten.” (vss. 1417-1421)

Miraudijs laat zich echter niet zo gemakkelijk van de wijs brengen. Hij moet en zal ‘zijn’ Clarette redden van de reuzen en vertrekt samen met Amelant naar Kardeloet. Egletine wordt afgewezen en blijft eenzaam achter bij haar jonkvrouwen. Haar liefde is weliswaar oprecht, maar wordt niet beantwoord. Ze lijkt dat laatste ook wel te beseffen en laat hem tegen haar zin vertrekken. Het heeft immers geen zin om de liefde tussen Miraudijs en Clarette te dwarsbomen. De vraag is of we Egletines gedrag jegens Miraudijs moeten afkeuren of niet. Misschien gaat ze voor het middeleeuwse publiek te ver: ze neemt het heft in eigen handen en zorgt er bijvoorbeeld voor dat de Ridder metter Mouwen bij haar aan tafel zit. Daarbij vraagt ze hem expliciet om niet terug naar Clarette te gaan. Maar langs de andere kant is Egletines manier van reageren alleen maar begrijpelijk: het publiek krijgt de eerste duizend verzen van het verhaal alleen maar positieve beschrijvingen van de Ridder metter Mouwen te lezen/horen. Een mens zou van minder verliefd worden. In dat opzicht is Miraudijs voor het publiek misschien ook wel even bewonderenswaardig als hij is voor Egletine.

5 Slotbeschouwing

Deze meesterproef presenteerde een lektuur van de Middelnederlandse tekst *De roman van den Ridder metten Mouwen* (*RRmM*) vanuit het fictional minds perspectief van Alan Palmer. De *RRmM* is een van de geïnterpoleerde Arturromans uit in de *Lancelotcompilatie* en kwam vermoedelijk tot stand tussen 1275 en 1320. In de *RRmM* staan de lotgevallen van het gelijknamige hoofdpersonage centraal. Het eerste deel van deze meesterproef bestaat uit een uitgebreide samenvatting van de tekst en een filologische introductie, waarin er meer informatie wordt gegeven over de handschriftelijke overlevering, de auteur, de datering en lokalisering, het brongebruik en intertekstualiteit, de tekststructuur, het thema van de tekst, de tekstfunctie, het veronderstelde maecenaat en het geïntendeerde publiek. Dat hoofdstuk biedt dus een uitgebreide eerste kennismaking met de tekst en geeft een overzicht van de wetenschappelijke literatuur die er over de *RRmM* verschenen is.

In mijn onderzoek heb ik de *RRmM* geanalyseerd vanuit het fictional minds perspectief van Alan Palmer. Die theorie komt voort uit de cognitieve narratologie en is gericht op de manier waarop ‘fictional minds work within the contexts of the storyworlds to which they belong.’²²² Volgens Palmer kan de lezer het bewustzijn van personages niet alleen construeren op basis van de directe toegang tot hun gedachten, maar ook op basis van het gedrag, de acties en de verbale uitingen van die personages. In zijn boek *Fictional Minds* biedt Palmer een theoretisch kader aan om literaire teksten volgens zijn methode te analyseren.²²³ Een samenvatting van Palmers belangrijkste standpunten en begrippen is terug te vinden in het derde hoofdstuk.

Het vierde en omvangrijkste hoofdstuk van mijn meesterproef presenteert de eigenlijke lektuur van de *RRmM*. Het hoofdstuk valt uiteen in vijf delen. Eerst heb ik aangetoond op welke manier het fictional minds perspectief van Palmer toepasbaar was op de *RRmM*. Uit de analyse bleek dat de *RRmM* een erg heldere, logische tekst is, maar ook dat de lezers de minds van de personages zonder al te veel moeite kunnen construeren. Daarnaast heb ik de werking van de minds van de personages aangetoond aan de hand van Palmers subframes ‘thought and action’, ‘intermental thought’ en ‘doubly embedded narratives’. Hieruit bleek dat de actions in de *RRmM* bijna altijd eenvoudig te decoderen zijn, in die zin dat de mental state van personages vaak uit die actions af te leiden valt. Daarnaast was er in de *RRmM* ook vaak sprake van intermental thought. Bijgevolg kon ik labels als ‘communicative action’, ‘group conflict’ en ‘group norms’ evenzeer hanteren tijdens de analyse. Verder kende ik het subframe ‘doubly embedded narrative’ voornamelijk toe wanneer een personage expliciet iets vertelde over een ander personage. Slechts af en toe was er sprake van een fully doubly embedded narrative. In de *RRmM* komt er tot slot

²²² Palmer 2004: p. 8.

²²³ A. Palmer, *Fictional Minds*. Lincoln-London 2004.

een heterodiëgetische verteller voor die de gebeurtenissen altijd correct weergeeft en soms de tekst doorbreekt met het persoonlijk voornaamwoord 'ik'. Hierdoor kan men ook de verteller interpreteren vanuit het fictional minds perspectief.

Vervolgens besprak ik enkele stijlfiguren en fenomenen die opduiken in de *RRmM*, maar niet voorkomen in Palmers theorie. Het belangrijkste stijlfiguur is hier de weergave van de gedachten van personages in de directe rede. Daarnaast komen er in de tekst ook veelvuldig temporele bijwoorden voor, die men op het eerste gezicht als indicative description zou kunnen categoriseren, maar er eigenlijk louter voor zorgen dat het zinsritme of het rijm klopt. Daarbij wordt er ook veelvuldig gebeden in het verhaal. Die momenten heb ik telkens als teleological motivation aangeduid, omdat deze (communicative) action iets vertelt over de intenties van de personages.

Hierna formuleerde ik mijn kritische bedenkingen rond Palmers theorie. Zo bleek tijdens mijn analyse dat de begrippen 'contextual thought report' en 'indicative description' veel gelijkenissen met elkaar vertoonden. Tijdens mijn analyse heb ik daarom het begrip 'contextual thought report' niet toegepast, de term 'indicative description' hanteerde ik uiteraard wel waar dat nodig was. Ook ontdekte ik enige overlap tussen de criteria 'mental state' en 'thought report'. In mijn analyse heb ik voor een duidelijker onderscheid proberen te zorgen door de term 'thought report' enkel toe te passen wanneer de verbale gedachten van een personage worden getoond. Wanneer er wordt verwezen naar een mental state, heb ik die passage ook als zodanig benoemd. Verder besloot ik ook om de term 'competitive action' overboord te gooien, omdat die term te veel lijkt op conflicted action. Ten slotte is er soms een erg klein verschil tussen local en teleological motivation.

Nadien besprak ik de manier waarop gedachten gerepresenteerd werden in de *RRmM*. Zo komt de categorie 'direct thought' negen keer voor in mijn analyse. Even vaak is er sprake van 'free indirect thought'. Het overgrote deel van de passages waarin gedachten worden weergegeven kan men echter interpreteren als thought report, de meest diëgetische categorie van de drie.

Tot slot analyseerde ik de fictional minds van vijf personages uit de *RRmM*: de Ridder metter Mouwen (Miraudijs), Clarette, Keye, Artur en Egletine. Het personage Miraudijs heb ik beschreven aan de hand van de drie grote ontwikkelingen die hij doormaakt. De eerste is die van jonge knaap tot hoofs ridder. Al snel wordt het duidelijk dat Miraudijs een getalenteerd vechter is, maar hierbij ook iets te onstuimig uit de hoek kan komen. De tweede ontwikkeling is die van verliefde en verlegen jongen tot echtgenoot van Clarette. Hierbij moet hij leren omgaan met zijn plots oplaaiende liefde voor Clarette. Die liefde maakt hem met momenten onzeker, waardoor hij

zijn geliefde niet durft te benaderen. De laatste ontwikkeling is die van weeskind tot koningskind: Miraudijs is eigenlijk van adel, maar weet dat eerst zelf niet. Daarom worstelt hij gedurende het hele verhaal met zijn verleden. Vervolgens analyseerde ik de mind van Clarette. Zij is naar mijn mening een erg positief en sterk personage. Zo is ze intelligent en opmerkzaam en weet ze heel goed dat ze enkel met de Ridder metter Mouwen wil trouwen. Samen symboliseren Clarette en Miraudijs dan ook de perfecte liefde. Hierna belichtte ik de fictional mind van Keye. Zoals het in vele Arturromans het geval is, wordt Keye hier ook als de spottende lastpost voorgesteld. Belangrijk voor zijn personage in het licht van de fictional minds lectuur, is het feit dat zijn personage niet enkel gevormd wordt door zijn eigen acties en berispingen, maar vooral door de manier waarop de andere personages uit zijn omgeving hem percipiëren. De identiteit van een fictioneel personage bestaat immers niet enkel uit zijn of haar eigen 'embedded narrative', maar uit alle ingebedde verhalen waarvan dat personage het onderwerp is.²²⁴ Keye wordt door het hof dan ook als een uiterst vervelende lastpost gezien. Verder besprak ik ook koning Arturs personage. Hij maakt in de *RRmM* geen grote ontwikkeling door, maar vertoont wel bepaalde karaktereigenschappen. Arturs wil is wet in dit verhaal, en dat blijkt ook uit zijn actions en mental states: erg vaak deelt hij een bevel uit, dat meestal wel aanvaard wordt. Maar wanneer hij zijn zin niet krijgt, wordt hij woedend. Artur geeft veel kansen aan de personages die zich rondom hem bevinden, zoals Miraudijs, maar is soms wat te naïef, waardoor hij tot tweemaal toe een personage ten onrechte vertrouwt. Artur is in dit verhaal dan ook niet de mythische, onverslaanbare koning, maar een vorst die zijn rijk zo goed als het kan probeert te besturen. Tot slot heb ik ook het personage Egletine in mijn analyse opgenomen. Zij symboliseert de onbeantwoorde liefde: uit haar gedachten en actions blijkt dat ze smoorverliefd is op de Ridder metter Mouwen. Die heeft zijn hart echter al aan Clarette geschonken, waardoor Egletine uiteindelijk bot vangt.

In deze meesterproef heb ik dus willen aantonen dat Palmers fictional minds perspectief in grote mate toepasbaar is op de *RRmM*, en in het bijzonder op de vijf personages die ik besproken heb. Hiermee beantwoord ik Palmers oproep om teksten uit verschillende historische perioden te lezen en te onderzoeken in welke mate zijn theorie toepasbaar is op die teksten.²²⁵ Wanneer er toch problemen bij de analyse opdoken, heb ik die aangekaart. Ik hoop dat deze meesterproef dan ook de aanzet kan zijn tot de analyse van meer Middelnederlandse teksten vanuit Palmers perspectief, en bij uitbreiding vanuit meerdere recente tekstbenaderingen. Een goed verhaal verdient het nu eenmaal om te nodige aandacht te krijgen, in welke historische periode dat verhaal dan ook werd geschreven.

²²⁴ Palmer 2004: p. 230.

²²⁵ Palmer 2004: p. 240-241.

Bibliografie

- VAN DEN BERG 1987: E. Van den Berg, 'Genre en gewest. De geografische spreiding van de ridderepiek', in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 103 (1987), p. 1-36.
- BESAMUSCA 1991: B. Besamusca. *De Middelnederlandse vertaling van de Lancelot en prose overgeleverd in de Lancelotcompilatie. Pars 2 (vs. 5531-10740). Met een inleidende studie over de verbaaltechniek.* Assen/Maastricht 1991.
- BESAMUSCA 1993: B. Besamusca, *Walewein, Moriaen en de Ridder metter mouwen. Intertekstualiteit in drie Middelnederlandse Arturromans.* [Middeleeuwse studies en bronnen 39]. Hilversum 1993.
- BESAMUSCA 1998: B. Besamusca, 'Het publiek van de Middelnederlandse Arturromans', in: J. D. Janssens e.a. (ed.), *Op avontuur. Middeleeuwse epiek in de Lage Landen.* Amsterdam 1998, p. 145-157.
- BESAMUSCA EN BRANDSMA 1988: B. Besamusca en F. Brandsma, 'De toezegging met onvoorziene gevolgen in de Walewein', in: *De Nieuwe Taalgids* 81 (1988), p. 1-12.
- CARASSO-KOK 1992: M. Carasso-Kok, "'Het Woud zonder Genade'", in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 107 (1992): 241-63.
- DESCHAMPS 1968: J. Deschamps, 'Een fragment van de onverkorte versie van "Die Riddere metter mouwen"', in: De Paepe en Roose (ed.), *Liber Alumnorum Prof. Dr. E. Rombauts.* Leuven 1968, p. 61-78.
- DRAAK 1936: A.M.E. Draak, 'Het "Wout sonder genade"', in: *De Nieuwe Taalgids* 30 (1936), p. 125-129.
- GERRITSEN EN VAN MELLE 1993: W.P. Gerritsen en A.G. van Melle, *Van Aiol tot de Zwaanridder. Personages uit de middeleeuwse verbaalkunst en hun voortleven in literatuur, theater en beeldende kunst.* Nijmegen 1993.
- DE HAAN E.A. 1983: M.J.M. De Haan e.a. (ed.), *Roman van den Riddere metter Mouwen.* Utrecht, 1983.
- JANSSENS 1980: J. Janssens, 'De arturistiek: een "wout sonder genade"(vervolg)', in: *Spiegel der Letteren* 22 (1980), p. 47-67.
- JOHNSON EN CLAASSENS 2003: D.F. Johnson en G.H.M. Claassens (ed.), *Dutch Romances III: Five Interpolated Romances from the Lancelot Compilation.* Cambridge 2003.
- KLEIN 1995: J.W. Klein, "'Het getal zijner jaren is onnaspeurlijk". Een herijking van de dateringen van de handschriften en fragmenten met Middelnederlandse ridderepiek', in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 111 (1995): p. 1-23.
- KLEIN 1997: J.W. Klein, 'De handschriften: beschrijving en reconstructie', in: Besamusca en Postma, *Lanceloet: de Middelnederlandse vertaling van de Lancelot en prose overgeleverd in de*

- Lancelotcompilatie. Pars 1 (vs. 1-5530, voorafgegaan door de verzen van het Brusselse fragment).* Hilversum, 1997, p. 51-110.
- DE KRUYTER 1975: C.W. de Kruyter, *Die Riddere metter Mouwen. Ms. The Hague, Royal Library 129A10 fol. 167-177verso and the fragment Brussels, Royal Library IV 818. With an introduction by C.W. de Kruyter.* Leiden 1975.
- VAN DER LEE 1957: A. van der Lee, *Zum literarischen Motiv der Vatersuche.* Amsterdam 1957.
- VAN MIERLO 1939: J. van Mierlo, *Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden. Deel 1.* [deel 1 van F. Bauer et al. (red), *Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden*]. 's-Hertogenbosch Brussel 1939.
- VAN OOSTROM 1981: F. van Oostrom, *Lantsloot vander Hagbedochte. Onderzoekingen over een Middelnederlandse bewerking van de Lancelot en prose.* Utrecht 1981.
- VAN OOSTROM 1983: F. van Oostrom, *Beatrijs en Tweefasenstructuur. Over de betrekkingen tussen wereldlijke en geestelijke cultuur in de Middeleeuwen.* Utrecht 1983.
- VAN OOSTROM 2006: F. van Oostrom, *Stemmen op Schrift. De Nederlandse literatuur vanaf het begin tot 1300.* Amsterdam, 2006.
- PALMER 2004: A. Palmer, *Fictional Minds.* Lincoln-London 2004.
- PALMER 2010: A. Palmer, *Social Minds in the Novel.* Columbus 2010.
- VAN DER POEL 1989: D. Van der Poel, *De Vlaamse Rose en Die Rose van Heinric. Onderzoekingen over twee Middelnederlandse bewerkingen van de Roman de la Rose.* [Middeleeuwse studies en bronnen 13]. Hilversum 1989.
- SMITH 1988: S. Smith, 'Richars en de Riddere metter Mouwen toch neven?: nieuwe aandacht voor een oude hypothese', in: *Voortgang. Jaarboek voor de Neerlandistiek* 9 (1988), p. 91-116.
- SMITH 1989: S. Smith, 'Van koning tot kroonprins. Over de structuur van de Roman van den Riddere metter Mouwen', in: de Bree en Zemel (ed.), in: *'In onse scole.' Opstellen over Middeleeuwse letterkunde voor Prof. Dr. Margaretha H. Schenkeveld.* Amsterdam 1989, p. 109-141.
- SMITH 1992: S. Smith, "'Der minnen cracht". Over de thematiek van de Roman van den Riddere metter Mouwen', in: *Voortgang. Jaarboek voor de Neerlandistiek* 13 (1992), p. 37-63.
- SMITH 2007: S. Smith, 'Een gemakkelijk verhaal. Over humor in Die Riddere metter Mouwen', in: *Voortgang. Jaarboek voor de Neerlandistiek* 25 (2007), p. 7-66.
- SMITH 2016: S. Smith, 'Minder en meer. En ook anders? Over de versie van *Die Riddere metter Mouwen* in de *Lancelotcompilatie*', in: *Nederlandse Letterkunde* 21, 3 (2016) p. 185–208.
- VAN DER STEMPEL 1913: B. van der Stempel, *Roman van den riddere metter mouwen: opnieuw naar het hs. uitgegeven en van een inleiding en glossarium voorzien.* Amsterdam 1913.

Geraadpleegde websites:

<https://bnm-i.huygens.knaw.nl/tekstdragers/TDRA000000001838>

<https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/beschrijving-van-het-handschrift>

[https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/lodewijk-van-velthem-en-zijn
mogelijke-rol-bij-de-productie-van-tekst-en-tekstdrager](https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/lodewijk-van-velthem-en-zijn-mogelijke-rol-bij-de-productie-van-tekst-en-tekstdrager)

<https://www.kb.nl/themas/middeleeuwen/lancelotcompilatie/toelichting-bij-het-handschrift>

Bijlage 1: overzicht van Palmers labels en subframes

Hier volgt een overzicht van de labels en subframes van Palmer die ik tijdens mijn analyse heb gebruikt. Merk dus op dat niet alle begrippen van Palmer hierin voorkomen. De labels zijn afkomstig uit Palmers boek *Fictional Minds* (2004).

Thought representation:

- Direct thought
- Thought report
- Free indirect thought
- Free direct thought

Subframe 1: Thought and Action (Palmer 2004: p. 210-218)

- Action
- Significant (betekenisvolle) action
- Mental state/State of mind
- Indicative Description
- Explicit motivation (+ *Cue-reason* word)
- Implied/Indirect motivation
- Local motivation
- Teleological motivation
- Causation

Subframe 2: Intermental Thought (Palmer 2004: p. 218-230)

- Communicative action: cooperative
- Communicative action: conflicted
- Intermental state of mind
- Intermental thought report
- Intermental thought: free indirect thought
- Joint perception
- Group norms
- Group conflict
- Intramental assent
- Intramental dissent
- Norm-breaking (intermental) action

Subframe 3: Doubly Embedded Narratives (Palmer 2004: 230-239)

- Doubly embedded narrative:
 - Individual-individual, individual-group, group-individual, group-group
 - Coincide/divergent
- Fully doubly embedded narrative

Overige labels:

- Gap
- Context

Bijlage 2: illustratie werkwijze (*RRmM*, vss. 47-163)

<p>Doen terde gerechte daer was geten, Swoert die coninc ende liet daer weten, Datmen niet soude eten word 50 Eer daer niemare ware gchord, Noch scoenlaken ward op gedaen. Ende niet lange daer na saen</p>	<p>ARTUR</p>	<p>Koning Artur onderbreekt het feestmaal (action). Hij neemt een beslissing (<i>swoer</i>). Hier wordt de reden voor een eerdere beslissing gegeven: Artur wil een gerucht horen (mental state).</p>
<p>55 Quam een bode met haestecheden Al tote vore die zale gereden. Hi beette neder ende sijn paert Hielt een knape. Hi ginc ter vaerd Vorden coninc ende groetten met sinne Ende daer na die coninginne. Hi seide hi brachte ene niemare Die hem liver comen ware “Bi enen anderen dan bi mi.” Doe sprac die coninc: “Segt mi wat si, Want ic moet ene niemare weten Eer hier heden werd volgeten.”</p>	<p>BODE BODE ARTUR</p>	<p>Dit is een beschrijving van action. De achterliggende motivatie (het nieuws brengen over het overlijden van Tristam en Ysaude) komt later aan bod. Men kan zich afvragen of de bijwoordelijke bepaling <i>met haestecheden</i> een indicative description is. De bode is immers erg gehaast en ontsteld en wil het nieuws zo snel mogelijk aan de man brengen. De bode gaat terstond naar de koning toe (action). De vraag is opnieuw of de bijwoordelijke bepaling <i>ter vaerd</i> enkel betrekking heeft tot de actie, of een indicative description is die verraadt dat de bode het trieste nieuws echt snel wil meedelen.</p>
<p>65 Doen seide die knape met droven mode: “Here Tristram, die goede, Es doet; ic litene opten vloer Liegen doen ic henen voert. Ysauden minne, sijns oerms wijf, 70 Heeft genomen sijn lijf Ende si es oec om sinen wille doet. Marcus, sijn oem, heeft rouwe groot Beide om hem ende om hare. Here, uwen orlof ic vare; 75 Ic moet elre boetscap dragen.”</p>	<p>BODE MARCUS GEVOLG GENEVRE</p>	<p>Indicative description: <i>met droven mode</i> verraadt de werking van de bode's mind. (Palmer omschrijft deze bijwoordelijke bepaling als een 'speech tag adverb')</p> <p>Artur wil absoluut een spannend nieuwsbericht horen: dit is een state of mind.</p> <p>De bode licht de state of mind toe van Marcus: hij rouwt hevig om Tristam en Ysaude. Fully doubly embedded narrative: Marcus komt niet als personage voor, enkel in de directe rede van anderen.</p> <p>Communicative action (cooperative action): het hele gezelschap is geschrokken door het trieste nieuws en begint te jammeren. Dit komt voort uit hun intermental state of mind: iedereen rouwt. Indicative description: <i>met rouwen</i> geeft zowel de toon aan van de woorden van de koningin, alsook haar state of mind. Action: de koningin beslist dat haar man en diens ridders naar de begrafenis moeten gaan. Deze actie komt voort uit haar rouwgevoelens. Group norm: Artur merkt op dat het erg schandelijk zou zijn om niet naar de begrafenis te gaan. Artur luistert naar zijn vrouw en gebiedt zijn ridders om naar de begrafenis te gaan (Action).</p>
<p>80 Artur seide doe sekerlike: “Ic sout harde node laten.” Hi bat doe alle die daer saten, Dat si met hem souden varen. Si gereden hem alle sonder spraren 85 Ende die coninc es vore gereden, Daer hem menech volgde ter steden</p>	<p>ARTUR GEVOLG</p>	<p>Communicative action (cooperative action): Arturs mannen beslissen onmiddellijk om zich klaar te maken voor vertrek. Er is sprake van intermental thought (Arturs mannen beslissen om te gaan/luisteren naar hun koning). Er is ook sprake van een group norm: het is immers juist om naar de koning te luisteren en om naar de begrafenis te gaan.</p>

<p>¶ Die dach was scone ende claer, Die vogle songen oppenbaer. Doen hi niet verre was gereden, 90 Quam een knaape van sconen leden Ridende op een dravende part. Doen hi der liede geware ward, Vrachdi wie die here ware.</p>	<p>MIRAUDIJS</p> <p>Action: een onbekende knaap komt op zijn paard aangereiden.</p>
<p>Men seit hem al oppenbare, 95 Dat Artur ware, die coninc. Die knaape voer na dese dinc Tote Arture ende groettene daer naren Ende alle die met hem waren. Doe sprac hi: “Edel coninc fijn, 100 Hoe gerne soudic riddere sijn Van uwer hant, mochtet wesen.” Die coninc antwerde hem na desen: “Vrent, ic ben nu haestech sere. Vaerd te Kardoel; alsic kere 105 —Dat snieme sal sijn sonder waen—, Ic sal u riddere maken saen.” Ende bevalse Gode alle daer Ende es gereden met haesten groet</p>	<p>GEVOLG</p> <p>Action: de ridders leggen snel uit wie Artur is.</p> <p>MIRAUDIJS</p> <p>Action: de knaap rijdt naar Artur om hem iets te vragen. Zijn motivation wordt duidelijk in vers 100: de knaap wil namelijk ridder worden.</p> <p>Motivation: de knaap wil ridder worden. Dit is een geval van teleological motivation (in de directe rede). Mental state: de knaap verlangt ernaar om ridder te worden</p>
<p>110 Altehant tote Cardeloet Ende beette ende ginc in die zale Sin pard was ontfangen wale, Want daer waren gersoene gereet Die niet el en daden, Godweet.</p>	<p>ARTUR</p> <p>Action: de koning beslist dat hij de knaap tot ridder zal slaan als hij terugkeert. Hij besluit dat de knaap naar Cardeloet mag gaan. Merk op dat Artur de jonge knaap onmiddellijk vertrouwt!</p>
<p>115 Die knape groette die coninginne Entie joncfrouwen met soeten sinne. Doe seide die knape: “Ic gemoette hier bi Minen here, den coninc vri, Die mi hiet beiden om die saken 120 Dat hi mi riddere soude maken Scire, alsoe hi weder quame.” Die coninginne seide: “In Goeds name.” Doen si dus spraken, hordense daer uut Van ere joncfrouwen groet geluut.</p>	<p>MIRAUDIJS</p> <p>Action: de knaap rijdt met grote haast naar Cardeloet en gaat de zaal binnen. De bijwoordelijke bepaling <i>met haesten groet</i> kan men zien als een indicative description: het zegt iets over hoe belangrijk het ridder worden voor hem is en over de manier waarop hij rijdt. Zijn motivation is immers nog steeds dezelfde: ridder worden.</p>
<p>125 Die coninginne sach udeward gereet Ende sach waer een riddere reet.</p>	<p>MIRAUDIJS</p> <p>Action: De bijwoordelijke bepaling <i>met soeten sinne</i> kan worden opgevat als een indicative description. Het zegt iets over hoe hij beide dames groet, maar het zou ook kunnen dat hij hier al een boontje heeft voor Clarette. Als men de afloop van het verhaal in gedachten houdt, is dat laatste best mogelijk.</p> <p>Joint perception</p> <p>Action: De bijwoordelijke bepaling <i>gereet</i> kan worden opgevat als een indicative description: het zegt iets over de snelheid waarmee de coningin zich tot het raam wendt, maar ook over haar bezorgdheid.</p>

<p>Enc geessele haddi in die hant mede, Daer hi groot leet met dede Ere joncfrouwen, die riep: "Owach",</p>		<p>RODE RIDDER</p>
<p>130 Dire hi gaf menegen slach.</p>	<p>De Rode Ridder slaat de jonkvrouw, maar enige vorm van een motivatie ontbreekt.</p>	
<p>Si riep: "Arme, dit motic gedogen!" Hi sloechse dat haer dbloet int ogen Quam geronnen. Doen sach si saen Waer die coninginne was gestaen</p>		
<p>135 Tere vinsteren om ueward sien.</p>	<p>De bijvoorbeeldijke bepaling <i>mettien</i> kan worden opgevat als een indicative description: het zegt iets over hoe snel de jonkvrouw om hulp vraagt, maar ook over hoe noodzakelijk die hulp voor haar is. <i>Van minen rouwe</i> is een state of mind: de jonkvrouwe openbaart haar gemoedstoestand.</p>	<p>JONKVIROUW</p>
<p>140 Die coninginne ginc metter spoet Daer her Keye siec lach Ende clagede hem dit, doe sine sach, Hoe een riddere ene joncfrouwe Sere mesvord, "die mi op trouwe</p>	<p>De bijvoorbeeldijke bepaling <i>metter spoet</i> kan worden opgevat als een indicative description: het vertelt iets over de snelheid van het gebeuren, maar ook over hoe belangrijk de coningin het vindt om hulp te bieden. Group norm: dame in nood redden</p>	<p>JONKVIROUW</p>
<p>145 Bat, dat icse bescudden dade.</p>	<p><i>sere tenden rade</i> is een state of mind: de coningin deelt dit expliciet mee.</p>	<p>GENEVRE</p>
<p>150 Nu benic sere tenden rade: Hiers een riddere te hove niet." Keye seide: "Gaet ende besiet Oft die knape die daer quam nu, Riddere wilt werden hier doer u.</p>	<p>De bijvoorbeeld narrative: individual-individual: Keye denkt dat de knaap graag wil helpen, maar schat hem vervolgens niet al te hoog in. Action: de coningin gaat onmiddellijk naar de knaap. De bijvoorbeeldijke bepaling <i>thant</i> kan een indicative description voorstellen: het zegt namelijk iets over de snelheid van het gebeuren alsook de bezorgdheid van de coningin en haar wens om hulp te bieden Merk op dat ze hier beslist dat hij ridder kan worden. Doubly embedded narrative: individual-individual: Genevre vertrouwt de knaap.</p>	<p>KEYE</p>
<p>155 Ende dat hi die joncfrouwe bescudden vare, Die hi daer sach in groten mesbare. Die knape sprac doe: "Edele vrouwe, Dat doe ic geme, semmine trouwel Tirst dat ic riddere ben gedaen</p>	<p>State of mind: de knaap beslist dat hij de coningin en de jonkvrouw zal helpen. <i>Gerne</i> geeft aan dat hij erg blij is.</p>	<p>GENEVRE</p>
<p>160 Ende dedene wapenen, sijt gewes, Met goden wapenen ende dire.</p>	<p>State of mind: de coningin is blij omdat de ridder wil helpen.</p>	<p>GENEVRE</p>

English summary

This master thesis presents a fictional minds reading of the Middle Dutch text *De roman van den Ridder metter Mouwen* (*RRmM*). This romance is one of the interpolated romances from the *Lancelot Compilation*. The second chapter offers a summary of the story and an overview of the scholarly literature on the *RRmM*. In the third chapter, a summary of Alan Palmer's book *Fictional Minds* (2004) is given. In his book, Palmer offers a theoretical framework for a fictional minds reading of narrative texts. During my reading, I based myself on Palmer's frames and labels that are present in his book in order to construct the minds of the characters of the *RRmM*. In chapter four, the most important findings of that reading are presented. First, I explain how one can read the *RRmM* from Palmer's fictional minds perspective. This analysis shows that the *RRmM* is a clear, unambiguous text which provides a relatively easy construction of the characters' fictional minds. I also described the working of Palmer's subframes 'thought and action', 'intermental thought' and 'doubly embedded narratives'. I argued that the decoding of action is not a complex operation in the *RRmM*, as the actions in this story often indicate a corresponding state of mind. Further, it was also possible to apply Palmer's subframe 'intermental thought', together with its sub-subframes. When characters expressed themselves about another character, I could apply the subframe 'doubly embedded narrative'. Next, I discussed three phenomena that are present in the *RRmM*, but are not mentioned in Palmer's theory, such as the representation of thought in direct speech. Next, I questioned the problematic resemblance of some of Palmer's labels. The next topic I discussed is the representation of thoughts in the *RRmM*. I labeled nine passages as 'direct thought' and nine other passages as 'free indirect thought'. Nonetheless, the diegetic category 'thought report' was very much prevalent in this text. At last, I constructed the fictional minds of five characters: Miraudijs, Clarette, Keye, Artur and Egletine. I provided a character analysis of Miraudijs based on the three main developments that he experiences. First, Miraudijs develops from a squire to a noble knight. He is a great fighter, but he needs to control himself. Besides, as Miraudijs becomes infatuated with Clarette, he needs to cope with his feelings. Eventually, Miraudijs, as an orphan, struggles with his own identity, since he does not know that he is of noble birth. I also analysed the mind of Clarette, Miraudijs's love interest, and I argued that she is a powerful and intelligent damsel. Next, Keye's characterization proves that a character's identity consists of all the doubly embedded narratives of which he or she is the subject, as the other characters all disapprove of his behaviour. Subsequently, an analysis of Artur's mind made clear that, in this romance, he is not a mythical king, but a ruler who tries to govern his kingdom. I conclude with an analysis of Egletine, who symbolises unrequited love, as an analysis of her actions and thoughts proves that

she is in love with Miraudijs. In sum, I have proven that it is possible to apply Palmer's fictional minds perspective to the *RRM*. By doing so, I respond to Palmer's appeal to analyse texts from different historical periods and describe the differences and similarities that emerge when one constructs the fictional minds of the story's characters.

